

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

PROBACE - POZNATKY ZE ZAHRANIČÍ

Prosazování probace na mezinárodní úrovni

Pachatelé, kterým byla uložena probace

Praha 2002

Autoři první publikace *Prosazování probace na mezinárodní úrovni*
Ugljesa Zvekic a Robert Harris

Překlad: PhDr. Jana Válková

Autoři druhé publikace *Pachatelé, kterým byla uložena probace*
George Mair a Chris May

Překlad: I.T.C. Jan Žižka

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

ISBN 80-7338-005-6

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002

Prosazování probace na mezinárodní úrovni

**Ugljesa Zvekic
Robert Harris**

Překlad: PhDr. Jana Válková

Přeloženo z:
Promoting Probation Internationally.
Proceedings of the International Training Workshop on Probation
(2 – 5 July 1997, Valletta, Malta)
Rome/London, UNICRI, 1997, 1.vyd., 249 s., ISBN 9 290 780347.

Český překlad vychází s laskavým svolením dr. Ugljesi Zvekice, zástupce ředitele UNICRI.
Děkujeme mu touto cestou za udělení souhlasu.

Obsah

I. Mezinárodní trendy ukládání sankcí nespojených s odnětím svobody	5
1. Úvod: vně vězení.....	5
2. Tradiční tresty ve světě.....	7
3. Veřejné mínění o tradičním trestání	16
4. Funkce a dysfunkce tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody	19
Vhodnost a přiměřenost	20
Náprava	20
Snížení nákladů	20
Snížení vězeňské populace.....	21
Vliv na míru kriminality.....	21
5. Rozšíření užívání trestů nespojených s odnětím svobody.....	24
6. Závěrečné poznámky: před potrestáním	26
7. Odkazy:	27
II. Rozvoj probace: mezinárodní hledisko	28
1. Tresty vykonávané ve společenství a politiky probace	28
2. Historický a geografický exkurz	29
3. Závěr.....	32
 Publikace <i>Pachatelé, kterým byla uložena probace</i>	 33

I. Mezinárodní trendy ukládání sankcí nespojených s odnětím svobody

Ugljesa Zvekic¹

1. Úvod: vně vězení

Uvěznění, a nikoliv tresty nespojené s odnětím svobody, včetně probace, dosud tvoří základní kámen konvenčního trestního systému. Uvěznění zůstává základním měřítkem jistoty přisnosti trestu.

Z mezinárodního srovnávacího hlediska shora uvedené tvrzení platí pro moderní byrokratické společnosti, jejíž středem je stát, a je tudíž platné z omezeného historického hlediska. Toto tvrzení také platí z hlediska filozofie trestání, avšak i zde v jeho omezeném prostorovém a historickém rámci, a navíc, z omezeného pohledu trestně procesních a trestně justičních reakcí na ně.

A jsou to právě tato omezená hlediska, z nichž Albrecht vychází při načrtnutí evolučního schématu, podle něhož:

Socio-ekonomické a politické změny mají vliv na systémy sankcí a jejich provádění, od té doby, kdy se vyvinulo moderní trestní právo, jakožto ústřední prvek moderního státu ve středověku. Přejchod od všeobecného používání tělesného trestu a trestu smrti k modernímu vězení, a přechod od aplikace trestů spojených s odnětím svobody, jakožto běžného přístupu k aplikaci alternativních trestů a opatření, jako jsou pokuta, probace, podmíněný odklad výkonu trestu a další druhy zprostředkujících trestů, které nahrazují okamžitou fyzickou kontrolu prostřednictvím dohledu, a různé druhy kontroly nespojené s odnětím svobody, spolu s nedávno prováděnými pokusy přesunout ohnisko zájmu od trestání ke zprostředkování a odškodnění demonstruje ohromné změny systémů sankcí a poukazuje na potenciál změn v současné době dostupných v souvislosti s reformou trestního práva.

(Albrecht 1966:5)

Dnes je samozřejmostí v rámci projednávání trestání zkoumat jeho historii z omezeného geo-kulturního hlediska, stejně tak jako z hlediska omezeného výběru druhu trestu. Možná je takový přístup ospravedlnitelný v éře ideologií světa, který se stává navzájem podobný. Avšak právě stručný exkurz do různých geo-kultur a historií nabízí pohledy a představy do budoucnosti, které spíše spočívají na restoraci a integraci, než na bolesti a separaci.

Pokud jde o výrobu, konzumaci a doprovodné společenské vztahy, povaha a charakteristika většiny předkoloniálních afrických společností (v podobě státu nebo bez státu) vykazovaly decentralizaci a demokratizaci (rodina, dohled). Obecně řečeno, systém trestní justice a správní systém vykazovaly následující základní rysy: účast společenství; důraz na kolektivní práva před individuálními; kompenzace jako konsensuální sankce nespojená s odnětím svobody; směr; restorace (restoration); obecně prospěšná práce, exil nebo vyhoštění, sebevražda a podobně. Vězení a trest spojený s odnětím svobody bývaly určitou raritou, pokud byly vůbec kdy užívány.

(Odekunle 1994:45)

¹ Zástupce ředitele UNICRI, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, Řím, Itálie.

Kromě toho, „(...) pokračování nebo setrvávání v tomto v podstatě dominujícím způsobu myšlení a filozofii „o všemohoucnosti“ vězení a praxe je ironické, protože je v rozporu s předkoloniální trestní filozofií a praxí (...)“

(Odekunle 1994:47).

A přece dnes je to trest uvěznění, který v rámci trestního systému, v jehož středu stojí stát, zůstává běžně používanou sankcí, a což je důležitější, je výchozím bodem pro uložení jakékoliv sankce nespojené s odnětím svobody. Do té míry, že ačkoli je vězeňská filozofie a její aplikace ironická, současný nedostatek regulace normativní úrovně a nedostatek realizace v praxi činí z „alternativ“ (...) buď „symboly“ nebo „něco nezákonného“.

(Odekunle 1994:47).

Jakmile trest odnětí svobody převzal vedoucí postavení nad ostatními sankcemi založenými na principu naprostého odstranění pachatele (trest smrti) nebo prostorového odloučení (vyloučení ze společnosti; transport do jiných zemí), jakož i nad tělesným trestem a mnoha formami sankcí nespojených s odnětím svobody orientovaných na restituci / integraci, paradigma trestání se soustředilo na vězení.

Na jedné straně bylo zapotřebí prozkoumat ústřední postavení trestu odnětí svobody s ohledem na rozsah jeho užívání a na druhé straně, vzhledem k jeho funkci, jakožto měřítko v trestní politice a trestní filozofii.

Kromě toho, na rozsah užívání trestu odnětí svobody se v rámci paradigma trestání stále hlavně odvolává. V pozitivním smyslu slova jde o to, že jak se zdá, že existuje konsensus v tom, že ti, kteří jsou vinni spácháním nějakého trestného činu, si zasluhují „být dáni pod zámek“. Pozitivní odkaz zahrnuje obecnou výstrahu společnosti před pácháním trestné činnosti (generální odstrašení - general deterrence), stejně tak jako jednotlivých pachatelů (speciální prevence - special prevention), která sestává z prostorové izolace pachatele. V mnoha zemích a pro značnou část veřejnosti je trest odnětí svobody považován v současné společnosti za nejprísnejší formu trestání, splňuje požadavek na přísnou reakci a odvetu za trestný čin. Na mezinárodní úrovni představovala Standard Minimum Rules (Standardní minimální pravidla), která se týkají trestu odnětí svobody, jednu ze snah prvního Kongresu OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli realizovat lidská práva, prosadit normy profesionalismu v oblasti vězeňství a posloužit jako pozitivní model pro mezinárodní quasi-legislativní aktivity. Seznam negativních rysů trestu odnětí svobody je však fakticky delší než rysů pozitivních a jsou všeobecně známy.

Co je však nutné zdůraznit, je to, že negativní vlastnosti a důsledky trestu odnětí svobody mají i pozitivní význam při podpoře sankcí nespojených s odnětím svobody.

„Argumenty pro zavádění a ukládání sankcí nespojených s odnětím svobody jsou v podstatě zrcadlovým odrazem argumentů proti uvěznění. Za prvé, tyto sankce jsou pro určité druhy trestných činů a pro určité typy pachatelů považovány za mnohem přiměřenější. Za druhé, protože díky nim se pachatel vyhýbá „prizonizaci“, podporují integraci pachatele zpět do společnosti, stejně jako jeho nápravu, a tím se stávají mnohem humánnějšími. Za třetí, obecně jsou mnohem levnější než sankce zahrnující trest odnětí svobody. Za čtvrté, snížením vězeňské populace zmírňují přeplněnost, a tak napomáhají správě věznic a lepšímu zacházení s pachateli, kteří zůstávají ve vězení“.

(Joutsen a Zvekic 1994:6)

Faktem zůstává, že trest odnětí svobody představuje dosud v mnoha systémech měřítko, vůči němuž jsou tresty nespojené s odnětím svobody zaváděny, vyhodnocovány a realizovány. Jejich trestní hodnota se dosud hledá v rámci nebo vůči trestní hodnotě trestu odnětí svobody.

Všechna shora zmíněná vstupní pozorování jsou platná pouze tehdy, když jsou aplikována vůči tradiční kriminalitě, běžným a konkrétním pachatelům, a vůči reakcím trestní justice na tradiční trestní proces. Ve skutečnosti lze hovořit o tradičních sankcích nespojených s odnětím svobody, jakožto o alternativách k dominantnímu tradičnímu trestu, konkrétně k uvěznění. Je to skutečné a obrovské omezení v rámci historického a současného pojednávání o trestu. Nové formy kriminality (např. ekonomická kriminalita, organizovaný zločin, trestné činy proti životnímu prostředí, korupce, praní peněz) zahrnují různé trestní aktivity; diverzifikované profily pachatelů (např. organizace jako taková nebo představitelé organizací); a novely trestního řízení a sankcí. Opravdu dnes existuje potřeba učinit jasný rozdíl mezi tradičními alternativami k uvěznění na straně jedné a alternativami k nevězeňsky inspirovaným sankcím nespojeným s odnětím svobody, jako je propadnutí věci, zabavení věci, konfiskace, zákaz určitých činností atd., na straně druhé.

Tento materiál předpokládá, že pojednání o mezinárodních trendech vývoje sankcí nespojených s odnětím svobody se musí zbavit omezených představ o tradičních alternativách k uvěznění. Protože je však k dispozici většina informací stran tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody na mezinárodní (a národní) úrovni, a protože tématem výcvikových workshopů je probace, která je příkladem tradiční alternativy k uvěznění, podstatná část této práce se věnuje právě probaci. Nicméně, pokusíme se blíže zaměřit na otázky nesouvisející s vězením, inspirované sankcemi nespojenými s odnětím svobody.

2. Tradiční tresty ve světě

Navzdory paradigma zaměřenému na vězení, trest odnětí svobody není žádným způsobem druhem trestu užívaným výlučně. Ve skutečnosti, jak ještě budeme dále ilustrovat, jeho centrálnost spočívá více na jeho komparativní roli než na objemu jeho užívání. Obecně mezi dnes užívané druhy trestu patří, - kromě trestu odnětí svobody, také trest smrti, tělesný trest, peněžité sankce, různé druhy zákazů a další druhy sankcí a opatření nespojených s odnětím svobody.

Nejnovější informace o užívaných druzích trestů ve světě vychází z pátého kola United Nations Survey of Crime Trends and the Operations of Criminal Justice System (Šetření OSN o trendech kriminality a fungování systémů trestní justice) za roky 1990–1994². Aniž bychom chtěli zacházet do podrobností³, stojí za povšimnutí, že situace se v jednotlivých zemích liší. Existují proto země, ve kterých aplikace napomenutí, pokut a podobných opatření dosahuje až 70 % všech odsouzení (např. Slovinsko, Japonsko, Spolková republika Německo, Finsko, Egypt, Rakousko); naopak v jiných zemích se trest odnětí svobody ukládá ve více než 50 % všech odsouzení (např. Kolumbie, Singapur, Moldávie); potom existuje mnoho zemí, ve

² The United Nations Survey of Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems pravidelně shromažďuje statistiky poskytnuté sekretariátu - odboru prevence kriminality a trestní justice - Programu prevence kriminality a trestní justice OSN (the Crime Prevention and Criminal Justice Division - of the United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme) jejími členskými státy.

Výzkumy, které dosud proběhly, pokrývají následující období: 1970–1975; 1975–1980; 1980–1985; 1985–1990 a 1990–1994. V rámci prvních tří kol byly také shromažďovány informace o strategiích a opatřeních prevence kriminality. Šesté kolo šetření pokryje období 1994–1997, zatímco budoucí výzkumy se budou konat každé dva roky a doplní je výzkum zaměřený na aktuální téma (např. vězeňské podmínky). Výsledky šetření jsou k dispozici na the Crime Prevention and Criminal Justice Division (hard copy) a v elektronické podobě od the United Criminal Justice Information Network (UNCJIN) prostřednictvím internetu (<http://www.ifs.univie.ac.at/-uncjim/wcs.html>).

³ Pokud jde o podrobnou analýzu výsledků 5. kola šetření OSN, co se trestání týče, viz Shinkai a Zvekic (dále

kterých neexistuje - v kvantitativním smyslu slova - jasná převaha aplikace některého z různých druhů trestů.

Trest smrti dosud existuje a používá se v mnoha trestních systémech. Podle nejnovější zprávy OSN Hospodářská a sociální rada OSN, 1996 (devadesát zemí zachovává ve svých legislativách trest smrti; padesát pět ho zrušilo *de jure* a čtrnáct ho zrušilo v souvislosti s pácháním běžných trestných činů. Má se za to, že z devadesáti zemí, v nichž trest smrti dosud existuje, je ve třiceti *de facto* zrušen, protože v nich nebyl vykonán více než deset let. Stojí za povšimnutí, že:

„tempo změn směrem ke zrušení se významně zrychlilo (...) od roku 1989 (...). 25 zemí zrušilo trest smrti, 23 zemí pro všechny trestné činy, ať k nim dojde v době míru nebo v době války. Jinými slovy, roční míra zrušení trestu smrti je téměř třikrát rychlejší než v předchozí čtvrtině století (...). Nicméně, v některých regionech světa, zejména na Středním Východě, v severní Africe a Asii (jakož i ve Spojených státech amerických) [poznámka autora] silně odolávají zrušení trestu smrti. Také se ukázalo, že jakmile jednou dojde ke zrušení, není vždy trvalé“.

(Hood 1996:227,229)

V roce 1995 přinejmenším 2 931 vězňů bylo ve 41 zemích popraveno a 4 165 bylo v 79 zemích odsouzeno k trestu smrti. (Zpráva Amnesty International 1996).

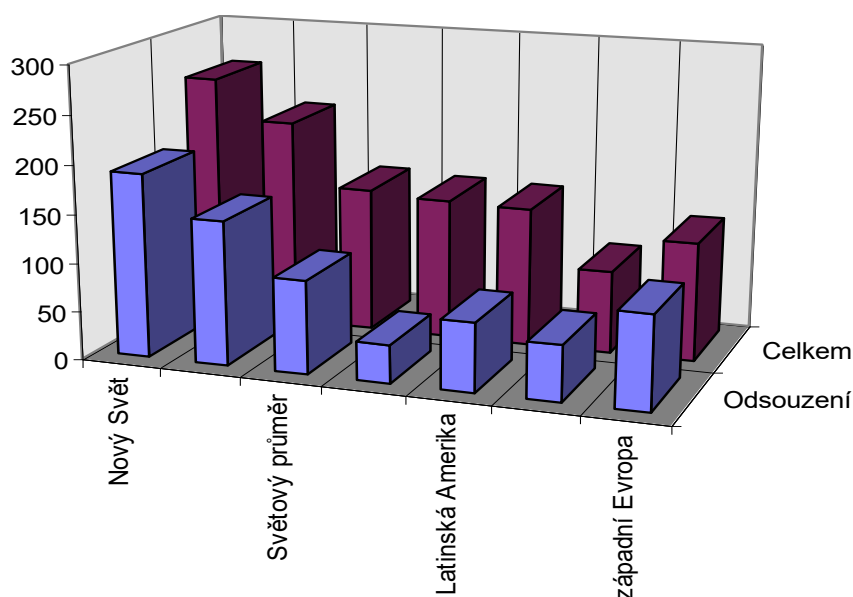
Existence tělesného trestu je další skutečností, kterou je třeba vzít v úvahu, zkoumáme-li hlavní druhy trestů na světě. V některých systémech patří mezi samostatné tresty; v jiných se vykonává v rámci nepodmíněného trestu, a v jiných se tělesný trest užívá jako disciplinární trest ve vězeňském zařízení. V některých kulturních prostředích je v souladu nejenom s právem nebo náboženstvím, ale odpovídá i obecně rozšířeným názorům a praxi, která má hodně co dělat s procesem socializace. Ačkoliv by se mělo k údajům výzkumu OSN o kriminalitě přistupovat obezřetně, ukazují, že tělesný trest je systematicky prováděn v řadě zemí (kupříkladu v islámských zemích).

Pokud jde o trest odnětí svobody, rozsah jeho užití se významně liší, což ilustrují Tabulka č. 1 a Graf č. 1

Tabulka č. 1: Míry uvěznění na 100 000 obyvatel v regionech světa, 1994

Region	Odsouzení	Celkem
Nový Svět	189,38	255,44
Transformující se země	148,23	214,13
Světový průměr	96,14	149,17
Afrika	39,31	144,79
Latinská Amerika	70,63	142,78
Asie	57,37	85,05
západní Evropa	96,35	121,92

Graf č. 1: Míry uvěznění na 100 000 obyvatel v regionech světa, 1994

Na regionální úrovni země Nového Světa vykázaly nejvyšší míru uvěznění⁴, následovány transformujícími se zeměmi (východní a střední Evropy), latinsko – americkými zeměmi, Afrikou a Asií. Země západní Evropy vykazují daleko nižší míry uvěznění. Stojí však také za povšimnutí, že nejvyšší podíl neodsouzených osob na celkové vězeňské populaci je zjištěn právě v Africe a Latinské Americe.

Pokud jde o rok 1994, Spojené státy americké s vysokou mírou vězeňské populace, která dosahovala 553 vězňů na 100 000 obyvatel, byly „přeskočeny“ Ruskem s 580 vězni na 100 000 obyvatel; existuje skupina zemí, kde připadalo více než 300 vězňů na 100 000 obyvatel. Na druhé straně, existují země s mnohem nižšími mírami uvěznění.

Co se týče trendů vývoje, nejvýznamnější změny jsou zaznamenány v transformujících se zemích, které ve čtvrtém kole výzkumu kriminality OSN (1985–1990) vykázaly výrazný pokles vězeňské populace, avšak v období let 1990–1994 (období, kterým se zabývalo páté kolo výzkumu kriminality OSN), již došlo k opačnému, a to vzestupnému trendu vývoje. Roy Walmsley ve své studii o situaci ve vězeňství v zemích východní a střední Evropy (1996) poznamenal, že existují tři hlavní důvody tak vysokého počtu osob ve vězení, „jmenovitě, legislativní ustanovení, jako jsou zákonem stanovené minimální tresty a požadavek, že recidivistům musí být uloženy delší tresty než ostatním pachatelům, dále délka ukládaných trestů a *omezená dostupnost alternativ k uvěznění* (důraz položený autorem)“.

V době pozorování se v některých zemích (např. v Bělorusku, České republice, Itálii) míry uvěznění téměř zdvojnásobily. Ze šedesáti pěti zemí, které poskytly informace o mírách uvěznění, třicet vykázalo nepřetržitý vzestup, sedm trvalý pokles a ve zbývajících lze během období, v němž probíhal pátý výzkum kriminality OSN, pozorovat více či méně stejné míry uvěznění.

Nezdá se, že by status a trendy vývoje uvěznění souvisely s profilem rozvoje a postavením zemí⁵. To dokazuje, že uložení nepodmíněného odsouzení je spíše na úrovni rozvoje nezávislé, ačkoliv, jak řada studií ukazuje, nebylo nezávislé na určitých ekonomických

⁴ Zejména díky vysokým mírám uvěznění v USA.

⁵ Analýza vztahu mezi počtem ukazatelů rozvoje (ekonomický, lidského rozvoje atd.) a počtem ukazatelů souvisejících s uvězněním je spíše neprůkazná (Shinkai a Zvekic, dále).

procesech probíhajících v zemi, jako je míra nezaměstnanosti. Kromě toho, neexistuje jednoznačný důkaz, že míra uvěznění souvisí s mírami kriminality⁶.

Neexistuje ani důkaz o tom, že by sankce nespojené s odnětím svobody souvisely s ukazateli západních měřítek úrovně rozvoje. Jak již bylo konstatováno v úvodní poznámce, globální srovnávací pohled do filozofie, trendů vývoje a praxe trestání odhaluje, že postupný vývoj od nepodmíněného trestu k sankcím nespojeným s odnětím svobody je registrován pouze v rámci geo-kulturního okruhu, konkrétně toho „západního“.

Výzkum kriminality OSN se však nezabývá pouze rejstříkem sankcí nespojených s odnětím svobody. V naší předchozí práci (Joutsen a Zvekic 1994) jsme nabídli následující klasifikaci sankcí:

Sankce, které implikují prvky dohledu a kontroly:

- probace a podmíněné odsouzení s dohledem
- obecně prospěšné práce
- domácí probace („home probation“)
- otevřené, ambulantní nebo kontraktní (smluvní) léčení

Sankce, které nevyžadují dohled nebo kontrolu

Peněžité platby

- pokuta (fine)
- kompenzační platba (compensatory payment)
- narovnání (reconciliation)
- osobní odškodnění (personal reparation)
- konfiskace (confiscation)

Zbavení práv

- dočasné odnětí oprávnění (suspension of licences)

Kombinace sankcí

V některých systémech jsou stále ve větší míře vydávána ustanovení týkající se kombinace sankcí spojených s odnětím svobody se sankcemi nespojenými s o.s. a kombinace různých sankcí nespojených s o. s. Taková kombinace může dát trestu větší váhu a více odpovídat charakteristikám pachatelů, přičemž splňuje očekávání soudu a společnosti. Výzkum kriminality OSN ukazuje, že mnoho zemí buď nemá kategorie sankcí nespojených s odnětím svobody, které jsou do něho zahrnuty, nebo nemá k dispozici statistické údaje o jejich užívání. Máme na mysli čtyři kategorie sankcí nespojených s odnětím svobody: kontrolovaná

⁶ „V (...) se v letech 1975–1995 počet osob uvězněných ve věznicích pro dospělé zdvojnásobil z 500 000 na 1 500 000 - počet uvězněných na počet obyvatel desetkrát vyšší než v Japonsku nebo Nizozemí, a pětikrát vyšší než v Kanadě nebo Spojeném království. Značná prisonizace mladých lidí, zejména afrického, amerického a španělského původu, nesouvisí s žádným dramatickým poklesem počtu míry vražd, znásilnění nebo loupeží“ (Walter 1997:12).

svoboda (control in freedom)⁷, výstraha (warning)⁸, pokuta (fine) a nařízení obecně prospěšné práce (community service order).

Ve většině zemí, které se zapojily do Výzkumu kriminality OSN, je pokuta nejčastěji používanou sankcí nespojenou s odnětím svobody. Její aplikace se pohybuje od 95 % v Japonsku, více než 70 % v západoevropských zemích po daleko nižší podíly v transformujících se a rozvojových zemích. Více než 50 % odsouzeným dospělým pachatelům byla vyslovena výstraha, a to v řadě západoevropských a středo/východoevropských zemí (74 % ve Slovinsku), ve srovnání s téměř zanedbatelným podílem v rozvojových zemích s výjimkou Jižní Afriky (23 %). Zdá se, že kontrolovaná svoboda a nařízení obecně prospěšné práce patří mezi méně využívané sankce, ačkoliv v Korejské republice, Izraeli a na Slovinsku se používá hodně.

Uložení probačního příkazu v souladu s vymezením pojmu probace Výzkumem kriminality OSN jakožto „postup,“ pomocí něhož je jedinec soudem shledán vinným ze spáchání trestného činu, aniž je mu uložen nepodmíněný trest a je nad ním vysloven dohled“ vykazalo v období let 1990–1994 v šestnácti zemích vzestup osob; v jedenácti zemích pokles. „Výrazný vzestup byl zaznamenán v Bělorusku (213% vzestup) a Nizozemí (79 % vzestup). Na druhé straně, Spolková republika Německo vykazala dramatický pokles (52 % pokles), což platí i pro Litvu (46 % pokles) [...]. Spojené státy americké vykazaly nejvyšší míru výskytu uložení probace (536), následovány Kanadou (269), Anglií a Walesem (217), Skotskem (117) a Ruskou federací (100)“. (Shinkai a Zvekic - dále). Výsledky znázorňuje Tabulka č. 2.

⁷ „Kontrolovaná svoboda zahrnuje probační příkaz (probation order), podmíněný trest s doplňkovým požadavkem dohledu a dalších forem tzv. kontrolované svobody (tj. případy, kdy se od jedince vyžaduje, aby vyhověl určitým požadavkům, co dohledu týče“). (Dotazník OSN používaný v rámci the Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems).

⁸ „Napomenutí a výstraha zahrnují podmíněné tresty, uznání pachatele vinným, přičemž je upuštěno od potrestání, formální výstraha, formální napomenutí, uložení určitých povinností pachateli bez provádění kontroly nad ním, podmíněné dismissal, podmíněné zproštění“. (Tamtéž).

Tabulka č. 2: Podíl dospělých osob odsouzených k sankcím nespojeným s odnětím svobody ve světě, 1994

Země	Kontrolovaná svoboda (%)	Výstraha (%)	Pokuta (%)	Obecně prospěšná práce (%)	Celkem odsouzených
Andora	42,94	0	31,56	0	659
Rakousko	18,96	0,54	70,61	0	66 136
Azerbajdžán	35,48	0,1	6,98	12,83	11 563
Bělorusko	11,02	46,12	9,15	0	47 317
Kanada	28,16	2,58	38,65	0	106 638
Kostarika	42,11	0	20,51	0	5 913
Kypr	2,87	28,82	32,32	0	628
Česká republika	66,25	0	11,15	0	50 651
Egypt	0	0,22	77,66	0	414 399
Estonsko	0	40,8	31,5	0	6 101
Finsko	0	15,66	72,9	1,89	76 474
Gruzie	7,77	19,12	7,49	11,63	8 283
Německo	13,92	0,84	78,31	0	445 051
Řecko	0	0	4,07	0	78 985
Izrael	52,02	0	26,78	1,94	66 721
Itálie	0	0	39,95	0	202 943
Japonsko	0,43	2,69	94,93	0	1 141 407
Kazachstán	0	51,06	8,84	0	81 293
Litva	51,43	0	4,11	0	13 710
Mexiko	0	0	6,58	0	116 489
Nizozemí	0	0,04	46,82	8,63	98 984
Portugalsko	0,17	29,88	24,58	0,43	29 277
Katar	0	0	34,55	0	3 048

Pokračování tabulky č. 2

Země	Kontrolovaná svoboda	Výstraha	Pokuta	Obecně prospěšná práce	Celkem odsouzených
Korejská republika	54,4	1,26	18,01	0	121 460
Moldavská republika	0	0	16,82	0	13 524
Singapur	0	0	0	2,13	14 506
Slovinsko	0	73,67	11,75	0	6 289
Jižní Afrika	0,01	22,51	7,78	0	318 068
Turecko	0	16,67	45,07	0	751 147
Anglie a Wales	7,07	7,98	79,33	0	1 183 963
Zambie	5,67	9,44	12,5	0	16 520
Hong kong	5,84	12,75	31,19	2,19	24 216
Severní Irsko	8,8	35,26	28,26	6,02	7 671
Skotsko	8,13	11,35	48,51	7,01	51 129

Tabulka č. 3: Osoby podrobující se probaci, 1990–1994

Země	Celkem 1990	Podíl (%)	Dospělí	Mladiství	Celkem 1994	Podíl (%)	Dospělí	Mladiství
Bělorusko	1 647	16,05	1 647	-	5 212	50,33	5 212	-
Belgie	3 517	35,29	3 517	-	4 824	47,86	4 824	-
Bulharsko	727	8,09	677	50	853	10,10	825	28
Kanada	66 097	248,63	66 097	-	78 639	268,87	78 639	-
Chile	916	6,95	916	-	1 226	8,76	1 226	-
Kostarika	2 756	98,25	2 756	-	2 490	81,08	2 490	-
Dánsko	2 142	41,67	-	-	1 687	32,41	-	-
Německo	41 880	52,77	-	-	20 797	25,55	11 384	9 413
Indonésie	2 722	1,51	2 273	449	1 449	0,75	1 172	277
Jamaika	665	27,12	324	331	1 038	41,59	594	444
Japonsko	78 772	63,76	4 793	73 779	58 869	47,17	5 054	53 815
Lotyšsko	813	30,44	813	-	-	-	-	-
Litva	633	17,01	633	0	356	9,57	356	0
Malta	7	1,98	4	3	50	13,74	31	19
Maršalovy ostrovy	6	13,04	6	0	8	14,81	8	0
Mexiko	245	0,28	245	-	938	1,01	938	-
Nizozemí	6 626	44,32	-	-	12 171	79,14	-	-
Nikaragua	170	4,39	-	-	186	4,23	-	-
Portugalsko	-	-	-	-	49	0,50	-	-
Katar	-	-	-	-	10	1,85	-	10

Pokračování tabulky č. 3

Země	Celkem 1990	Podíl (%)	Dospělí	Mladiství	Celkem 1994	Podíl (%)	Dospělí	Mladiství
Korejská republika	9 037	21,08	0	9 037	17 327	38,98	0	17 327
Moldavská republika	627	14,37	538	89	435	10,00	370	65
Ruská federace	-	-	-	-	149 140	100,77	-	-
Západní Samoa	36	21,95	33	3	-	-	-	-
Slovinsko	979	49,00	975	4	695	35,79	691	4
Švédsko	6 694	78,21	-	-	6 835	77,85	6 634	201
Anglie a Wales	89 672	177,35	54 306	35 366	111 746	217,24	82 908	28 838
USA	1,637.549	655,25	-	-	1,397.505	536,16	-	-
Hong kong	3 054	53,53	776	2 278	3 341	55,12	869	2 472
Severní Irsko	-	-	-	-	1 238	75,87	963	275
Skotsko	4 122	80,79	4 109	13	6 011	117,12	5 978	32
Bermudy	12	19,67	6	6	22	34,92	20	2

Vysvětlivky:

Podíl: Podíl osob podrobujících se probaci na 100 000 obyvatel za rok.

-: Údaje nejsou k dispozici

Tento přehled ukazuje, že ve skutečnosti jsou alternativní možnosti docela omezené. Zatímco na jedné straně pokračuje hledání účinných a věrohodných sankcí nespojených s odnětím svobody, na druhé straně existují výkyvy v podílu užívání nepodmíněného trestu a sankcí nespojených s odnětím svobody. Zdá se však, že existují určité regionální vzorce pro aplikaci sankcí nespojených s odnětím svobody. Kupříkladu jsou méně užívány v Latinské Americe, Africe a Asii (s výjimkou Japonska a Korejské republiky); zatímco Nový Svět a Evropa (západní a východní) jsou na ně více orientovány. Nicméně to neznamena, že důsledkem většího užívání sankcí nespojených s odnětím svobody je méně systematické užívání nepodmíněného trestu⁹. Ovšem zdá se, že ukládání sankcí nespojených s odnětím svobody je „pravděpodobně častější reakcí, jak omezit užívání nepodmíněného trestu než cesta ke snížení užívání nepodmíněného trestu“ (Pease 1995:2); tento problém bude diskutován dále.

3. Veřejné mínění o tradičním trestání

Aby byl trest věrohodný, je důležité, aby byl předvídatelný, aby „vzkazoval veřejnosti i soudním orgánům, že trest je uskutečňován vážně, a aby se zajistilo jeho přijetí“ (Albrecht 1996:51). Je však nutné dělat jemné rozdíly mezi všeobecnou podporou a „dobře informovaným názorem“, čehož příkladem je trest smrti. Jak Roger Hood zdůraznil: „Výzkumy veřejného mínění se mohou ukázat být matoucím ukazatelem, odpovědi jsou do velké míry závislé na povaze a specifičnosti kladené otázky, na pořadí jejich kladení, kontextu, ve kterém výzkum probíhá, na navrhovaných alternativních opatřeních, na socio-ekonomickém, rasovém složení vzorku a na pohlaví respondentů“.

(Hood 1996:238)

Nicméně, existují ukazatelé, pomocí nichž lze, co se sankcí nespojených s odnětím svobody týče, ovlivnit veřejnost, což je případ trestu smrti.

V rámci the International Crime (Victim) Survey (ICVS) (Mezinárodní výzkum obětí trestných činů) realizovaných společným úsilím ministerstva spravedlnosti Nizozemí, Home Office Spojeného království a UNICRI, který proběhl v letech 1989, 1992 a 1996/1997 přibližně v šedesáti zemích celého světa zahrnujícího více než 130 000 jedinců dotazovaných na jejich zkušenosti s viktimizací, byli dotázáni, jaký trest by uložili 21letému recidivnímu pachateli krádeže vloupáním¹⁰. Navzdory četným problémům, na které jsme narazili, a zejména díky problémům s interpretací pojmu „barevný televizor“, jehož hodnota a možnost náhrady se mezi zeměmi liší, objevily se určité vzorce orientace trestání.

⁹ Při pokusu vytvořit klustery zemí podle druhu ukládaných trestů analýza provedená Shinkaiem a Zvekicem (UNICRI) (viz dále) naznačila, že klustery podle druhu uložených trestů se v jednotlivých regionech světa liší. Jinými slovy, praxe ukládání trestů do značné míry nezávisí na geo-politickém postavení té které země a jejím rozvoji.

¹⁰ Respondentům byla položena následující otázka: „Lidé mají různé názory na tresty, které by měly být pachatelům uloženy. Představte si např. muže ve věku 21 let, který je podruhé shledán vinným pro trestný čin krádeže vloupáním. Tentokrát odcizil barevný televizor. Který z následujících trestů by mu měl být v takovém případě uložen? Pokutu; nepodmíněný trest; obecně prospěšná práce; nebo podmíněný trest nebo jiný trest (jaký?).“

Tabulka č. 4: Preferovaný trest pro mladého recidivního pachatele krádeže vloupáním podle míry rozvoje a regionů, ICVS 1996 (městské oblasti) (v %)

	Pokuta	Vězení	Obecně prospěšná práce	Podmíněný trest
Celkem	9,7	46,8	31,7	6,9
Postavení				
Průmyslové země	9,8	33,3	44,1	7,7
Transformující se země	10,9	44,5	30,5	8,6
Rozvojové země	8,0	64,8	19,4	3,8
Region				
západní Evropa	10,4	28,5	48,7	8,2
Nový Svět	7,1	54,8	23,5	5,4
Transformující se země	10,9	44,5	30,5	8,6
Asie	8,2	75,6	9,6	2,0
Afrika	10,1	74,1	10,4	2,6
Latinská Amerika	6,3	49,8	33,6	6,0

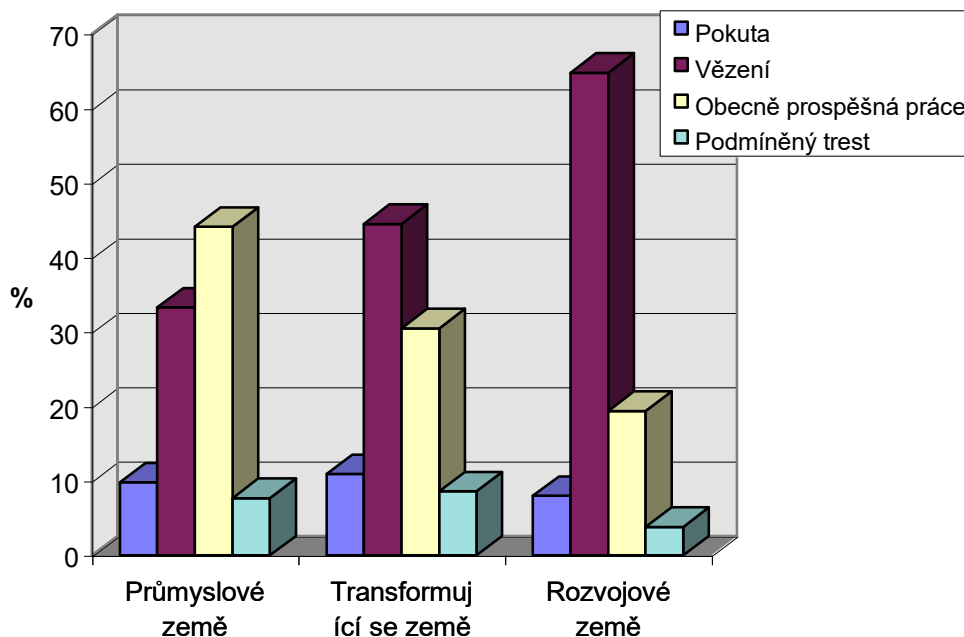
Tyto výsledky také znázorňují Grafy č. 2 a 3.

Více než čtyři z deseti všech respondentů se rozhodlo pro uložení nepodmíněného trestu, který považovali za nejprůměrnější a nejvhodnější trest pro mladého recidivního pachatele krádeže vloupáním. Na regionální úrovni více než polovina dotazovaných z Nového Světa a Latinské Ameriky a tři čtvrtiny z Asie a Afriky se rozhodla pro uložení trestu odnětí svobody. Na druhé straně, tento trest upřednostnilo nějakých 45 % respondentů z transformujících se zemí a 28 % ze zemí západní Evropy.

Druhým nejpreferovanějším trestem byla obecně prospěšná práce, kterou by uložila třetina respondentů. Pro tento trest se rozhodla téměř polovina dotazovaných ze západní Evropy; poté následovali respondenti z Latinské Ameriky a z transformujících se zemí (asi třetina v každé z uvedené skupiny zemí). Pouze 10 % respondentů z Asie a Afriky se rozhodla pro některý druh obecně prospěšné práce.

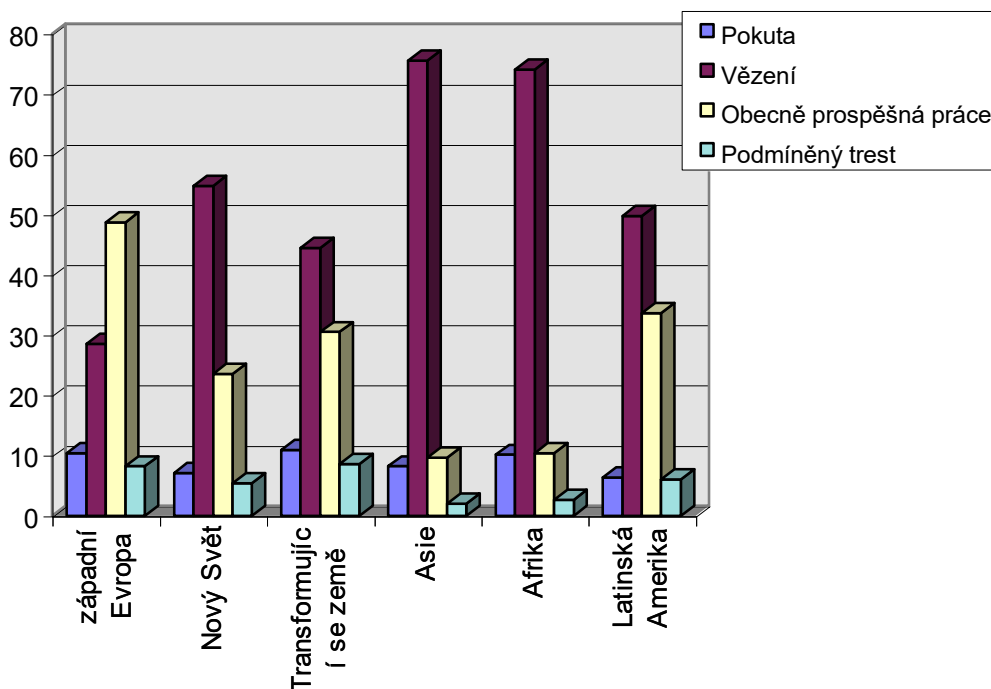
Nebyly shledány velké rozdíly, pokud jde o podíl těch, kteří by mladému recidivnímu pachateli krádeže vloupáním uložili pokutu (v průměru 10 % respondentů). 7 % dotazovaných se domnívá, že nejvhodnějším trestem by byl podmíněný trest; avšak jejich podíl se liší a pohybuje od 2 % v Asii a 2,6 % v Africe po 8 % v transformujících se a západoevropských zemích.

Graf č. 2: Preferovaný trest pro mladého recidivního pachatele krádeže vloupáním podle postavení, ICVS 1996 (městská oblast) (v %)

Kupříkladu, co se nepodmíněného trestu týče, podíl respondentů ze západní Evropy, kteří se pro něj rozhodli, se různí od 59 % v Severním Irsku (a 50 % v Anglii a Walesu, a Skotsku) po 2 % ve Švýcarsku. Tento trest se jeví jako nejprůměřenější pro dotazované z Kanady a USA.

Graf č. 3: Preferovaný trest pro mladého recidivního pachatele krádeže vloupáním podle šesti regionů, ICVS 1996 (městská oblast)

Tyto údaje podporují zjištění mezinárodních výzkumů obětí trestných činů (ICVS) realizovaných v roce 1989 a 1992, podle nichž anglosaské země jsou více orientovány na ukládání nepodmíněného trestu než ostatní průmyslové země. Ostatní regiony vykazují, pokud jde o možnost volby tohoto trestu respondenty, méně odlišností, ačkoliv z transformujících se zemí pouze 18 % dotazovaných z Polska dává přednost uložení nepodmíněného trestu, ve srovnání s více než 60 % z Albánie, Mongolska a Rumunska.

Podobně, pro uložení obecně prospěšné práce jsou zejména respondenti v neanglosaských průmyslových zemích, v latinskoamerických zemích a v transformujících se zemích, zejména v Polsku, České republice, Maďarsku a Jugoslávii. Občané Mongolska, Albánie, Filipín, Ugandy a Zimbabwe projevují pro tento trest málo porozumění.

Upřednostnění nepodmíněného trestu v rozvojových zemích a transformujících se zemích by mohly ovlivnit přinejmenším tři faktory. Za prvé, obecně, k dispozici je méně trestů nespojených s odnětím svobody a navíc, existují obtíže s výkonem rozsudků, kterými byly uloženy (Joutsen a Zvekic 1994). Za druhé, zdá se, že nepodmíněné tresty jsou více podporovány v zemích, kde je kriminalita nejvyšší, zejména, pokud neexistují žádná dostupná a praktická řešení. Za třetí, to, co veřejnost vnímá v souvislosti s trestáním, je často formováno pouze sdělenými informacemi, tradičními náboženskými systémy a socio-právním dědictvím. Kupříkladu, v industrializovaných zemích požadavek na uložení nepodmíněného trestu zazněl častěji mezi dotazovanými z „anglofonních“ zemí, nezávisle na osobních zkušenostech s viktimizací nebo jiných faktorech souvisejících s výskytem kriminality¹¹.

Existuje určitá shoda s regionálními vzorci založená na postojích veřejnosti k trestání na jedné straně, a převládajícím skutečným používáním sankcí nespojených s odnětím svobody a nepodmíněným trestem na straně druhé. Zdá se, že to svědčí přinejmenším o dvou věcech: za prvé o stupni nezávislosti ukládání druhů trestů na geo-politické situaci a míře rozvoje;¹² za druhé, že postoje veřejnosti opravdu do určité míry odrážejí skutečnou dostupnost různých trestů a jejich užití v praxi. Jinými slovy, postoje veřejnosti jsou ovlivněny trestními systémy a trestní praxí, ačkoliv ani výlučně, ani jasně deterministickým způsobem.

4. Funkce a dysfunkce tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody¹³

Mezi hlavní argumenty *proti* většímu užívání tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody (coby alternativ k trestání) patří, že nejsou tak účinné jako nepodmíněné tresty, co se odstrašování ostatních členů společnosti od páčání trestných činů týče; že pachatele neučiní neschopným dopouštět se trestných činů, a že nedemonstrují dostatečně míru, do jaké společnost odsuzuje trestný čin. Řečeno jednoduše, sankce nespojené s odnětím svobody lze mít v případě celé řady trestných činů za zjevně mírné.

¹¹ V rámci několikastupňové regresní analýzy na regionální úrovni byla mezi čtyřmi vybranými prediktory preference nepodmíněného trestu zjištěna pozitivní souvislost v „anglofonních zemích.“

¹² Viz poznámka pod čarou 9.

¹³ Vycházíme z Joutsena a Zvekice (1994).

Vhodnost a přiměřenost

V případě spáchání celé řady méně závažných trestných činů soud může uložit pouze sankce nespojené s odnětím svobody. O nepodmíněném trestu by se v takových případech dokonce ani neuvažovalo, protože se má za to, že méně závažné trestné činy „si nezaslouží“ nepodmíněný trest. Sankce nespojené s odnětím svobody jsou také považovány za přiměřené pro určité typy pachatelů nebo pro pachatele s určitými vlastnostmi. Mezi zvažovaná kritéria patří: zda dotyčný pachatel je či není prvopachatel; pravděpodobnost, že u něho nedojde k recidivě; jeho chování v minulosti; projevená lítost; postavení ve společenství atd.

Vyhodnocení přiměřenosti může také být spojeno s ochotou pachatele zapojit se do některého z programů, se svazky pachatele se společenstvím (např. rodina a zaměstnání), s dostupností nezbytných finančních prostředků vynakládaných na programy realizované na svobodě (např. dohlížitelé, dokonce technologická infrastruktura).

Nakonec, vyhodnocení přiměřenosti může být spojeno se skutečností, že sankce nespojené s odnětím svobody poskytují spíše rámec pro realizaci celé řady programů než ústavní léčení. Z toho důvodu se má za to, že slouží zájmům individualizace trestu.

Náprava

Jeden z hlavních argumentů pro sankce nespojené s odnětím svobody je, že nebrání přizpůsobení společnosti, a mohou mu skutečně pomoci. Věznice mají potíže s přípravou pachatelů na život na svobodě za podmínek života ve vězení.

Běžnou metodou vyhodnocení nápravy je studium recidivy. Předpokládá se, že větší užití sankcí nespojených s odnětím svobody povede ke snížení recidivy. Naneštěstí pro ty, kteří chtějí jasnou odpověď, se ukazuje, že je velmi obtížné měřit a vyhodnocovat míru recidivy.

Jiná metoda měření účinků sankcí nespojených s odnětím svobody bere v úvahu „míru úspěšnosti“ programu. Je založena na předpokladu, že úspěšné ukončení programu svědčí o velké pravděpodobnosti dosažení cílů programu, včetně nápravy pachatele. Tudiž, v USA jsou některé programy zahrnující užití elektronického monitorování považovány za velmi úspěšné, protože téměř všichni, kteří se zapojili do programu, dodrželi uložené podmínky, zatímco jiné programy vykazovaly pouze 50% „míru úspěšnosti“. V Austrálii trest „domácího vězení“ vykazoval 85% „míru úspěšnosti“.

Problém s tímto měřítkem spočívá v tom, že sankce nespojené s odnětím svobody se obvykle používají tam, kde je velká pravděpodobnost úspěchu (v rámci některých programů se prováděla značná kontrola nad přístupem k programu). Tudiž, program je aplikován na selektivní profil pachatelů, a se zapojením do něho je vyžadován souhlas pachatelů. Tyto faktory vedou k tomu, že je obtížné stanovit, zda bylo dosaženo cílů, které si předmětný program stanovil.

Snížení nákladů

Třetí argument, který je často uváděn na obhajobu sankcí nespojených s odnětím svobody, spočívá v tvrzení, že jsou méně nákladné než uvěznění pachatele. Náklady však mohou být různě definovány a měřeny. Dalo by se hovořit o bezprostředních finančních nákladech soudního rozhodnutí nebo výkonu rozsudků (v řadě právních systémů lze aplikovat zjednodušené řízení tehdy, pokud pachateli nehrozí uložení nepodmíněného trestu, o nepřímých finančních nákladech, které vedou ke zvýšení nebo snížení kriminality, o nákladech ke škodě pachateli a poškozeného, o širších sociálních nákladech apod.)

Co je obecně implikováno je to, že širší užití sankcí nespojených s odnětím svobody by umožnilo státu uplatňovat výkon trestů mnohem levněji. Odhad míry úspěchu při dosažení

tohoto cíle však vyžaduje odhad úspor, kterých by mohlo být docíleno v souvislosti s různými změnami rozsahu, v němž jsou různé sankce užívány. Srovnání denních výdajů samotných by problém příliš zjednodušilo. Pokuty a trestní výstraha jsou levná opatření (pokuty dokonce vynášejí příjem), ale probace a obecně prospěšné práce vyžadují organizované, školené a profesionální sbory pracovníků k zabezpečení náležitého použití těchto opatření.

Kromě toho, menší snížení měr uvěznění by významně neredukovalo náklady na chod věznic. Kupříkladu, kdyby v každé věznici bylo o desetinu vězňů méně, mělo by to malý vliv na rozsah potřebného personálu, na náklady vynaložené na program nebo na každodenní náklady managementu.

Za třetí, možný „net – widening“ účinek přijetí sankcí nespojených s odnětím svobody (tj. jejich užití v případě pachatelů, kterým by za jiných okolností byla uložena *méně* punitivní sankce) může zvýšit celkové náklady na systém trestní justice.

Za čtvrté, jak bylo shora připomenuto, bylo by nemoudré se soustředit pouze na finanční kritéria coby měřítko účinnosti. V úvahu by měly být brány také humanitární a etické faktory („náklady“) nebo sociální náklady. Kupříkladu, spoléhání se na nepodmíněný trest jako na „normální“ trest přináší jasné humanitární, etické a sociální náklady. Na druhé straně, např. se tvrdí, že „domácí vězení“ a elektronické monitorování klade břemeno na bezprostřední prostředí, jako je rodina pachatele; to může být považováno za sociální výdaj.

Snížení vězeňské populace

Obecně se očekává, že větší užití sankcí nespojených s odnětím svobody vede ke snížení vězeňské populace. To lze chápat dvěma způsoby: buď tak, že takové sankce vedou ke snížení počtu pachatelů nacházejících se ve vězení, nebo tak, že vedou ke snížení počtu nově příchozích odsouzených osob do vězení.

Platnost prvního účelu sankcí nespojených s odnětím svobody je snižována skutečností, že obecně nahrazují pouze kratší nepodmíněné tresty, a mají tudíž malý praktický vliv na celkovou velikost vězeňské populace. Jiné okolnosti (jako je zvýšená kriminalita) by mohly vést k přísnějším nepodmíněným trestům, anebo k většímu počtu nepodmíněných trestů, činíce obtížným, ne – li nemožným stanovit, zda sankce nespojené s odnětím svobody mají opravdu tuto funkci. Účinnost sankcí nespojených s odnětím svobody nelze posuzovat pouze na základě toho, zda jejich užívání snižuje vězeňskou populaci.

Dokonce i tehdy, jestliže častější užívání sankcí nespojených s odnětím svobody nesnižuje počet uvězněných pachatelů, může snížit počet nově příchozích osob do vězení. Takováto funkce by mohla mít dvojí prospěch, jeden týkající se trestní politiky a jeden týkající se vězeňské správy. Jestliže má vězení skutečně negativní účinek na pachatele, potom je žádoucí omezit užívání nepodmíněného trestu na pokud možno co nejmenší míru. Za druhé, snížením počtu případů, které se mají dostat do vězení, dochází ke snížení pracovního zatížení vězeňské správy.

Vliv na míru kriminality

Hlavním argumentem proti sankcím nespojeným s odnětím svobody je, že díky své mírnosti neodstrašují lidi od páchaní trestných činů; nemají *obecný preventivní účinek*.

Při studiu účinku, který změna politiky ukládání trestů může mít na postoje veřejnosti a chování, a specificky na celkovou míru kriminality, existují vážné metodologické obtíže. Několik málo existujících pokusů studovat tento aspekt se kloní k závěru, že jak se zdá míra, do jaké se užívá nepodmíněný trest, není rozhodující pro *obecnou* úroveň kontroly kriminality ve společnosti. Může se tudíž stát, že vysoké míry uvěznění nesnižují obecně kriminalitu,

a naopak nízké míry uvěznění kriminalitu nepodporují. Obecně se má za to, že pravděpodobně důležitější jsou jiné intervenující faktory, jako je pravděpodobnost dopadení a jistota potrestání.

Bereme-li v úvahu stinné stránky uvěznění, a při absenci patrných důkazů svědčících o opaku by se zdálo, že širší užití sankcí nespojených s odnětím svobody nevede k žádnému významnému nárůstu kriminality, zejména, když jsou sankce řádně naplánovány a realizovány, a těší se informované podpoře ze strany společenství a veřejnosti obecně.

Lze pozorovat, že situace týkající se vztahu mezi nepodmíněným trestem a tradičními sankcemi nespojenými s odnětím svobody se ve světě liší. Neexistuje jasný trend, co se týče té kategorie, která zaujímá dominantní místo v rámci tradičního paradigma trestání a praxe ukládání trestu. Skutečně, bitva, pokud lze tento výraz užít, dosud pokračuje s těžko předvídatelnými výsledky, s výjimkou toho, že tradiční sankce nespojené s o. s. jsou užívány, abychom znovu citovali Ken Plase: „častěji (jakožto) reakce na potřebu omezit užívání vězení nežli jako způsob, jak snížit užívání vězení“ (Plase 1995:7). Odtud trend k zavedení punitivnějších komponent v rámci tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody prostřednictvím např. kombinovaných sankcí, boot-camps, a k dálkově ovládací technice, jako je elektronické monitorování. Stojí za zmínku, že paradigma trestání zahrnovalo představu o respektování lidských práv. Nicméně, tato příslušná lidská práva byla většinou, ačkoliv nikoliv výlučně, omezena na problematiku trestního řízení a ukládání přísných trestů (např. mučení, trest smrti a uvěznění), nebo, v post-komunistických společnostech, na represivní dohled nad pachateli na svobodě a na povinné léčení. Zavedení lidských práv v rámci tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody a v oblasti prevence kriminality se datuje od nedávné doby. Tato úsilí mohou vést k tomu, že ve vězení bude méně lidí, avšak ne nezbytně; jistě přivodí cílenější a pravděpodobně méně tvrdou kontrolu. Nicméně, zajisté zůstávají v rámci dosahu paradigma trestání soustředěného na vězení. Zdá se, že mnoho tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody je odsouzeno k tomu, sdílet společný osud uvěznění. Jejich *raison d'être*, jejich přijatelnost, jejich rozšíření, omezení a změna jsou skutečně spjaté s místem a úlohou uvěznění v rámci převažujícího paradigma trestání vytvořeného kolem tradičních trestných činů, tradičních aktérů a tradičních modelů trestní justice. Navzdory preferovanému termínu „sankce nespojené s odnětím svobody“ před pojmem „alternativy k uvěznění“ v jádru a ve skutečnosti nezůstávají ničím jiným než „alternativami k uvěznění“.

Čelíce problémům globalizace, pád ideologií a přihlížení k nákladům řízení společenských procesů se zdá být znovuoživením neofunkcionalistické vize společnosti jakožto „tension – management system“ (Moore 1974). Změny společenských aktérů jsou také evidentní: organizace jsou stejně důležité jako jednotlivci, (pokud nejsou dokonce důležitější) a stávají se zodpovědnými aktéry. Ačkoliv se neopírají o neofunkcionalistická stanoviska, řada autorů, jako jsou Albrecht (1996) a Garland (1997), abychom citovali alespoň dva z nich, má tendenci popisovat systém trestní justice jako „system risk management“ s pozorností přesunutou od důsledků individuálního chování k rizikům připisovaným společenským aktérům. K této orientaci systémů trestní justice potom dochází v kontextu „vysokých měr kriminality jakožto běžné, normální společenské skutečnosti“ (Garland 1996:446) a v kontextu marginalizace morálních a na člověka zaměřených argumentů v rámci filozofie a praxe trestání.

„Vyhodnocení rizika a „risk management“ nejsou v trestní praxi novými elementy, ale nyní se nacházejí ve středu zájmu jako nikdy předtím [...]. Do té míry, že se trestní systém stále více stává racionalizovaným, stále více vysvětlitelným, stále více si vědom vynakládaných nákladů a stále více zaměřen na rizika“.

(Garland 1997:9)

Organizační a profesionální zájem o otázky řízení a rozumné vysvětlování a kontrolování má tendenci nahradit podstatné společenské cíle interními organizačními cíli, a dokonce tvůrci

politiky pohlížení na omezování rizika jako na ústřední problém. Z toho důvodu ono častější uchýlení se k inkarceraci a volání po primitivnosti tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody. Tyto dva aspekty nejsou již nadále považovány za vzájemné opaky, nýbrž spíše za kontrolní aspekty usilující o snížení rizik.

Další důsledky orientace systému trestní justice na „risk – management“ lze nalézt v tom, že:

„Moderní trestní právo se významně opírá o pojem „ohrožující trestné činy“ (endangering offences), techniku dnes široce užívanou v trestní legislativě s cílem zajistit např. bezpečnost v dopravě, náležité životní prostředí, dobrý chod hospodářství, veřejné zdraví, vnitřní bezpečnost a maximální pocit bezpečí [...]. S „risk management“ a pojmem „ohrožující trestné činy“ je spuštěn mechanismus, který mimo jiné ovlivňuje druh používaných sankcí“.

(Albrecht 1996:11)

Důležitost organizací, jakožto společenských, a tudíž i kriminálních aktérů si vyžadovalo uznání trestní odpovědnosti právnických osob, a v některých případech pouhé členství v organizaci a vedoucí role dává vzniknout trestní odpovědnosti. Nad to, takovýto proces „vznikání trestní odpovědnosti“ („responsibilisation“) činí rozdíl mezi veřejnými a soukromými aktéry (Garland 1996:452) a vede ke „sbližování mezi sankcemi a přísností sankce, a to jak za úmyslné, tak nedbalostní jednání“ (Albrecht 1996:11).

Rejstřík možných sankcí nespojených s odnětím svobody se rozšířil, avšak nikoliv jako důsledek snah vyvarovat se prisonizaci, nýbrž spíše jako výsledky změn orientace trestní justice („risk management“), důsledek zvýšených příležitostí spoléhat se na anebo kombinovat trestní a správní sankce a reagovat na problémy nastolené novými trestními aktéry a novými kriminálními postupy. Některé z tradičních sankcí nespojených s odnětím svobody si našly svou cestu k tomuto novému paradigma trestání zaměřenému na tresty na svobodě, jako je pokuta, konfiskace a dočasný nebo trvalý zákaz výkonu povolání, činnosti nebo zastávání funkce. Jiné, jako je zabavení majetku, předběžné opatření, obstavení, restorace a vyloučení účasti z vládních smluv vztahující se k obchodování s drogami, organizovanému zločinu, hospodářské kriminalitě, ke kriminalitě proti životnímu prostředí, korupci a praní peněz nebyly nikdy míněny jako skutečné alternativy k trestání. Měly by se zabývat různými aktéry a důsledky trestních jednání, pro něž ani trest odnětí svobody, ani vězením ovlivněné tradiční sankce nespojené s odnětím svobody samotné, nebyly nikdy považovány za přiměřené a potenciálně účinné. K tomu je třeba dodat, že jak se zdá v moderní společnosti veřejné mínění a tlak hromadně sdělovacích prostředků, anebo izolace, a nepříznivá publicita obsahují v sobě větší odstrašovací a sankční schopnosti, pokud jsou uplatňovány spíše vůči právnickým osobám než vůči jednotlivcům; účinky možná obdobné nátlaku vrstevníků a společenství v tradičních společnostech nebo malých skupinách.

Zatímco vězením inspirované sankce nespojené s odnětím svobody dosud konkurují trestu odnětí svobody z důvodů pohybujících se od morálních, přes úsporu vynaložených nákladů po účinnost při potlačování kriminality, není tomu tak v případě sankcí nespojených s odnětím svobody, které nejsou inspirovány vězením. Jejich *raison d’etre*, přijetí a účinnost se opírají o různé argumenty a spočívají na různých předpokladech a očekáváních. Toto samo o sobě je nečiní nadřazenými nad tradiční sankce. Avšak přinejmenším nekonkurují s tak mocnou sankcí, jako je trest odnětí svobody. Třebaže, pokud jde o jednotlivce, kteří nesou odpovědnost za spáchání netradičních trestných činů, justiční systém, stejně tak, jako veřejné mínění, se dosud příliš často přiklání k užívání nepodmíněného trestu anebo k požadavku ho uložit.

5. Rozšíření užívání trestů nespojených s odnětím svobody¹⁴

Shora nastíněné úvahy ukázaly, že užití vězením inspirované i neinspirované sankce nespojené s odnětím svobody představuje skutečně dialektický proces se „zmítáním sem a tam“, odehrávající se někdy ve shodném, někdy v opačném směru. Navzdory ideologickému uznání důležitosti sankcí nespojených s odnětím svobody v praxi existuje dosud řada překážek, které brání jejich plně kvalifikovanému trestnímu uznání a podpoře ze strany legislativců, pracovníků soudnictví a veřejnosti vůbec. Co následuje, je řada doporučení, týkajících se systematického úsilí za prosazení, realizaci a posílení důvěryhodnosti sankcí nespojených s odnětím svobody.

Na zájem o sankce nespojené s odnětím svobody ve světě lze pohlížet z různých směrů vývoje. Intenzita těchto trendů se v jednotlivých jurisdikcích liší:

- Diverzifikace sankcí nespojených s odnětím svobody v některých zemích probíhá souběžně s rozšiřováním aplikace těchto sankcí na větší škálu trestných činů a pachatelů.
- Větší užití klasických sankcí nespojených s odnětím svobody, jako je kupříkladu pokuta (buď jako takové, nebo např. formou denních pokut) a probace.
- Rozvoj sankcí nespojených s odnětím svobody, které zahrnují jednu nebo kombinaci následujících komponent: práce (jako je práce v rámci obecně prospěšné práce), kompenzace / restituce a léčení.
- Obnovený zájem o „tradiční“ sankce a o sankce, které se opírají o tradiční infrastruktury.
- Zavedení škály sankcí nespojených s odnětím svobody, které nejsou inspirovány vězením.

Navzdory tomuto vývoji zůstává propast mezi trestní politikou a praxí, co se sankcí nespojených s odnětím svobody týče. Tato propast se odráží v několika úrovních.

- Na statutární úrovni mnoho států referuje, že nedisponují odpovídající šíří sankcí nespojených s odnětím svobody, nebo že legislativa neposkytuje jasné směrnice ohledně účelu, ukládání nebo realizace těchto sankcí.
- Na úrovni praxe ukládání trestu se odráží propast v pokračujícím dominantním postavení trestu odnětí svobody, jakožto „normy“, jakožto hlavního měřítka ukládání trestu. Sankce nespojené s odnětím svobody jsou buď užívány méně, než by zákon umožňoval, nebo jsou užívány jako alternativy za jiné sankce nespojené s odnětím svobody.
- Na úrovni finančních zdrojů, kdy se státy v mnoha oblastech nadále brání realizaci některých sankcí nespojených s odnětím svobody, kvůli nedostatku nezbytného personálu, podpůrných struktur nebo finančních prostředků.

Zmíněnou propast lze zmenšit pouze změnou postojů. Zákonodárce by si měl být vědom potřeby takové legislativy, která podporuje cíle sankcí nespojených s o. s. Soudce a státní zástupce (stejně jako další zaangažovaní pracovníci praxe) by si měli být vědomi potřeby hledat přiměřené a vhodné sankce nespojené s odnětím svobody a aplikovat je, kdykoliv je to možné. Ti, kteří rozhodují o finančních prostředcích, by si měli být vědomi výhod, které lze získat

¹⁴ Vycházíme z Joutsena a Zvekice (1994).

prostřednictvím rozšířeného užití sankcí nespojených s odnětím svobody. Posléze společenství by si mělo být vědomo důležitosti reintegrace pachatele do společnosti v zájmu pachatele, oběti a společenství jako takového.

Tato změna postojů si vyžaduje více objasnit účely zvětšeného užívání sankcí nespojených s odnětím svobody. Očekává se od nich, že současně povedou k mnoha věcem. Obecně se od nich očekává, že pomohou při snižování vězeňské populace a snižování celkových nákladů na chod systému trestní justice. Předpokládá se, že více napomohou společenské integraci, tudíž i sníží recidivou a zvýší účinnost systému trestní justice. Také se má za to, že fungují jako odstrašující prostředek, jako spravedlivý a opodstatněný trest za určitou skupinu trestných činů a pro určité typy pachatelů.

Ačkoliv sankce nespojené s odnětím svobody jako celek mohou pomoci dosažení těchto účelů, některé z nich se dostávají do rozporu s jinými. Nad to, některé z těchto účelů nejsou přiměřené pro všechny druhy sankcí nespojených s odnětím svobody. Některé mohou více směřovat k léčení, jiné k reintegraci, zatímco další prostě požadují od pachatele platbu - finanční příspěvek státu, kompenzaci oběti nebo kompenzaci společenství jako celku.

Zkušenost s různými sankcemi v různých zemích nelze brát jako jasný důkaz toho, že ze sankcí nespojených s odnětím svobody vždy nezbytně plyne tento prospěch. Kupříkladu, dokonce i tehdy, kdy skutečně nahrazují trest odnětí svobody, obecně zcela nahrazují krátkodobé tresty, a tudíž mají malý vliv na velikost vězeňské populace. Stejných nepatrných výsledků je dosaženo, jestliže jsou sankce nespojené s odnětím svobody aplikovány vůči malému počtu pachatelů.

Zároveň jiné okolnosti (jako je zvýšená kriminalita) mohou vést k uložení vyšších anebo přísnějších trestů odnětí svobody, a tudíž mohou vytvářet dojem, že reforma naopak způsobuje větší užívání trestu odnětí svobody. Rovněž neexistuje jednoznačný důkaz o tom, zda větší užívání sankcí nespojených s odnětím svobody je úspěšné při snižování nákladů na trestní justici nebo podporování nápravy pachatele.

Tato nejjasnost, co důkazu podpory sankcí nespojených s odnětím svobody týče, může ztížit přesvědčování klíčových skupin o potřebě nahradit nepodmíněný trest sankcí nespojenou s odnětím svobody, kdykoliv je to jen možné. Nejednoznačnost a navíc riziko deziluze, pokud prováděné experimenty se sankcemi spojenými s odnětím svobody nemají na všech frontách patřičný úspěch, mohou být rozptýleny pouze tehdy, jestliže tvůrci rozhodnutí a pracovníci praxe mají jasnější představu o úloze sankcí nespojených s odnětím svobody a o cílech těchto experimentů.

Plánování a realizace sankcí nespojených s odnětím svobody v jurisdikcích světa se shodně setkaly s týmiž problémy, jako jsou problémy spojené s jejich dostupností, ukládáním trestů, finančními prostředky, postoji k těmto sankcím a důkazy o jejich účinnosti.

Existuje rovněž zvýšený zájem o celostátní a mezinárodní soubor norem s důrazem na právní záruky. Na globální úrovni Spojené národy přijaly The Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures („The Tokyo Rules“) (Standardní minimální pravidla upravující opatření nespojená s odnětím svobody, tzv. „Tokijská pravidla“). Také Rada Evropy přijala právní dokument zabývající se komunitními tresty a opatřeními - The European Rules on Community Sanctions and Measures (Evropská pravidla o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství).

Je zapotřebí zvláštního úsilí při podpoře právního a kriminologického výzkumu k problematice trestní hodnoty a účinnosti sankcí nespojených s odnětím svobody. Nesmírný význam má mezinárodní výměna zkušeností v souvislosti s realizací těchto trestů, výzkumem sankcí nespojených s odnětím svobody a jejich „úspěchy a selháními“.

6. Závěrečné poznámky: před potrestáním

U trestu by se neměla přehlížet jeho pomocná role ani symbolický význam. To platí stejně jak pro nepodmíněný trest, tak pro sankce nespojené s odnětím svobody.

Záměrem tohoto článku bylo uvést do kontextu a nastínit mezinárodní trendy, které přesahují vězením inspirované sankce nespojené s odnětím svobody. Nicméně se připouští, že odstrašující, stejně jako nápravné / integrativní účinky jakéhokoliv trestu jsou spíše omezené. Tato omezení jsou zjevná zejména v souvislosti s dopadem trestu na omezení kriminality a strachem o bezpečnost občanů a jejich majetku. Ve skutečnosti je takový důkaz, mírně řečeno, neprůkazný. Méně opatrným názorem by bylo tvrzení, že skutečně neexistuje žádný konkrétní důkaz o tom, že tresty způsobují drastické snížení kriminality, rizika páčání trestné činnosti, rizika viktimizace a pocit nejistoty. Jinými slovy, neodstraňují úspěšně „vysoké míry kriminality, jakožto běžného sociálního faktu“.

Potud kritika sankcí nespojených s odnětím svobody, ale zejména nepodmíněného trestu, v souvislosti jejich praktickými dopady na kriminalitu a bezpečnost, vychází z mylné představy o kontrole kriminality. Je to vize, ve které trest a pokud možno maximální náprava pachatele stojí ve středu pozornosti trestní justice. Trest se tak stává nejdůležitějším symbolem justičního systému. Nicméně, je to právě prevence kriminality a omezování příležitostí páchat trestnou činnost, stejně jako potrestání pachatele, co je opravdovým měřítkem účinnosti lidských práv a lidského rozvoje. V určitém smyslu prevence kriminality zůstává „nejproduktivnější alternativou k uvěznění“, jakož i k páčání trestné činnosti, viktimizaci a trestání obecně (Pease 1997:11). Opravdu, dnes existuje dostatek důkazů o tom, že cílené programy prevence kriminality skutečně vedou ke snižování kriminality (Waller 1997), zvyšují bezpečí a racionalizují ukládání trestů. Pouze v rámci takového přístupu k trestní justici se sankcím nespojeným s odnětím svobody dostane opravdová příležitost realizovat vlastní potenciál trestání a dokázat jejich účinnost. Pouze v rámci takového přístupu dokáží ze sebe setřást „vězeňské peří“ a zbavit se toho, aby byly považovány za náhražku „skutečného řešení“. Pouze poté bude jejich trestní hodnota i trestní hodnota vězení skutečně oceněna v kontextu toho, kde je jejich opravdové místo, to znamená nepodmíněné odsouzení, jako „poslední možnost“.

Dnešní paradigma trestání zahrnuje různé druhy trestů odpovídající různým chráněným zájmům a cíleným hodnotám a nákladům.

Trest	Hodnoty / náklady
Trest smrti	Život
Tělesný trest	Tělesná integrita
Trest odnětí svobody	Svoboda a čas
Tradiční sankce nespojené s o.s.	Svoboda, povinnost a náhrada škody
Vězením neinspirované sankce nespojené s odnětím svobody	Majetek a postavení

7. Odkazy:

- Albrecht, H.-J. (1996) „Sanctions and their Implementation“, Twenty-first Criminological Research Conference, Document PC-CRC (96) 5, Strasbourg: Council of Europe, 19–22 November.
- Amnesty International Report (1996), March.
- Garland, D. (1996) „The Limits of the Sovereign State: Strategies of Crime Control in Contemporary Society“, *The British Journal of Criminology*, Vol. 36, No.4:445-471.
- Garland, D. (1997) „Probation and the Reconfiguration of Crime Control“, in R. Burnett (ed.) *The Probation Service: Responding to Change*, Probation Studies Unit Report No.3/97, Oxford: Center for Criminological Research.
- Hood, R. (1996) *The Death Penalty: A World-Wide Perspective*, Oxford: Clarendon Press.
- Joutsen, M. and Zvekic, U. (1994) „Noncustodial Sanctions: Comparative Overview“, in U. Zvekic (ed.) *Alternatives to Imprisonment in Comparative Perspective*, Chicago: Nelson-Hall Publishers. 1–42.
- Moore, W.E. (1974) *Social Change*, Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.
- Odekunle, F. (1994) „Alternatives to Imprisonment in Africa: An Overview“, in U. Zvekic (ed.) *Alternatives to Imprisonment in Comparative Perspective*, Chicago: Nelson-Hall Publishers. 45–52.
- Pease, K. (1995) „The Future of Imprisonment and its Alternatives“, *Report for the Fifth Conference on Crime Policy*, Document CDPC (95) 85, Strasbourg: Council of Europe.
- Shinkai, H. and Zvekic, U. (forthcoming) „Punishment“, draft chapter prepared for the *United Nations Report on Crime and Justice in the World*.
- United Nations, Economic and Social Council (1996) „United Nations Standards and Norms in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice: Capital Punishment and Implementation of Safeguards Guaranteeing the Protection of Rights of those facing the Death Penalty“, *Report of the Secretary-General*, Document E/CN 15/1996/19, 27 March.
- van Dijk, J.J.M. (1994) „Who is Afraid of the Crime Victim: Criminal Victimization, Fear of Crime and Opinions on Crime in an International Perspective“, paper presented at the World Society of Victimology Symposium, Adelaide, Australia, 21–26 August.
- Waller, I. (1997) „Trend in Crime Prevention: Europe and North America“, paper presented at the European Union Conference on Crime Prevention: Trends on European Level, Noordwijk, The Netherlands, 11–14 May.
- Walmsley, R. (1996) *Prison in Central and Eastern Europe: Progress, Problems and the International Standards*, HEUNI Publication Series 29.

II. Rozvoj probace: mezinárodní hledisko

Robert Harris¹⁵

Cílem příspěvku je vymezit v širším kontextu trestní politiku a politiku trestní justice, vycházející, tam kde je to možné, z komparativních hledisek. Pomáhal jsem při vypracování publikace „Probation Round the World“ (Probace kolem světa). Po vymezení kontextu stručně zmíním mezinárodně důležitou diskusi na téma „Co funguje?“ (What works?) Mou ústřední myšlenkou je, že zatímco účinnost je svým vymezením důležitá, probační služby by si měly dát pozor na to, aby příliš neočekávaly od literatury zabývající se tím „co funguje“, protože ta je z velké části produktem své doby a určitě by neměla být smyslem a účelem jejich existence.

1. Tresty vykonávané ve společenství a politiky probace

Začnu diskusí o dvou současných politických trendech, které mají vliv na způsob, jakým probace a trestní justice zapadají do dnešního světa: důraz na „měření výkonu“ a zvrát k „individualistickým zásadám“ liberalismu 19. století.

V Británii a většině rozvinutých zemí jsme v historické fázi nejlépe popsané nikoliv jako éra po „státu blahobytu“ (post - welfare state), nýbrž jako po „centrálně plánovaném hospodářství éra blahobytu“ (post - statist era of welfare). Jedním z charakteristických rysů politiky přibližně posledních deseti let je důraz kladený na odpovědnost a normy, dva spojené pojmy, které, když jsou uplatňovány ve vztahu k výkonu povolání, vzbuzují dojem, že odbornost, altruismus a bezúhonnost lze považovat za samozřejmé.

V Británii na bázi národní politiky systém politických stran již déle neodráží údajně neslučitelné snahy různých tříd. Labouristická strana se uchází o přízeň bankéřů a obchodníků, zatímco malou váhu přičítá svému spojení s odbory, své historické věrnosti veřejnému vlastnictví a své víře v přerozdělení bohatství prostřednictvím daní. Konzervativci mezitím doplnili své tradiční výhrady vůči odborům o zajímavé spojení v souvislosti s odborností, které se týká a centrálně uložené požadavky na odpovědnost opírající se o kvalitní záruky a protihodnotu za peníze. Dřívější elity cítí chlad podobný tomu, který již tradičně zchladuje tovární dělníky.

Probace není žádným způsobem vůči těmto trendům imunní a v Británii zažíváme zavedení celostátních standard, pevnějších struktur řízení ohlášené původně Audit Commission, volání po přísnější finanční odpovědnosti a omezování hotovosti. Diskuse o tom, „co působí“ a možnosti politiky, které z ní pramení, jako je vyčíslení finančních nákladů na prevenci kriminality nebo platy probačních úředníků, perfektně zapadají do této zvláštní *gestalt* (podoba) politických strategií.

Za druhé, *liberální individualismus*. Všeobecné volby ve Spojeném království v roce 1979 byly příčinou i symptomem ohromné změny politické filozofie, protože v čele země stála vláda, která čerpala svou inspiraci z politiky liberálů prostupující 19. století, z politiky whigů 18. století až po teorii Adama Smithe, která se výslovně pokoušela o změnu nejenom politického programu, ale celého politického projevu. Za labouristů v rámci převažující filozofie ekonomického individualismu, zůstává ve středu myšlenka „společenské smlouvy“,

¹⁵ Rektor, Univerzita v Hull, Hull, Spojené království.

pomocí níž si občané užívají existujících svobod na oplátku za respektování svobod ostatních. Kriminalita ve Velké Británii je především vnímána jako zrušení povinností uchovaných ve společenské smlouvě; z toho vyplývá, že práva obětí se povyšují nad práva pachatelů, kteří jsou považováni za příčinu sociálních problémů, a nikoliv za jeden z jejich produktů.

Avšak zatímco pachatelé podle vymezení tohoto pojmu porušují společenskou smlouvu, probační úředníci jsou denně konfrontováni s chudobou a lidskou bídou mnoha pachatelů, a jejich profesní kultura a výcvik způsobují, že jim nepřísluší realizovat nebo objektivizovat své zkušenosti, a psychologicky je pro ně těžké i eticky obtížné působit „pouze“ jako nástroj trestání. A právě v tom spočívá má omluva za stručný exkurz do historie a geografie probace.

2. Historický a geografický exkurz

Jak vysvětlujeme v publikaci „Probation Round the World“ původ probace spočívá ve dvou rozdílných tradicích, common law (zvykové právo) a civil (or statute) law (občanské nebo statutární právo).

Ve Velké Británii a USA, **zemích s common law** původ probace spočívá ve středověkých praktikách propuštění pachatelů na základě slibu (nebo závazku) za předpokladu, že se budou řádně chovat a budou dodržovat pořádek, a na základě peněžitě záruky. V rámci systému opírajícího se o slib pachatele se nepoužívá žádný dohled nebo monitorování; na druhé straně systém ručitele v případě povolení peněžitě záruky činí ochotnou třetí stranu zodpovědnou, pod pohrůzkou trestu, za to, že se pachatel dostaví k soudu. Probační úředník ve Spojeném království a USA tedy představuje professionalismus osoby činné jako ručitel, a plyne z této tradice, že přijímáme fakt, že péče o pachatele ve společenství je předána „moudré osobě“, která pachateli radí a kontroluje ho, a která je zprostředkovatelem, prostřednictvím něhož stát ukládá požadavky, jež jsou vyšší než zákon povoluje uložit zbytku populace - hledání zaměstnání, vyrozumění o změnách adresy, apod. Probace ve smyslu této tradice představuje intervenci na základě volné úvahy, která jde za striktní diktát práva.

Tradice občanského (nebo statutárního) práva charakteristická pro většinu kontinentální Evropy je však zcela odlišná. Podle této tradice se probace vyvinula z *sursis* (odklad) nebo odkladu výkonu trestu; původně nejenže nebyl v jejím rámci ukládán dohled vůbec, ale dokonce dohled jakožto součást k *sursis* by znamenal velký zásah do práv člověka. To odráží zájem post revoluční Francie zavést zásadu absolutní legality do trestního zákoníku. To souviselo s utkvělou myšlenkou, že svévolná justice svržené monarchie by měla být navždy zničena, a v tomto klimatu nadšení pro rovnost před zákonem bylo zrušeno veškeré soudní diskreční právo do té míry, že dokonce milost byla považována za akt útisku.

Z toho důvodu až v letech následujících po 1. světové válce se teorie o nutnosti profesionální odbornosti stala přijatelnou, a ve většině zemí západní Evropy se dohled stal součástí odkladu výkonu trestu. Takže zatímco v zemích common law se probace od neformálních a marginálních počátků stala dimenzí práva a politiky, v zemích s občanským právem došlo k opačnému procesu, s dohledem naroubovaným na *sursis*, jehož hlavním cílem byl odklad výkonu trestu.

V zemích common law obecně však bylo hned na začátku jasné, že common law základna se změní, jakmile se geograficky rozšířila, mísíce v sobě několik málo základních obecných charakteristických shodných aspektů historie, geografie, kultury a politiky různých zemí:

- Ve *Spojených státech* význam ústavy a relativní autonomie jednotlivých států, okresů, měst a obvodů, co se funkční probace týkalo, vedly ke změnám praxe, a ke konfliktu mezi výkladem ústavy Nejvyšším soudem a tradicí common law.

- V dřívější komunistické východní Evropě byla probace vtělena do rámce komunalismu, který dal pojmu „náprava ve společenství“ (community correction) nový a doslovný význam v kontextu, ve kterém dohled ze strany rodiny, sousedů nebo spolupracovníků, měl logiku, jež umožnila dřívějším komunistickým zemím integrovat své politické a kulturní cíle se západním systémem justice.

Východoevropská zkušenost je ve skutečnosti extrémní ukázkou toho, jak jsou změny v povaze a účelu probace „tepány“ politickou změnou. A právě tento rys osvětluje velmi důležitý závěr publikace „Probation Round the World“: Velmi málo proměnných tvoří součást probace, ale tato flexibilita je jednou z jejich silných stránek, protože probace musí reflektovat současné politické cíle a kulturní normy, jestliže má úspěšně řešit místní problémy trestní justice a diverzifikovat škálu možností trestání, které mají soudy k dispozici. Probace neposkytuje „exportní odpověď“ na všechny sociální problémy způsobené pachateli a na ty, se kterými mají pachatelé zkušenosti, ale nabízí způsob, jakým mohou národní vlády zjistit, co je třeba udělat, aby se poukázalo na protiprávnost trestných činů, aby se uznalo, že způsobují škodu, často i pachateli, a potom vše napravit.

Pro publikaci „Probation Round the World“ nám filipínský expert Francisco Ruivivar poskytl pěkný příklad toho, jak se jedna probační služba zabývala místním problémem. F. Ruivivar nám řekl o pokusu probační služby, v níž působí, dosáhnout toho, aby trest byl vhodný s ohledem na konkrétní trestný čin:

„Od pachatelů se může [...] vyžadovat, aby se zapojili do aktivit přispívajících k sociálnímu zlepšení anebo zlepšení životního prostředí nebo k sebedůvěře a osobnímu růstu. Takže těm, kteří jsou vinní nedovoleným vymýcením lesů pro potřeby zemědělství, lze nařídít zapojit se do prací souvisejících s péčí o ochranu lesa za účelem umožnit jim zákonným způsobem naplnit individualistické ekonomické cíle; zatímco pachatelé odsouzení za nezákonný rybolov nebo ničení korálového útesu mohou projít výcvikem v souvislosti s ochranou moře a lze jim pomoci při nákupu rybářské lodi“.

Zatímco probace má skutečně málo charakteristických rysů, které ji definují, jedním z nich musí být to, aby konstruktivně pracovala na reintegraci pachatele do společnosti, proti níž se pachatel dopustil trestného činu, a to vytvořením nové rovnováhy: na jedné straně symbolická omluva ze strany pachatele a na straně druhé je zapotřebí symbolické odpuštění ze strany společenství.

Komparativní historie probace nám tudíž nabízí nový způsob nahlížení současně probíhající aktivity probace s cílem prospěšně zasáhnout (což má původ z common law), a zajímat se o občanské svobody (což pochází z občanského práva).

V žádném případě to neplatí pouze pro Velkou Británii, že komparativní historie probace nám také pomáhá poznat, jak je pro probační službu důležité redefinovat svou sociální filozofii, pokud nemá zůstat ztroskotaná vně vyvíjejícího se politického konsensu střední pravice. Jestliže se bude mít za to, že probační služba se více zajímá o potřeby pachatele než o potřeby oběti, nikdy nemůže být dosaženo rovnováhy, a služba směřuje k tomu, že ztratí svou věrohodnost, protože zůstane bez politických spojenců.

V rámci britské tradice common law se v průběhu let orientace probace přesunula od teologicky k psychiatricky uplatňovanému projevu, a posléze k tomu, co se označuje jako „post - psychiatrické paradigma“ založenému více než na terapii na systému a snaze o zvládnutí pachatele. Péče zakladatelů probace a církevních misionářů o nehodné chudé jedince spočívala v záchraně duší poskytnutím příležitostí ke svépomoci. Ta zahrnovala odstranění takových překážek nápravy, jako je pokušení k pití a demoralizující vliv vězení. Avšak jakmile byli misionáři vystřídáni školenými světskými a profesionálními zaměstnanci, probační úředníci byli ovlivněni výcvikem, který hodně čerpal z psychoanalytických výkladů kriminality, jež se snažily objevit příčiny kriminality ve vnějších projevech rodiny a prostředí. Probační úředníci

se tudíž snažily odstranit psychické bloky, které bránily pachatelům vést zralý a odpovědný život.

Relativní důvěru získaly tyto rané fáze rozvoje probace pod tlakem na konci 60. let, kdy vláda začala uznávat probační službu jako nástroj zacházení s narušenějšími pachateli ve společnosti, včetně zvyšujícího se počtu pachatelů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody a podmíněčně propuštěných. Bylo to právě v této chvíli, kdy došlo k takovému dramatickému rozvoji velikosti, financování a úlohy probační služby, že tradice common law prošla takovou transformací. Probační služba již nadále neměla být malou a bezvýznamnou agenturou zjemňující ostří justice podporou a péčí o sociálně slabé, méně narušené pachatele a zejména mladistvé, nýbrž se stala ústřední podporou trestní politiky, zahrnující dohled nad závažnými, dokonce nebezpečnými pachateli ve společnosti. Taková povinnost nevyhnutelně a správně přinesla zvýšenou veřejnou a politickou odpovědnost.

Problémem bylo, že tato politika se klonila ke skutečnosti, že „zdravý selský rozum“ spočívající v ideji, že citlivé vedení zralým a odpovědným probačním úředníkem samo o sobě povede ke snížení kriminality; tato politika byla vyvrácena různými studiemi, které, jak se zdá svědčí o tom, že žádné lidské zásahy nemohou snížit kriminalitu. Z tohoto pochybování o „zdravém britské selském rozumu“, který podpořil tradici common law, se objevilo heslo „nothing works“ („nic nepůsobí“). Není proto překvapující, že v polovině 70. let byl nastolen určitý stupeň cynismu, který nevedl ani tak k přesvědčení, že „nic nefunguje“, jako k tomu, že bylo nemožné dojít k poznání, co funguje a proč. Existuje několik důvodů tohoto stavu, a já zmíním dva.

Za prvé, sedmdesátá léta zažila zenit sociologického příspěvku kriminologii a „úplné dno“ příspěvku psychologie (aby se dařilo přístupu „co působí“, je nezbytné psychologické paradigma). Sociologie deviantního chování neuznala myšlenku, že sociální svět je podobný laboratoři a nástroje vědce působícího ve společenských vědách jsou podobné nástrojům vědce působícího v přírodních vědách. Konec konců, zatímco víte dopředu, jak se obarví lakmusový papírek, jestliže kdokoliv, kdo se nachází v této místnosti ho ponoří do kyselého nebo zásaditého roztoku, pokud aplikujete tutéž formu terapie, tato jistota už nadále neexistuje. Všichni jste rozdílní lidé, a totéž platí i pro pachatele, vůči nimž aplikujete terapii. Účinek vašeho vzájemného působení na pachatele tak závisí na téměř nekonečném počtu proměnných: dokonce se stejnou vstupní veličinou - na rozdíl od lakmusové zkoušky - dosáhnete velmi rozdílných přístupů, protože pracovní metoda se stává nerozeznatelnou od osoby, která ji vytváří: slovy WB Yeatsa „Jak můžeme rozpoznat tanečníka od tance?“

Za druhé, existoval prozaičtější problém: jak poznáte, na kolik jste úspěšný, když měřítko kriminality jsou libovolná nebo tendenční: konec konců, jestliže dobré „policing“ znamená pronásledování známých pachatelů nebo chození na místa, kde jsou šance na zatčení nejlepší (dejme tomu v chudinských čtvrtích nebo na velkých sídlištích), šance na to, být chycen, je sotva náhodná; a jestliže pouze okolo 3% trestných činů končí odsouzením, šance člověka být součástí nešťastné minority a nikoliv šťastné většiny závisí na četných faktorech nesouvisejících s jeho chováním. Ve světě zločinu je mnoho jmenováno, avšak málo jich je chyceno; v souvislosti se „self - report“ studiemi (studie opírající se o vlastní výpověď dotazovaných) odhalujícími, že většina lidí se někdy v průběhu života dopustila trestné činnosti a s probačními úředníky, kteří jsou hluší k neopodstatněným zvěstem o špatném chování svých klientů, se vynořuje nebezpečná myšlenka, že *většina* odsouzených k probaci pravidelně páchá trestné činy, ale jsou úspěšní. Takže myšlenka zakládající politiku na nesprávné premise, že člověk by někdy mohl vědět, kdo jsou zločinci, se zdá být iracionální.

Zatímco v dobách hojnosti výzkum, který boří ustálené pravdy, může získat finanční podporu, ve více ekonomicky a politicky kontrolovaných dobách pouze takový výzkum, který nabízí za peníze hodnotu ve smyslu velkého úspěchu za nízké náklady, přitahuje finanční

podporu. A právě tehdy přichází teorie „co působí“ a s ní převážně psychologické paradigma práce ovlivňující individuální chování, a nikoliv společenské uspořádání.

Prostřednictvím různých technik, které jsou hromadně známy, jako „meta – analýza“, v obvyčejném jazyce analýza, analýz, jsou rozvíjeny statistické nástroje, které nastolují společný jazyk mezi různými výzkumnými studiemi, jež přeměňují různé vzorky v jeden jediný, a identifikují, i když na úrovni obecné platnosti a s větší subjektivitou než výzkumní pracovníci předpokládají, věci, které působí, a věci, které nepůsobí. Jestliže toto všechno pochopíte dobře, s příznivým větrem můžete být na 10 % nebo i více úspěšní, než jestliže to pochopíte špatně nebo nic neděláte. Z toho důvodu sdělení „co působí“ znamená, že z hlediska opětovných odsouzení činí doplňková hodnota nejlepší praxe asi 10 %. Nicméně, člověk musí někde začít, a jestliže tento kluster kritérií pomáhá probační služby soustředit se na akčně orientované programy a aktivity, poslouží to dobré věci.

Takže teorie „co působí“ je nezbytná, avšak není nikoliv dostatečná komponenta současné probační praxe, a zajisté probační službě poskytuje možný a politicky přijatelný rámec pro aktivity podle nové konsenzuální politiky. Nicméně, z řady důvodů, z nichž se zde zmíním o dvou, rádím nejít příliš rychle a nezajíť příliš daleko po cestě „co působí“.

Za prvé, máje na paměti politiku „co působí“. Jestliže zkvalitnění výcviku a vlastní výkon nezlepší vaše hodnocení „10 % převyšujících spontánní remisi“, stanete se zranitelnými vůči obnovenému politickému útoku. Bylo by jednoduché vypočítat na základě matematického modelování náklady každého trestného činu, jehož spáchání je zabráněno, vycházejí z předpokladu, že, řekněme, 100 %, 50 % nebo 25 % probačních služeb fungovalo optimálně, oproti nákladům vynaloženým na jiné možné politiky, jako je inkarcerace a situační prevence; v mnoha zemích je probace méně atraktivní než kterákoliv z uvedených jiných možností.

Za druhé, kdybych byl probačním úředníkem, chtěl bych pokračovat v obhajobě morální základny probační práce. Dokonce ve světském světě podobenství marnotratného syna - který výstižně popisuje probační práci - si zachovává určitou morální sílu, a nejprísnější kritici probace někdy zapomínají, že, bez ohledu na náboženské přesvědčení dnešních probačních úředníků, součást historické tradice probační služby - v souladu s common law - je usilovat o odpuštění a spásu, v protikladu s odvetou, jak ji má na mysli Starý zákon.

3. Závěr

Zajisté, probační služba by měla sehrát větší úlohu při reakci společnosti na kriminalitu, a smířím soudcům poskytování bohatého a rozmanitého rejstříku trestů vykonávaných ve společnosti, diskuse s nimi o tom, co jako zástupci společnosti chtějí, a jejich zapojení do programů, to vše tvoří důležité aspekty probační služby, co jakýkoliv dodavatel by měl nabídnout kupci. Probace by také měla více rozvíjet společnou práci s policií při podpoře obětí trestných činů, mobilizovat společnost proti kriminalitě a pro prevenci kriminality, a měla by stát ve středu jakékoliv politiky zaměřené proti kriminalitě, která se opírá o společnost. Musím však také říci, že vyloučit z úvah sociální potřeby pachatelů - těch, kteří se mohou ocitnout bez domova a zaměstnání, kteří mohou být oběťmi zneužití nebo kteří mohou být prostě hloupí nebo mravně zpustlí - je zajisté zvrácené, avšak ať jakýmkoliv způsobem politicky neelegantní, mělo by se to tak říci; já ale doufám, že je vysvětleno, že nezbytným předpokladem zajištění politické podpory pro tento názor je, aby se na probaci pohlíželo jako na orgán, která má starost o problémy a potřeby obětí. A je to právě tento proces, ať už se jedná o reintegrativní, restorativní, nápravný nebo jakýkoliv jiný druh trestní justice, v němž zřejmě střednědobá budoucnost probace na světě prvořadě spočívá; a v řadě zemí se mi zdá, že se snaží rozvíjet tento proces.

Pachatelé, kterým byla uložena probace

**George Mair
Chris May**

Překlad: I.T.C. Jan Žižka

Výzkumná studie Ministerstva vnitra 167

Přeloženo z: Mair, George & May, Chris May: *Offenders on Probation! A Research & Statistics Directorate Report*. London, Home Office, 1997, 1. vyd., 95 s., ISBN 1 85893890 2.

Zpráva Ředitelství pro výzkum a statistiku

Ministerstvo vnitra

Ředitelství pro výzkum a statistiku

Londýn: Ministerstvo vnitra

© British Crown copyright 2000

Translated by permission of the Controller of Her Majesty's Stationery Office, and Queen's Printer for Scotland under the Licence number C02W0001567.

Vychází se svolením Her Majesty's Stationery Office, and Queen's Printer for Scotland pod číslem licence C02W0001567.

Výzkumné studie ministerstva vnitra představují zprávy o výzkumech provedených ministerstvem vnitra nebo z jeho pověření. Studie pokrývají témata, která spadají do kompetence ministra vnitra. Seznam titulů již vyšlých v této řadě je uveden na konci této zprávy (kopie zpráv je možné získat na adrese uvedené na zadní straně obálky). Ředitelství pro výzkum a statistiku dále vydává Závěry výzkumů, Výzkumný bulletin, Statistické věstníky a Statistické studie.

Ředitelství pro výzkum a statistiku

Ředitelství se skládá ze tří oddělení, která se zabývají výzkumem a statistickým šetřením v následujících oblastech: zločin a trestní soudnictví, pachatelé a nápravné prostředky, imigrace a obecné záležitosti. Ředitelství má dále programové oddělení, ekonomické oddělení a oddělení provozního výzkumu.

Ředitelství pro výzkum a statistiku je nedílnou součástí ministerstva vnitra. Slouží jak ministrům vlády, tak ministerstvu samotnému a službám, které poskytuje, dále parlamentu a veřejnosti prostřednictvím výzkumu, rozvoje a statistických šetření. Informace a poznatky z těchto zdrojů se uplatňují ve vývoji metodologií a postupů a v řízení programů. Jejich šíření napomáhá veřejnosti k širšímu pochopení záležitostí, jimiž se zabývá ministerstvo vnitra.

První vydání 1997

Žádosti o reprodukce zasílejte na adresu Information and Publications Group, Room 201, Home Office, 50 Queen Anne's Gate, London SW1H 9AT.

© Crown copyright 1997 ISBN 1 85893 890 2
ISBN 0072 6435

Obsah

Předmluva.....	36
Poděkování	36
Shrnutí	37
1. Úvod.....	43
2. Metodologie a výzkum v terénu	45
Plán výzkumu	45
Sestavení vzorku	45
Výzkum v terénu	46
Počet osob, které neodpověděli a velikost získaného vzorku	46
Statistické vážení	47
Poznámka k tabulkám	47
3. Vlastnosti vzorku.....	48
Demografická charakteristika	48
Vzdělání a dětství	51
Bydlení a finance.....	53
Zdraví	55
Užívání drog a alkoholu	58
Současný trest a přečiny	63
Historie předchozích deliktů	65
Shrnutí	67
4. Zahájení výkonu trestu, probační dohled a probační úředníci	68
Započetí současného výkonu trestu.....	68
Základní údaje o probaci v současnosti.....	69
Náplň probačního dohledu	71
Názory a postoje vůči probaci a probačním úředníkům.....	76
5. Veřejně prospěšné práce, dodatečné požadavky, jejich dodržování a porušování.....	83
Dodatečné podmínky.....	83
Veřejně prospěšné práce.....	84
Dokončení probace.....	86
Porušení zkušební lhůty při probaci	88
Postoje vůči trestné činnosti	91
Rodina, přátelé a trestná činnost	93
6. Závěry.....	96
Dodatek A: Další tabulky	99
Bibliografické odkazy	112

Předmluva

V posledních letech dochází k tomu, že probační služba má na starosti stále větší počet pachatelů odsouzených za závažnější trestné činy. Zároveň se také zvýšily obecné požadavky na to, aby probační dohled prokázal účinnost svého působení.

Činnost probačních úředníků byla doposud posuzována převážně na základě sledování poměru znovu odsouzených pachatelů po odsouzení k veřejně prospěšným pracím a průzkumů spokojenosti osob vynášejících rozsudek. Tato zpráva se dívá na činnost probačních úředníků z pohledu pachatelů. Zkoumá, co pachatelé sami soudí o svých problémech, o jejich postoji k trestnému činu, který spáchali, a jak vnímají funkci probačního dohledu. Výsledky ukazují, že probační úředníci pracují se skupinou lidí, pro niž je typické nízké dosažené vzdělání, vysoká nezaměstnanost, vysoký počet předchozích odsouzení a užívání drog. Navzdory tomu je vyznění studie probačního dohledu poměrně příznivé: většina odsouzených k probaci nahlíží na probační službu kladně. Probační úředníci zjevně usilují o snížení opakované trestné činnosti, povzbuzují odsouzené a pomáhají jim vést řádný život.

CHRIS LEWIS

Vedoucí oddělení pro pachatele a nápravné prostředky
Ředitelství pro výzkum a statistiku

Poděkování

Chtěli bychom tímto poděkovat Harrymu Fletcherovi z Národní asociace probačních úředníků, Miku Houghovi z Ministerstva vnitra, Ieaunu Milesovi z Ústřední rady pro probační dohled a Peteru Patrickovi z Oxfordské probační služby, kteří se zúčastnili počáteční fáze plánování a organizování průzkumu; Peteru Sheriffovi z Ministerstva vnitra za pomoc při sestavování vzorku; zaměstnancům Výzkumu sociálně-společenského plánování, zvláště pak Jonu Halesovi, Deborah Ghateové a Davidu Dundon-Smithovi za provedení výzkumu a dalším kolegům z Ministerstva vnitra, včetně Carol Heddermanové, Sarah Raeové, Julie Vennardové a Roye Walmsleyho, za poznámky k raným verzím této zprávy.

Naše poděkování také patří celé řadě probačních úředníků, díky jejichž úsilí jsme mohli navázat kontakt s odsouzenými. Konečně musíme poděkovat také všem odsouzeným, kteří souhlasili s rozhovorem.

GEORGE MAIR

CHRIS MAY

Shrnutí

Pozadí a metodologie (Kapitoly 1 a 2)

V poslední době se zvyšuje tlak na službu probačních úředníků pro pachatele v probaci, aby prokázala svou efektivnost. Doposud se hodnocení soustředila na studie opětovných odsouzení pachatelů a průzkumy spokojenosti osob vynášejících rozsudek, téměř však nebyl prozkoumán dopad probace z pohledu samotných osob, které probačnímu dozoru podléhají. Ve studii zde popsané jsme provedli šetření vzorku pachatelů v probaci: zkoumali jsme probační pozadí pachatelů, jejich zkušenosti s probací a jejich vnímání probační služby, pokud se týče pomoci při řešení problémů a předcházení další trestné činnosti.

Výzkum sociálně-společenského plánování (SCPR) provedl průzkum v první polovině roku 1994. V této době už platily Státní normy z roku 1992 (revidovaná verze norem byla zavedena v roce 1995). Průzkum byl omezen na osoby, které byly odsouzeny k probaci nebo kombinovanému trestu a pokrýval 22 z tehdy existujících 55 obvodů probačního dohledu v Anglii a Walesu.

Vzorek odsouzených byl v každém obvodu zvolen náhodně. Celkem se sestavený vzorek skládal z 3 300 odsouzených. S téměř 40 procenty osob ve vzorku se nepodařilo navázat kontakt, převážně proto, že byli vzati do vazby, jejich zkušební doba vypršela nebo se přestěhovali do jiného obvodu. Po odečtení nekontaktovatelných osob činil efektivní vzorek 1986 osob. Z tohoto vzorku se podařilo získat 1 213 rozhovorů, poměr odpovědí tedy činil 61 procent. Je možné, že osoby, které nedodržely svou účast v průzkumu, budou mít méně kladný názor na probační službu než osoby, které byly do vzorku zahrnuty. Při analýze zjištění průzkumu je třeba mít na paměti možnost předpojatosti dotázaných.

Vlastnosti vzorku (Kapitola 3)

Z celkového počtu osob ve vzorku bylo 84 procent odsouzeno pouze k probaci. 12 procent bylo odsouzeno ke kombinovanému trestu a čtyři procenta byla v probaci a zároveň si odpykávala další samostatný trest ve formě veřejně prospěšných prací. U více než poloviny respondentů se jednalo o jejich první trest ve formě probace.

Muži byli častěji odsouzeni za vloupání, dopravní přečiny a krádeže nebo vykrádání aut než ženy, zatímco ženy byly častěji usvědčeny z krádeže/nezákonného obohacování a podvodu/padělání. Vloupání a krádeže aut byly méně časté u starších pachatelů, u nichž byly častější dopravní přečiny pod vlivem alkoholu. Dvě třetiny respondentů byly odsouzeny u nižšího soudu.

Vzorek představoval obecně reprezentativní výběr všech osob v probaci z hlediska pohlaví (82 % byli muži) a věku (více než 40 % respondentů bylo ve věku od 16 do 24 let). Průměrný věk odsouzených je nižší než průměrný věk obecné populace.

Devadesát tři procent odsouzených osob bylo bílé pleti, což je poměr velmi podobný celkovému poměru v populaci. Zbývající osoby se nejčastěji definovaly jako černoši. Více než polovina osob ve vzorku byla svobodná, zatímco v celkové populaci (kde je průměrný věk vyšší) činí poměr svobodných osob pouze 21 procent. Ve věkové skupině 16 až 20 byla však

u odsouzených v probaci vyšší pravděpodobnost sňatku nebo partnerského soužití, než jaká je v této skupině v obecné populaci.

Pouze každá pátá osoba ve vzorku má zaměstnání nebo podniká, v porovnání s více než šedesáti procenty obecné populace v produktivním věku. U mladých lidí je pravděpodobnost nezaměstnanosti vyšší než u starších respondentů. Z těch, kdo mají zaměstnání, vykonává 79 procent manuální práci. Přibližně třetina žen v probaci žije s nezletilými dětmi, což je dvakrát vyšší poměr než u žen – vězenkyň a žen v plodném věku v obecné populaci.

Téměř jedna pětina osob ve vzorku strávila určité období svého života v dětském domově, zatímco pouze dvě procenta obecné populace byla svěřena do náhradní péče před šestnáctým rokem života. Čtrnáct procent mužů v probaci pobývalo v nápravně výchovném zařízení pro mladistvé nebo na oddělení pro mladistvé pachatele. Dvanáct procent mužů v probaci složilo střední stupeň středoškolských srovnávacích zkoušek (O level nebo ekvivalent), v porovnání s 19 procenty v obecné populaci.

Sedmdesát procent respondentů žije v pronajatém bytě, což je mnohem vyšší poměr než u běžné populace. Pro dvě třetiny respondentů jsou hlavním zdrojem příjmu státní příspěvky. Přibližně 40 procent má potíže s placením účtů; u respondentů ve věku 16 až 20 let je nejméně pravděpodobné, že nebudou splácet účty za domácnost, avšak mají nejvyšší pravděpodobnost (52 %), že budou dlužit peníze osobě, která není jejich přítel ani příbuzný. Pouze čtvrtina všech odsouzených vlastní řidičský průkaz, v porovnání se dvěma třetinami v obecné populaci. Rozdíl mezi odsouzenými a obecnou populací byl patrný ve všech věkových skupinách.

Téměř polovina respondentů uvedla, že má v současnosti zdravotní problémy nebo omezení. Přibližně 30 procent prohlásilo, že zdravotní problémy omezují jejich výběr zaměstnání; u obecné populace činí toto číslo méně než 20 procent. Rozdíl mezi oběma skupinami je ještě zjevnější, pokud omezíme srovnání na osoby mladší 45 let.

Mezi odsouzenými v probaci je mnohem více než mezi obecnou populací rozšířeno užívání drog. Kupříkladu 57 procent mužů v probaci ve věku 16 až 29 let užívalo v posledních 12 měsících marihuanu, oproti 25 procentům v této věkové skupině v obecné populaci. Ještě větší rozdíly byly zjištěny u méně běžně užívaných drog. Téměř polovina respondentů ve vzorku uvedla, že alkohol pijí jen zřídka nebo nikdy. Na opačném pólu se však vyskytla menšina dotázaných, pro něž bylo pití problém: 14 procent osob například uvedlo, že někdy absolvují alkoholický „tah“.

Historie předchozích deliktů (Kapitola 3)

Osmdesát dva procent dotázaných uvedlo, že byli již dříve trestáni. U mužů a starších osob bylo předchozí odsouzení častější. Nejběžnějšími přechyny, pro něž byli respondenti poprvé trestáni, bylo vloupání a krádež, přičemž nejčastějším trestem byla peněžitá pokuta. U starších pachatelů bylo druhým nejčastějším trestem odsouzení k probaci, u pachatelů ve věku 16 až 20 let to však byl až čtvrtý nejčastější trest.

Téměř polovina všech dotázaných přiznala, že ještě před prvním odsouzením spáchali trestný čin, nebyli však dopadeni. Nejběžnějšími trestnými činy přitom byly krádež, nezákonné obchodování, vloupání, krádež nebo vykradení auta.

Započetí současného výkonu trestu (Kapitola 4)

Osmdesát pět procent respondentů uvedlo, že při zahájení probačního dohledu dostali k podpisu kopii svého rozsudku k probaci, jak vyžadují státní normy. Podle více než 90 procent odsouzených se jejich probační úředník ujistil, zda s trestem souhlasí. Téměř 80 procent odsouzených prohlásilo, že dostali brožurku vysvětlující, co znamená probace, zatímco 12 procent údajně žádné písemné informace nedostalo. Více než 90 procent dotázaných uvedlo, že jim probační úředník vysvětlil, co se stane v případě, že poruší pravidla zkušební doby. Podobný poměr odpovědí byl i u odsouzených k veřejně prospěšným pracím.

Většina probačních úředníků zjevně dodržuje Státní normy ohledně plánu probačního dohledu. Nezanedbatelné procento tak však nečiní: téměř 20 procent všech dotázaných uvedlo, že žádný plán ochranného dohledu nedostali a dalších 15 procent si nevzpomíná nebo na otázku neodpověděli. Z osob, pro něž úředník plán vypracoval, 22 procent prohlásilo, že plán nedostali, a 18 procent si nevzpomíná nebo na otázku neodpověděli.

Současná probace (Kapitola 4)

Státní normy uvádí, že odsouzený by měl mít první schůzku se svým úředníkem do pěti pracovních dnů od udělení probace. Ukázalo se, že nejméně každý pátý odsouzený nemá schůzku se svým úředníkem podle směrnic. Tři čtvrtiny všech odsouzených však měly svou první schůzku se probačním úředníkem v tomtéž týdnu, v němž byli odsouzeni, případně v následujícím týdnu.

Státní normy pro probaci stanovují, že pokud je to možné, musí odsouzení po první tři měsíce výkonu trestu navštěvovat svého probačního úředníka přibližně jednou týdně. Toto pravidlo bylo u více než 80 procent respondentů dodrženo. Mladí pachatelé navštěvovali dohlážitelé častěji, ale schůzky úředníka se staršími pachateli byly delší.

U více než poloviny odsouzených mužů a téměř tři čtvrtiny odsouzených žen byla probačním úředníkem žena. Jak muži, tak ženy byly častěji spokojeny s úřednicí – ženou než s mužem. Téměř jedna třetina všech respondentů má jiného úředníka než toho, s kterým měli první schůzku.

Náplň probačního dohledu (Kapitola 4)

Nejčastěji probíraným tématem na *poslední* schůzce s úředníkem bylo zaměstnání (uvedlo 42 % respondentů), zatímco tématem obvykle probíraným na *předchozích* sezeních bylo „proč jsem to udělal(a)“ (62 %). Obecně se probíraná témata týkají osobních věcí odsouzených, jako je zdraví, zaměstnání, nebo požívání alkoholu.

Nejčastěji navštěvovaným projektem nebo programem je poradenství pro řešení problémů s alkoholem. Mladší pachatelé častěji navštěvují školicí / zaměstnanecké programy, probační střediska, motoristické kursy a kursy o tom, jak se vyhnout dalším konfliktům se zákonem než odsouzení ve vyšších věkových skupinách. Starší pachatelé však častěji navštěvují terapeutickou skupinu pro alkoholiky a odsouzení ve věku kolem dvaceti let častěji docházejí na terapeutickou skupinu pro narkomany.

Přibližně třetina respondentů uvedla, že jejich probační úředník jim poskytl pomoc nebo radu v různých finančních záležitostech.

Názory a postoje vůči probaci a probačním úředníkům (Kapitola 4)

Odsouzení byli dotázáni, proč se domnívají, že dostali probaci / kombinovaný trest spíše než jiný rozsudek. Nejčastější odpovědi (27 %) bylo, že soud chtěl, aby odsouzený měl prospěch ze služeb, které se mu nabízí v průběhu zkušební doby. Nikdo neuvedl, že dostal současný trest, aby již znovu nepáchal trestnou činnost.

Jako „výhodu“ probace pachatelé nejčastěji (více než v polovině případů) zmínili, že mají možnost mluvit o svých problémech s nezávislou osobou. Jedna třetina dotázaných se zmínila o možnosti získat praktickou pomoc nebo radu ohledně konkrétních problémů a přibližně 20 procent uvedlo, že jim úředník pomáhá nedostat se do potíží a nepáchat trestnou činnost. Nejčastěji zmiňovaná nevýhoda byla, že docházet na sezení s úředníkem zabírá čas (24 %), následovaná nepohodlím způsobeným nutností dojíždět na schůzky (7 %). Kritika ze strany odsouzených naznačuje, že odsouzení k probaci plní svůj cíl v tom, že omezuje svobodu odsouzených a trestá je. Více než polovina osob ve vzorku žádné nevýhody neuvedla.

Devět z deseti dotázaných se domnívá, že jejich současný probace je poměrně nebo velmi užitečný. Tímto způsobem vnímají svůj trest častěji ženy a starší pachatelé.

Respondentům byla předložena řada tvrzení o probaci a probačních úřednících. Více než třetina vyslovila důrazný souhlas s tvrzením, že probace jim pomůže, aby přestali páchat trestnou činnost, přičemž dalších 20 procent spíše souhlasilo. Jen méně než polovina odsouzených však souhlasila s tvrzením, že probace jim pomůže vyhnout se problémům. Více než 60 procent dotázaných důrazně souhlasilo se dvěma obecnými tvrzeními týkajícími se schopnosti probačních úředníků pomáhat lidem.

Vysokou míru souhlasu vyvolala také kladná tvrzení o probačních úřednících, zatímco negativní tvrzení se setkala se silným nesouhlasem. Jen jeden z dvaceti respondentů řekl něco negativního o svém probačním úředníkovi. Tři čtvrtiny dotázaných vyjádřili přesvědčení, že pokud jim určité věci dělají starosti, mohou si o nich se svým úředníkem kdykoli promluvit. Téměř stejný počet dotázaných se vyjádřil, že mohou vůči svému úředníkovi být zcela upřímní a otevření. Více než tři čtvrtiny dotázaných uvedly, že neexistuje nic, o čem by jim bylo nepříjemné nebo trapné se svým úředníkem hovořit.

Téměř tři čtvrtiny respondentů uvedly, že probace jim pomohla pochopit své kriminální jednání a více než dvě třetiny věří, že probace jim umožní nedostat se v budoucnosti do rozporu se zákonem.

Dodatečné podmínky (Kapitola 5)

Čtyřicet procent respondentů uvedlo, že se v rámci své současné probace zúčastňují speciálních programů nebo aktivit, ačkoliv nebylo úplně jasné, zda jsou tyto programy dodatečnou podmínkou jejich probace, nebo zda je navštěvují dobrovolně.

Více než čtvrtina dotázaných uvedla, že návštěva určité terapeutické nebo vzdělávací skupiny je jednou z podmínek jejich trestu. Mezi nejčastěji navštěvované patří terapeutické skupiny pro alkoholiky, dále pak skupiny zabývající se kriminálním jednáním a automobilové projekty.

Téměř 40 procent dotázaných, kteří na tyto programy docházejí, u nich neuvedlo žádné špatné stránky.

Pouze čtyři procenta respondentů uvedla, že podmínkou probace je bydlení na ubytovně pro odsouzené k probaci a sedm procent musí navštěvovat probační středisko.

Veřejně prospěšná činnost (Kapitola 5)

Dvanáct procent dotázaného vzorku si odpykává kombinovaný trest. V rámci své poslední veřejně prospěšné činnosti 82 procent z nich pracovalo ve skupině, 10 procent pracovalo samostatně a 5 procent pracovalo na akci organizované jinou organizací než úřadem probačního dohledu. Nejčastější činností bylo malování a natírání, následované zahradnickými pracemi.

Jedna čtvrtina odsouzených, kteří vykonávají veřejně prospěšnou činnost, prohlásila, že tato činnost nemá žádné kladné stránky. Vnímají ji jako nepohodlí a omezení svobody, vadí jim pracovat zadarmo, považují ji za nudnou nebo za ztrátu času. Polovina z těch, kdo vykonávají veřejně prospěšnou činnost, se domnívá, že existují způsoby, jak ji zlepšit. Téměř 20 procent se však domnívá, že veřejně prospěšná činnost nemá žádné špatné stránky. Uváděli, že se jedná o příležitost vykonávat nějakou konstruktivní práci, dále možnost naučit se novým dovednostem a získat zkušenosti, setkávat se s dalšími lidmi, skutečnost, že mají co dělat a kam jít, nebo že je tato práce prostě baví.

Dokončení probace a jeho porušení (Kapitola 5)

Jedna třetina dotázaných přiznala, že se ve zkušební době dopustila další trestné činnosti, přičemž pravděpodobnost byla vyšší u mladších pachatelů. Většina z nich tuto skutečnost probírala se svým úředníkem, z průzkumu však nelze zjistit, jaké kroky následkem toho úředníci podnikli.

Devět z deseti respondentů považovalo za velmi pravděpodobné, že probaci úspěšně absolvují. Téměř jedna pětina celého vzorku však byla varována, že jejich probační úředník zvažuje podniknutí kroků v případě porušení probace. Vyšší pravděpodobnost varování byla u odsouzených mladších 21 let. U tří čtvrtin bylo důvodem varování jejich opakované nedostavení se na pravidelnou schůzku s úředníkem. Pouze šest procent odsouzených skutečně zkušební dobu porušilo, přičemž více než jedna třetina z nich byla ve věkové skupině od 16 do 20 let.

Postoje k trestné činnosti a faktory je ovlivňující (Kapitola 5)

Odsouzení s předchozí historií opakované trestné činnosti uváděli jako nejčastější důvod, proč začali porušovat zákon, tlak vrstevníků (zejména u mladých pachatelů). Mezi další běžné důvody patří touha po penězích nebo „věcech“, nuda, nezaměstnanost, problémy doma, hloupost nebo nepřemýšlení nad věcmi.

Jako důvod pro *současný* trestný čin však odsouzení uváděli tlak vrstevníků mnohem méně často. 28 procent respondentů uvedlo jako důvod porušení zákona potřebu peněz/věcí. Druhým nejčastěji uváděným důvodem byl vliv alkoholu – častá odpověď u respondentů starších 35 let.

Téměř polovina dotázaných uvedla, že možnost odsouzení k veřejně prospěšným pracím by je odradila od další trestné činnosti. Tři čtvrtiny vzorku uvedly, že by je od další trestné činnosti odradila možnost zavření do vězení. Nejčastěji uváděným důvodem, proč probace pomáhá předcházet dalšímu porušování zákona, je pomoc při pochopení, proč se odsouzený trestného činu dopustil.

Rodina a přátelé (Kapitola 5)

Přibližně dvě pětiny respondentů uvedly, že některý člen jejich rodiny byl odsouzen za trestnou činnost. Zhruba ve třech čtvrtinách případů se jednalo o sourozence a v jedné třetině případů o jednoho z rodičů.

Velký počet členů rodiny byl odsouzen k odnětí svobody. Většina z takto uvězněných osob byli nejbližší příbuzní: téměř dvě třetiny byli sourozenci a více než jedna třetina byli rodiče.

Téměř tři čtvrtiny dotázaných prohlásily, že mají přátele, kteří už měli potíže se zákonem. U věkové skupiny 16-20 let činil tento poměr téměř 90 procent.

V devíti z deseti případů rodina respondentů ví, že respondent byl odsouzen k probaci. Téměř jedna čtvrtina respondentů prohlásila, že jejich rodině je to jedno a zhruba stejné procento uvedlo, že jejich rodina se domnívá, že jim probace prospěje. Podle 15 procent dotázaných se jejich rodinní příslušníci domnívají, že mají štěstí, že nejsou ve vězení. Přibližně stejné procento vypovědělo, že jejich rodiny byly šokovány a znechuceny.

Osmdesát pět procent dotázaných uvedlo, že jejich přátelé ví o jejich odsouzení k probaci, přičemž podle poloviny z nich na tom jejich přátelům nezáleží.

Závěr (Kapitola 6)

Je možné, že odsouzení, kteří zaujímají k probaci nejkritičtější postoj, nebyli do průzkumu zahrnuti. Průzkum nám však dovoluje udělat si obrázek o tom, jaký dopad má probace na pachatele. Většina odsouzených vnímá probační službu příznivě a snaží se splnit její formální cíle a úkoly. Vztahy odsouzených k probaci a k probačním úředníkům jsou vesměs kladné. Většina odsouzených se domnívá, že probace jim pomohla pochopit podstatu svého kriminálního jednání a pomůže jim napříště se vyhnout porušení zákona. Získali jsme také určitý důkaz o trestajícím efektu odsouzení k probaci, neboť probace omezuje osobní svobodu odsouzených.

1. Úvod

Zákon o pachatelích v probaci z roku 1907 oficiálně zavedl probační službu pro odsouzené k probaci, jak ji známe dnes – tato služba tedy existuje již téměř 100 let. V průběhu let se způsob probačního dohledu měnil, různé trendy přicházely a odcházely, změnil se typ a stupeň trestné činnosti a počet probačních úředníků, stejně jako rozsah jejich služeb, podstatně vzrostl. Je proto načase zamyslet se nad tím, co se odehrává v průběhu probace, co si o probačním dohledu myslí odsouzení, a jak účinné probace jsou.

Od konce osmdesátých let dochází k tomu, že vyšší počet pachatelů závažné trestné činnosti je odsouzen k probaci – v roce 1985 mělo jen 30 procent odsouzených nastupujících probaci zkušenosti s odnětím svobody, zatímco k roku 1993 se toto číslo zvýšilo na 43 procent (Ministerstvo vnitra, 1994). V uplynulých deseti letech nastoupilo každý rok k probaci více než 40 000 odsouzených, zatímco ke kombinovanému trestu (zavedenému v rámci trestního zákona z roku 1991) do dvou let bylo odsouzeno více než 12 000 pachatelů. Veřejné instituce jsou vystaveny značnému tlaku, aby prokázaly efektivitu při využívání svých zdrojů, přičemž jsou však tyto zdroje neustále snižovány. Tyto faktory mají pro probační službu závažné důsledky. Nejdůležitějším z nich bylo zavedení Státních norem probačního dohledu nad odsouzenými odpykávajícími si trest na svobodě v roce 1992 (Ministerstvo vnitra, 1992). Státní normy obecně kladly důraz na jednotnost používaných metod ve snaze minimalizovat různorodost postupů typickou pro činnost probačních úředníků.

Ve stejné době, v níž došlo k výše popsanému vývoji, se odehrála i řada dalších změn, vycházejících jak ze samotné probační služby, tak z iniciativy ministerstva vnitra, které zvýšily míru zodpovědnosti probačního dohledu a vedly k zavedení autoritativnějšího přístupu v jednání s odsouzenými (viz Mair, 1996). Je třeba říci, že zavedení těchto změn se neobešlo bez značného roztrpčení ze strany probačních úředníků, kteří se obávali „konce probace tak, jak ho známe.“ Po krátkou dobu na konci osmdesátých a počátku devadesátých let byli probační úředníci ujišťováni, že budou hrát důležitější úlohu při jednání s odsouzenými, a že na probační službu budou vyčleněny další zdroje, které jim to umožní. Do roku 1994 však docházelo k postupnému odsunu této služby do pozadí. Probační úředníci přijali jak Zelenou studii *Posílení trestů ve společnosti* (Ministerstvo vnitra, 1995a), tak návrhy na změny v charakteru školení probačních úředníků i zavedení elektronicky monitorovaného zákazu vycházení s jistou dávkou skepticismu.

Státní normy pro odsouzení k probaci jasně definují tři zákonné účely probačního dohledu: zajistit opětovné zařazení odsouzeného do společnosti, chránit společnost a zabránit další trestné činnosti. Normy uvádí čtyři konkrétní cíle, kterých by probační úředník měl dosáhnout při navázání profesionálního vztahu s odsouzeným.¹⁶ Patří mezi ně:

- zajištění spolupráce odsouzeného, dodržování pravidel probace a prosazení jeho cílů
- dosažení toho, aby odsouzený přijal zodpovědnost za svůj trestný čin a jeho důsledky

¹⁶ Je třeba doplnit, že tyto cíle byly přehodnoceny v nových Státních normách, vydaných v roce 1995 (Ministerstvo vnitra, 1995b).

- pomoc odsouzenému při řešení osobních těžkostí spojených s trestnou činností a získání nových dovedností
- motivace a pomoc odsouzenému, aby se dokázal stát zodpovědným, zákonů dbalým členem společnosti.

(Ministerstvo vnitra, 1992)

Navzdory rostoucímu tlaku na probační službu, aby prokázala svou efektivnost v ochraně veřejnosti a řešení kriminální činnosti, stále víme velmi málo o charakteru probační služby nebo o těch, kdo tomuto doзору podléhají. Poslední výzkumy vývoje výkonnostních indikátorů ukázaly, že soudci a další justiční pracovníci mají o práci probačních dohlížitelů pohledně vysoké mínění (May, 1995), ale co víme o názorech pachatelů odsouzených soudem k probaci nebo kombinovanému trestu? Můžeme je považovat za „zákazníky“ služeb probačního dohledu – ačkoliv v poněkud jiném směru než soudy – a zpětná vazba od těchto osob by mohla být velice užitečná. Jak vnímají odsouzení probaci a co si myslí o svém probačním úředníkovi? Jaká je typická charakteristika osob podléhajících probačnímu dohledu a jaký mají postoj k trestné činnosti? Základním cílem této studie je získat hlubší pochopení pozadí a současné probační a ekonomické situace odsouzených odpykávajících si trest na svobodě. Tyto informace by nám mohly poskytnout kontext, v němž můžeme zkoumat zkušenosti odsouzených se zkušební dobou, včetně jejich vnímání užitečnosti probačního dohledu při řešení problémů a předcházení další trestné činnosti. Nechceme tím říci, že názory odsouzených jsou jediným měřítkem účinnosti probační služby. Hlavní alternativní měřítko efektivity – poměr opakovaně odsouzených pachatelů – má prokazatelně řadu omezení (viz Lloyd, Mair a Hough, 1994). Je proto zjevně žádoucí vyvinout řadu přístupů ke zkoumání dopadu trestů probace a kombinovaných trestů (viz Mair, 1991; Mair a kol., 1994).

Názory odsouzených v probaci se v průběhu let zabývala řada studií (Bailey a Ward, 1992; Day, 1981; Ditton a Ford, 1994; Fielding, 1986; Mantle, 1995; Willis, 1986), všechny tyto studie však byly omezené a provedené v malém měřítku. V roce 1993 oddělení plánování a výzkumu ministerstva vnitra po značných diskusích a se souhlasem Asociace vedoucích probačních úředníků (ACOP) a Národní asociace probačních úředníků (NAPO) pověřilo Výzkum sociálně-společenského plánování (SCPR), aby provedl velký průzkum mezi odsouzenými v probaci, kteří podléhají probačnímu dohledu. Bylo rozhodnuto, že do průzkumu budou zahrnuti pouze odsouzení k probaci (s dodatečnými podmínkami i bez podmínek) nebo ke kombinovanému trestu. Zahrnout do průzkumu odsouzené k veřejně prospěšným pracím by nesmírně ztížilo již tak dost obtížný přístup k odsouzeným.

SCPR ve spolupráci s ministerstvem vnitra vypracoval průzkumný dotazník, jehož témata zahrnovala probační pozadí respondentů, podrobnosti ohledně jejich trestného činu a rozsudku, názory a postoje k rozsudku a probačním úředníkům a postoje vůči trestné činnosti. Průzkum se uskutečnil v první polovině roku 1994.

Tato studie předkládá výsledky výše zmíněného průzkumu. Kapitola 2 popisuje použitou metodologii. Kapitola 3 se zabývá vlastnostmi vzorku a kapitoly 4 a 5 pojednávají o výsledcích průzkumu. Kapitola 6 se konečně pokouší zhodnotit důsledky tohoto prvního rozsáhlého průzkumu mezi odsouzenými podléhajícími probačnímu dohledu.

2. Metodologie a výzkum v terénu

Tato kapitola krátce shrnuje metodologii použitou při provádění průzkumu. Zájemci o bližší podrobnosti se mohou obrátit na technickou zprávu (Dundon-Smith, Ghateová a Hales, 1994).

Plán výzkumu

Bylo plánováno sestavit vzorek 2 000 odsouzených z Anglie a Walesu, aby bylo možné zkoumat podskupiny vzorku. Za předpokladu, že procento odpovědí bude 85 procent, bylo nutné sestavit počáteční vzorek o počtu 2 400 odsouzených.

Průzkum pokrýval odsouzené k probaci nebo ke kombinovanému trestu, včetně odsouzených s dodatečnými podmínkami. Do vzorku byli zahrnuti pouze odsouzení, kteří si již odpykali nejméně tři měsíce trestu.

Před vypracováním dotazníků navštívil SCPR dvě skupiny probačních úředníků v jihovýchodním Londýně, kde provedl nestrukturované pohovory s řadou odsouzených a probačních úředníků. V sedmi kancelářích ve čtyřech obvodech probačního dohledu byl poté proveden pilotní průzkum. Provedli jsme pohovory s dvaceti čtyřmi odsouzenými obojího pohlaví, různého věku, odsouzených k různým typům trestu.

Konečná verze dotazníků byla z větší části založena na dotazníku použitém při pilotním průzkumu. Průměrná délka pohovoru se předpokládala zhruba 50 minut.

Sestavení vzorku

Metoda pro sestavení vzorku byla zvolena tak, aby každý typ probace měl stejnou pravděpodobnost výběru. Tento typ plánování vzorku vede k vytvoření reprezentativního vzorku všech odsouzených k probaci.

V první fázi sestavování vzorku jsme zvolili počet obvodů probačního dohledu tak, aby větší obvody měly větší pravděpodobnost zahrnutí do vzorku. Nejdříve jsme vybrali 24 z existujících 55 obvodů probačního dohledu v Anglii a Walesu. Ne všechny tyto obvody se mohly průzkumu zúčastnit, bylo však dohodnuto pokračovat v průzkumu ve 22 obvodech.

Ve druhé fázi sestavování vzorku byl z každé oblasti vybrán náhodný vzorek 150 odsouzených. Tento vzorek byl založen na Seznamu odsouzených k probaci ministerstva vnitra, státní statistické databázi odsouzených k probaci a jejich trestů, neboť tento seznam byl snadno dostupný a zajistil rovnoměrné pokrytí celé populace. Bohužel vzhledem k obtížnému sledování pohybu odsouzených nedocházeli pachatelé vždy do těch kanceláří probačního dohledu, které byly uvedeny v seznamu. S pomocí obvodů probačního dohledu mohl každý tazatel dostat seznam osob ve svém vzorku, včetně adres a kontaktních osob.

Celkový sestavený vzorek činil 3 299 odsouzených.

Výzkum v terénu

Terénní výzkum byl proveden v období od dubna do června 1994. Ve většině obvodů prováděli terénní výzkum čtyři tazatelé, přičemž ve větších obvodech činil jejich počet až šest. V rámci možností bylo povinností tazatele, aby představil průzkum odsouzeným, nikoli zaměstnancům probačního dohledu. Pohovory byly vedeny převážně v hlavních kancelářích, pod které odsouzení spadali, a pokud možno v den pravidelné návštěvy odsouzeného. Téměř polovina všech pohovorů s respondenty byla vedena v den, kdy měli pravidelnou schůzku se svým úředníkem.

V ideálním případě se měli tazatelé snažit dosáhnout rozhovoru s odsouzenými po neomezenou dobu. Jak se však průzkum blížil k závěru, zadali jsme tazatelům instrukce, že po dvou zrušených schůzkách mají předpokládat, že získat rozhovor s tímto odsouzeným je málo pravděpodobné. Další schůzku měli domluvit pouze v případě, kdyby zaměstnanci probačního dohledu věřili, že odsouzený tuto schůzku pravděpodobně dodrží. Téměř 97 procent pohovorů bylo provedeno na první až třetí schůzce, přičemž 70 procent z nich bylo provedeno již na první schůzce. Průměrná délka pohovoru byla 52 minut.

Počet osob, které neodpověděli a velikost získaného vzorku

Zjistili jsme, že ze sestaveného vzorku 3 299 odsouzených nebylo možné kontaktovat téměř 40 procent osob. Mezi hlavní důvody nemožnosti kontaktu patřilo, že odsouzený byl vzat do vazby, jeho trest vypršel, nebo byl převeden do jiného obvodu.

Konečný vzorek po odečtení osob, s nimiž nebylo možné se spojit, činil 1 986 osob. Z tohoto počtu se podařilo provést pohovor s 1 213 odsouzenými, poměr odpovědí tedy činil 61 procent. Pouze osm procent odsouzených se odmítlo průzkumu zúčastnit.

27 procent respondentů však nedodrželo buď schůzku s tazatelem, případně se svým úředníkem v den, kdy měl být tazatel přítomen, aby průzkum představil. V mnoha případech nedodržení schůzky rovněž znamená odmítnutí zúčastnit se průzkumu. Je možné, že odsouzení, s nimiž nebylo možné učinit pohovor, mají negativnější postoj ke probační službě než odsouzení, kteří se průzkumu zúčastnili, což vede k určité míře zaujatosti a zkreslení vzorku. Tuto skutečnost bychom měli mít na paměti při posuzování závěrů výzkumu.

Poměr odpovědí se lišil podle velikosti obvodů probačního dohledu. Nejvyšší počet odpovědí se obecně podařilo získat v nejmenších obvodech, když poměr odpovědí v jedné takové oblasti činil 76 procent. Nejnižší počet odpovědí (36 %) byl zaznamenán v jednom z londýnských obvodů. Jednu třetinu členů vzorku v londýnských obvodech buď nebylo možné kontaktovat, nebo zrušili domluvenou schůzku. V londýnských obvodech bylo také obvykle těžší domluvat schůzky. Z toho vyplývá, že celkový dosažený vzorek nadměrně reprezentuje menší obvody, a naopak Londýn je v něm zastoupen nedostatečně.

Při jakémkoli průzkumu mezi vzorkem určité populace existuje riziko zkreslení. Dosažený vzorek byl v řadě parametrů porovnán s původně sestaveným vzorkem. Tato analýza prokázala, že vzorek nebyl nijak extrémně zkreslen, co se týče pohlaví nebo věku, ačkoliv věkové skupiny 16–20 let a 21–24 let byly zastoupeny poněkud méně, čemuž odpovídá větší zastoupení osob nad 30 let věku.

Dosažený vzorek také odrážel složení původně sestaveného vzorku v porovnání typu a délky trestu – 84 procent osob bylo odsouzeno pouze k probaci odnětí svobody, 12 procent si odpykávalo kombinovaný trest a čtyři procenta pachatelů byli odsouzeni k probaci a zároveň si odpykávali samostatný trest v podobě veřejně prospěšných prací. Již odpykaná doba trestu mohla podle všeho také ovlivnit možnost tazatelů dosáhnout pohovor s respondentem. Odsouzení, kteří započali výkon trestu v posledním čtvrtletí roku 1993, jsou ve vzorku nedostatečně zastoupeni. Důvodem je pravděpodobně skutečnost, že bylo nejméně času, aby záznamy těchto odsouzených byly v Seznamu odsouzených k probaci aktualizovány.

Statistické vážení

Vzorek byl sestaven tak, aby v každém ze zvolených obvodů byl dotázán stejný počet odsouzených, čímž by se dosáhlo maximální reprezentativnosti vzorku. Toho se však dosáhnout nepodařilo. Mezi jednotlivými obvody existovaly rozdíly jak v procentu osob, které se nepodařilo kontaktovat, tak v poměru odpovědí. To znamená, že bylo třeba na zjištění aplikovat korekční vážení, aby například výsledky z obvodu, kde byl vzorek větší, disproporčně neovlivnily celkový výsledek průzkumu.

Rozdíl mezi váženými a neváženými výsledky není obecně závažný při analýze zjištění podle věku, pohlaví, typu délky trestu.

Poznámka k tabulkám

Tabulky v této zprávě uvádí vážené procento a skutečný počet případů, na nichž jsou vážená procenta založena. Pohlaví dvou respondentů nebylo zaznamenáno, stejně jako věk jednoho respondenta. To znamená že v tabulkách založených zvláště na věku a pohlaví se daná čísla neshodují s celkovým počtem 1 213 pohovorů. Sloupec „všichni“ v těchto tabulkách je však založen na *celkovém* počtu respondentů. I u dalších proměnných uvedených v tabulkách se mohou vyskytnout chybějící případy.

Znaménko * v tabulkách představuje číslo menší než 0,5 procenta, ale větší než nula.

3. Vlastnosti vzorku

Demografická charakteristika

Tabulka 3.1 znázorňuje složení vzorku podle typu trestu a pohlaví, v porovnání s oficiálními statistikami osob odsouzených k trestu ve formě probace ke konci roku 1993.

Tabulka 3.1 Složení vzorku podle typu trestu a pohlaví

	Odsouzení k probaci k 31. prosinci 1993	Vzorek v průzkumu
	%	%
Odsouzení k probaci – muži	73	71
Odsouzené k probaci – ženy	16	17
Kombinovaný trest – muži	10	11
Kombinovaný trest – ženy	1	2
n	46 302	1 209

Ženy odsouzené ke kombinovanému trestu byly ve vzorku nadměrně zastoupeny, ale počet těchto žen byl nízký (23). U větších segmentů populace byl vzorek reprezentativní jak z hlediska pohlaví, tak typu trestu.

Věkové rozložení respondentů mužského i ženského pohlaví bylo velmi podobné: něco přes čtyřicet procent obou skupiny spadalo do věkové skupiny 16–24 let (43 % mužů a 45 % žen, Tabulka 3.2).

Tabulka 3.2 Složení vzorku podle věku a pohlaví

Věk	Odsouzení k probaci k 31. prosinci 1993		Průzkum	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
	%	%	%	%
16–20	21	17	21	20
21–24	25	22	22	25
25–29	21	24	19	17
30–39	21	26	23	28
40–49	9	9	11	7
50–59	3	2	3	3
60 a více	1	*	2	1
n			996	214

Statistické testy prokazují, že vzorek byl celkově reprezentativní z hlediska věku, až na několik výjimek. Muži ve věku 40–49 let a muži starší 60 let byli zastoupeni lehce nadměrně, zatímco ženy ve věku 25–29 let byly zastoupeny nedostatečně.

Věkové rozložení odsouzených k probaci je podobné jako věkové rozložení vězňů zjištěné Národním vězeňským průzkumem (NPS) z roku 1991 (Dodd a Hunter, 1992), kde 40 procent vězňů bylo mladších 25 let a pět procent bylo starších 50 let. V porovnání s obecnou populací Anglie a Walesu je vzorek odsouzených k probaci (stejně jako vzorek vězňů) mnohem mladší. Data získaná při sčítání lidu roku 1991 ukazují, že přibližně jedna pětina mužů a žen v obecné populaci je ve věku 16–24 let, zatímco u vzorku odsouzených k probaci osob spadaly do tohoto věkového rozmezí více než dvě pětiny z obou skupin (Tabulka 3.3).¹⁷ Vzhledem k tomu, že je známo, že nejčastější věk prokázané trestné činnosti je u mužů 15–18 let a u žen 15 let, není tento výsledek nijak překvapující.

¹⁷ Pokud není uvedeno jinak, při porovnání se vzorkem vězeňské populace ve zbývajících částech této kapitoly jsou použity údaje převzaté z Národního vězeňského průzkumu.

Tabulka 3.2 Složení vzorku podle věku a pohlaví

Věk	Sčítání lidu 1991		Průzkum	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
	%	%	%	%
16–24	22	22	43	45
25–29	13	14	20	17
30–39	24	24	23	28
40–49	23	23	11	8
50–59	18	18	3	3
n			983	213

Většina respondentů byli běloši (93 %, v porovnání s 95 % dospělé populace). Pět procent definovalo sama sebe jako černochoy, a jedno procento jako Asiaty. Méně než 20 žen bylo příslušnicemi etnických menšin. NPS ukázal, že příslušníky etnických menšin je vyšší procento vězňů než odsouzených k probaci: 82 procent vězňů byli běloši, 11 procent černoši a čtyři procenta Asiaté.

Přibližně polovina osob ve vzorku je svobodných (52 %), jednu třetinu (33 %) představují vdané/ženatí nebo páry žijící v partnerském svazku, 16 procent ovdovělí, rozvedení nebo odloučení (tento poměr je téměř úplně stejný jako u NPS). V obecné populaci je však pouze 21 procent svobodných a 65 procent žije v manželském nebo partnerském svazku. Je zajímavé, že u odsouzených k probaci a vězňů ve věku 16–20 let byla mnohem větší pravděpodobnost manželského nebo partnerského svazku než v celkové populaci (19, 17 a 3 procenta). Ve dvou uvedených skupinách odsouzených byla větší pravděpodobnost odloučení nebo rozvodu než u obecné populace, zejména ve věkové skupině od 30 do 59 let. Vězni starší 40 let pak představovali skupinu s nejvyšším počtem svobodných jedinců (viz Tabulka A.1 v dodatku).

Téměř jedna čtvrtina všech odsouzených k probaci žila sama, přičemž tento poměr se zvyšoval z 12 procent u osob mladších 21 let až na 41 procent u osob starších 50 let (viz Tabulka A.2 v dodatku).

Téměř jedna třetina odsouzených k probaci žen jsou matky-samoživitelky, v porovnání se čtrnácti procenty jak u žen-vězenkyň, tak u žen v plodném věku v obecné populaci v roce 1993. Poslední číslo je odhad založený na sčítání lidu a brožuře Probační trendy (Ústřední statistický úřad, 1994 a 1996). Viz Tabulka A.3 v dodatku.

Z hlediska zaměstnanosti jsou pouze 21 procent respondentů zaměstnanci nebo podnikatelé (4 procenta prohlásila, že podnikají, přičemž dvě třetiny z nich nezaměstnávají žádné další osoby). 79 procent zaměstnaných osob vykonává manuální povolání.

Jak ukazuje Tabulka 3.4, u mladých lidí je mnohem vyšší pravděpodobnost nezaměstnanosti než u starších respondentů, avšak ve vyšších věkových skupinách je větší výskyt trvale

nemocných nebo postižených. Čtyřicet dva procent žen se stará o rodinu nebo o domácnost. Podle údajů získaných při sčítání lidu je 64 procent mužů ve věku 16–64 let zaměstnaných, stejně jako 59 procent žen ve věku od 16 do 59 let. Vězni byli mnohem častěji před odsouzením k trestu odnětí svobody zaměstnaní než odsouzení k probaci, když 51 procent respondentů průzkumu NPS uvedlo, že před odsouzením měli práci.

Tabulka 3.4 Zaměstnanost podle věku a pohlaví

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%
Zaměstnaní	23	12	17	22	24	21
Registrováni jako nezaměstnaní na pracovním úřadě	59	34	66	54	44	54
Péče o domácnost nebo rodinu	1	42	4	11	5	8
Trvale nemocní	11	7	1	9	21	10
V důchodu	1	0	0	0	3	1
Jiné	6	5	12	4	4	6
n	996	214	255	697	260	1 213

Vzdělání a dětství

Podstatná část respondentů strávila před šestnáctým rokem života určitý čas v nějaké formě náhradní péče, přičemž téměř jedna pětina pobývala v dětském domově (jedna třetina těchto osob po dobu delší než tři roky) a 14 procent v polepšovně nebo nápravném zařízení pro mladistvé (Tabulka 3.5). Jedna čtvrtina vězňů byla umístěna před šestnáctým rokem života do náhradní péče, oproti pouhým dvěma procentům v obecné populaci (Bridgwood a Malbon, 1995).

Tabulka 3.5 Procento osob ve vzorku, které strávily před 16. rokem života určitou dobu v náhradní péči

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%
Pobyt v pěstounské péči	9	10	14	9	5	9
Pobyt v adoptivní rodině	3	4	2	4	4	3
Pobyt v dětském domově	18	20	22	21	9	19
Pobyt v polepšovně nebo nápravném zařízení pro mladistvé	14	4	8	15	11	13
n	996	214	255	697	260	1 213

Celkem 68 procent dotázaných uvedlo, že do 16 let žilo s oběma rodiči (u osob, které uvedly pobyt v náhradní péči, to bylo v době, kdy nebyly v této péči). Přibližně jedna pětina odsouzených k probaci a vězňů byla vychována jedním rodičem (srovnatelné číslo u vězňů je 19 %). U žen a osob mladších 21 let byl život s jedním rodičem častější (28 % žen v porovnání s 20 % mužů, 27 % osob mladších 21 let oproti 11 % osob starších 36 let).

Čtyřicet dva procent osob ve vzorku ukončilo školní docházku před 16. rokem a 49 procent ve věku 16 let: srovnatelná čísla u vězňů jsou 43 procent a 46 procent, zatímco u obecné populace je to 44 procent a 33 procent (Bridgwood a Malbon, 1995).

Jedna pětina žen a 13 procent mužů uvedli, že navštěvovali instituce následného nebo vyššího vzdělání ve formě denní docházky. I když řada osob skládala nejrůznější zkoušky a získala různou technickou kvalifikaci, vzorek jako celek tvořily osoby nepříliš kvalifikované. 12 procent mužů dosáhlo nižšího stupně středoškolského vzdělání, čtyři procenta vyššího středního vzdělání a jedno procento získalo univerzitní titul (viz Tabulka A.4 v dodatku). Srovnatelná čísla v obecné populaci v roce 1992 činila 19 procent, 14 procent a 11 procent (Kancelář pro sčítání lidu a průzkumy veřejného mínění, 1994).

U osob bez kvalifikace je zajímavé provést srovnání s vězni a s celkovou populací, jak ukazuje Tabulka 3.6

Tabulka 3.6 Procento nekvalifikovaných osob mezi vězni odsouzenými k probaci a v celkové populaci, podle věku a pohlaví

	Odsouzení k probaci	Vězni	Obecná populace
16–20	52	52	23
21–24	47	46	16
25–29	42	41	18
30–39	52	34	28
40–49	50	41	41
50–59	47	48	53
60 a více	49	47	65
muži	48	43	34
ženy	51	40	42
Všichni	49	43	39

U odsouzených k probaci je vyšší poměr nekvalifikovaných osob než mezi vězni, u nichž je tento poměr opět vyšší než u obecné populace. Mezi oběma skupinami odsouzených není výrazný rozdíl z hlediska věku, ale v obecné populaci platí, že starší lidé mají nižší kvalifikaci než mladší věkové skupiny.

Bydlení a finance

Většina respondentů bydlí v bytě pronajatém od obecního úřadu nebo bytového družstva (70 %). Srovnatelné číslo u obecné populace je 25 procent domácností (Kancelář pro sčítání lidu a průzkumy veřejného mínění, 1994). Ačkoli tato čísla nejsou přesně porovnatelná, neboť druhý údaj je založen na počtu domácností, zcela jistě ukazují na odlišný model bydlení odsouzených k probaci oproti obecné populaci.

Pouze sedm procent odsouzených k probaci bydlí v pronajaté obývací ložnici, penziónu, na ubytovně nebo v jiné formě dočasného ubytování. Je možná překvapivé, že mezi odsouzenými k probaci v různých věkových skupinách nebyly z hlediska bydlení větší rozdíly.

Při výše zmíněné úrovni nezaměstnanosti mezi dotázanými nepřekvapuje, že dvě třetiny respondentů uvedly jako hlavní zdroj příjmu domácnosti státní příspěvky. Na otázku, zda mají problémy s placením základních účtů, odpovědělo 19 procent „pokaždé“ a 22 procent „někdy“. Více než jedna třetina respondentů (35 %) uvedla, že mají v současnosti problémy s dluhy – přičemž nejčastěji jmenovali jako věřitele společnosti poskytující veřejné služby, banky nebo stavební družstva a zásilkové obchody. Je zvláštní, že vedle podniků veřejně prospěšných služeb dotázaní nejčastěji zmiňovali, že dluží peníze „někomu jinému“ (kromě přátel nebo příbuzných). Jak ukazuje Tabulka 3.7, existují určité odlišnosti v typech věřitelů podle věku respondentů: u nejmladší věkové skupiny je nejmenší pravděpodobnost dluhů za běžné účty za domácnost, ale největší pravděpodobnost dluhů onomu záhadnému „někomu jinému“.

Tabulka 3.7 Osoby nebo instituce, kterým respondenti dluží peníze, podle věku
Základ: Dlužníci

	16–20	21–35	36 a více	Všichni
	%	%	%	%
Banka, stavební družstvo	11	26	40	25
Kreditní společnost	3	7	16	8
Zásilkový obchod	23	22	13	20
Soukromá půjčka	11	11	15	12
Domáci	9	20	14	17
Veřejné služby	15	39	49	36
Člen rodiny	19	12	13	13
Přítel	13	13	12	13
Někdo jiný	52	36	19	36
Bez odpovědi	0	1	1	1
n	81	253	80	414

Pouze jedna čtvrtina odsouzených k probaci je držiteli platného řidičského průkazu, v porovnání s dvěma třetinami obecné populace (Dopravní referát, 1995) – viz tabulka A.5 v dodatku. Pravděpodobnost vlastnictví řidičského průkazu se s věkem zvyšuje, avšak rozdíl mezi odsouzenými a obecnou populací je zjevný ve všech věkových skupinách. Stojí za povšimnutí, že pravděpodobnost vlastnictví řidičského průkazu byla stejná u odsouzených mužů i žen, zatímco v obecné populaci je tato pravděpodobnost vyšší u mužů. Tuto skutečnost

Ize částečně vysvětlit tím, že muži jsou mnohem častěji trestáni za dopravní přestupky, přečiny a krádeže aut, čímž o řidičský průkaz přijdou.

Zdraví

Téměř polovina osob ve vzorku (49 %) prohlásila, že v současnosti mají nebo se obávají určitých dlouhodobých zdravotních problémů nebo postižení uvedených v letáku (dlouhodobý se zde definuje jako trvající nejméně šest měsíců). V nedávném průzkumu zdravotního stavu vězňů (Bridgwood a Malbon, 1995) uvedlo 48 procent trestaných mužů, že mají nějakou formu dlouhodobé nemoci nebo postižení.

Tabulka 3.8 uvádí seznam zdravotních problémů nebo postižení jmenovaných odsouzenými k probaci a procento osob, které je zmínily, rozložené podle věku a pohlaví. Existují značné rozdíly mezi muži a ženami a mezi osobami mladšími a staršími.

Zdravotní průzkum Anglie (Bennett a kol., 1994) sbírá informace o zdraví dospělých osob pomocí pohovorů, měření a krevních testů. Lze jen obtížně porovnat objektivní data získaná tímto průzkumem s informacemi získanými v rámci této studie; přesto však odsouzení k probaci uvádějí dlouhodobou nemoc nebo postižení častěji, než ukazuje Zdravotní průzkum. Kupříkladu 69 procent odsouzených k probaci mužů mezi 45 a 64 lety uvedlo, že trpí nějakým dlouhodobým onemocněním nebo postižením v porovnání se 46 procenty mužů v obecné populaci. U mužů ve věku 16 až 44 let jsou tato čísla 46 procent u odsouzených k probaci a 26 procent v celkové populaci.

Tabulka 3.9 ukazuje procento mužů ve věku 18 až 49 let, kteří uvádějí, že trpí dlouhodobými zdravotními problémy, přičemž srovnává odsouzené k probaci, vězně a obecnou populaci (Bridgwood a Malbon, 1995). Kategorie onemocnění ve třech jednotlivých průzkumech nejsou zcela porovnatelné, avšak je zřejmé, že poměr odsouzených k probaci a vězňů údajně trpících dlouhodobým onemocněním nebo postižením je podobný, přičemž oba jsou vyšší než u obecné populace.

Tabulka 3.8 Zdravotní obtíže nebo postižení trvající déle než šest měsíců, podle věku a pohlaví

	Muži			Ženy			Všichni
	16–20	21–35	36 a více	16–20	21–35	36 a více	
	%	%	%	%	%	%	%
Muskuloskeletální systém	11	16	32	8	13	27	18
Potíže s očima	3	4	6	2	7	4	4
Potíže s ušima	2	3	3	0	2	3	2
Kožní problémy	2	7	6	10	14	2	7
Respirační systém	15	15	12	16	17	16	15
Srdce, krevní tlak	2	2	14	9	6	10	5
Trávicí systém	1	5	9	5	12	7	6
Cukrovka	0	1	2	0	3	2	1
Duševní poruchy, deprese	5	15	17	5	16	33	14
Problémy s učením	2	5	2	0	2	0	3
Epilepsie	2	3	5	0	5	2	3
Jiné	3	6	5	1	7	16	5
Žádné dlouhodobé zdravotní obtíže	66	53	37	57	49	33	51
n	211	567	218	44	129	41	1 213

Poznámka: Součet procent nemusí nutně činit 100, neboť jeden odsouzený může mít více zdravotních problémů najednou.

Tabulka 3.9 Procento mužů ve věku 18 až 49 uvádějících dlouhodobé zdravotní obtíže: srovnání odsouzených k probaci, vězňů a obecné populace

	Odsouzení k probaci	Vězni	Obecná populace
Muskuloskeletální systém	17	16	12
Respirační systém	14	15	8
Trávicí systém	5	5	3
Potíže s očima a ušima	6	4	3
Srdce a oběhový systém	4	3	3
Kožní problémy	6	3	1
n	922	925	4 407

Odsouzeným k probaci byla položena otázka, zda jejich zdravotní problémy mají vliv na rozsah placené práce, kterou mohou vykonávat, na což téměř jedna třetina (30 %) odpověděla, že mají. Odpovědi jsou zaznamenány v Tabulce 3.10 a porovnány s omezujícími dlouhodobými onemocněními v obecné populaci (Kancelář pro sčítání lidu a průzkumy veřejného mínění, 1995).

Tabulka 3.10 Procento osob uvádějících dlouhodobé omezující onemocnění: srovnání odsouzených k probaci s celkovou populací

Věk	Odsouzení k probaci: procento osob s nemocí trvající nejméně šest měsíců	Odsouzení k probaci: procento osob, u nichž nemoc ovlivňuje vykonávání placeného zaměstnání	Obecná populace: procento osob uvádějících dlouhodobé omezující onemocnění
16 až 44	47 (n=1 110)	29 (n=1 110)	13 (n=9 500)
45 až 64	72 (n=89)	46 (n=89)	29 (n=5 600)
Všichni ve věku 16 až 64	49 (n=1 199)	30 (n=1 199)	19 (n=15 100)

Je znovu třeba zdůraznit, že definice používané ve dvou odlišných průzkumech nejsou totožné; je však zřejmé, že mezi odsouzenými k probaci je větší procento osob, které se cítí být postiženy dlouhodobou nemocí než v celkové populaci. Nadto téměř pět procent odsouzených uvedlo, že jsou registrováni jako tělesně postižení, v porovnání s méně než třemi procenty v celkové populaci (statisticky významný rozdíl).

Užívání drog a alkoholu

V závěru pohovorové fáze dotazníku dostali respondenti krátkou brožuru k vyplnění, která kladla některé otázky ohledně užívání drog a alkoholu. Obecně se tvrdí, že značná část trestné činnosti je spojena s nadměrným užíváním drog nebo alkoholu a je stále zjevnější, že probační úředníci často pracují s odsouzenými užívajícími drogy (viz Neeová a Sibbitt, 1993). Téměř všechny osoby ve vzorku s vyplněním brožury souhlasily (pouze ve 32 případech nechali brožuru nevyplněnou nebo ji vyplnit odmítli). Většina z nich pak vyplnila brožuru bez pomoci tazatelů (63 %). Otázky ohledně užívání drog byly tytéž, které byly položeny v rámci Průzkumu zločinnosti ve Velké Británii (BCS) z roku 1992 (Mott a Mirrlees-Blacková, 1995) a podobné jako v Průzkumu zločinnosti ve Velké Británii z roku 1994 (Ramsay a Percy, 1996). Výsledky vzorku odsouzených k probaci budou tam, kde je to vhodné, porovnány s výsledky dvou výše zmíněných průzkumů.

Přibližně polovině (55 %) osob ve vzorku někdo v posledních 12 měsících nabízel drogy (viz tabulka A.6 v dodatku). Téměř třem čtvrtinám mužů ve věku 16–20 let byly nabízeny drogy. Mezi nejčastěji nabízené drogy patří marihuana (uvedena 49 % osob), amfetaminy (37 %), LSD (27 %), extáze (25 %) a Temazepam (22 %). Přibližně 11 až 15 procent osob ve vzorku uvedlo také heroin, kokain, crack a methadon, přičemž věková skupina 21 až 35 let uváděla tyto drogy nejčastěji. Výsledky Průzkumu zločinnosti ve Velké Británii (BCS) za rok 1992 (v roce 1994 tato otázka nebyla položena) byly podobné jako u vzorku odsouzených k probaci, avšak procenta osob, které uvedly, že jim byly nabízeny drogy, byla ve všech kategoriích nižší (například pouze 50 % mužů ve věku 16–19 let uvedlo, že jim v posledních 12 měsících někdo nabídl drogy). Tento výsledek je však předvídatelný, neboť vzorek se skládal z usvědčených pachatelů trestné činnosti, zatímco vzorek v průzkumu BCS byl sestaven z běžné populace. U pachatelů trestné činnosti je pravděpodobnější, že se budou častěji pohybovat v kruzích, kde se nabízejí drogy než příslušníci široké veřejnosti.

Frekvence nabízení drog nám však poskytuje jen hrubou představu o dostupnosti drog pro osoby ve vzorku. Tabulka 3.11 zaznamenává užívání určitých drog respondenty v posledních dvanácti měsících, rozložené podle věku a pohlaví.

Tabulka 3.11 Procento odsouzených, kteří užívali v posledních 12 měsících konkrétní drogy, podle věku a pohlaví

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
Marihuana	45	29	56	47	16	42
Amfetaminy	25	22	33	28	8	24
Temazepam	16	11	17	18	7	15
LSD	15	8	26	14	2	14
Extáze	13	8	22	13	1	12
Lysolávk	11	4	17	10	2	10
Heroin	9	8	4	12	3	8
Kokain	9	4	11	9	4	8
Methadon	8	8	3	10	5	8
Crack	5	5	3	6	1	5
Neužívá žádné tyto drogy	40	53	29	37	70	42
Neodpověděl / nevyplnil brožuru	10	13	8	11	11	10
n	996	214	255	697	260	1 213

Struktura užívaných drog je velice podobná sortimentu drog nabízených: zdaleka nejpopulárnější jsou marihuana (42 %) a amfetaminy (24 %), následované Temazepamem (15 %), LSD (14 %) a extází. Všechny tyto drogy jsou spojovány s kulturou mladistvých.

Odsouzení ve věku 21 až 35 let nejčastěji užívají crack, heroin a methadon, zatímco u osob starších 36 let je nízká pravděpodobnost užívání drog obecně. U žen je celkově menší pravděpodobnost užívání drog než u mužů, ačkoliv v případě amfetaminů, methadonu, heroinu a cracku byla frekvence užívání těchto drog stejná u žen i u mužů. Tabulka 3.12 porovnává užívání drog vzorkem odsouzených k probaci v posledních 12 měsících s respondenty BCS v roce 1994.

Tabulka 3.12 Procento mužů a žen, kteří v posledním roce užívali konkrétní drogy: pouze věková skupina 16 až 29 let, v porovnání s výsledky BCS 1994

	Muži		Ženy		Všichni	
	odsouzení k probaci	BCS	odsouzené k probaci	BCS	odsouzení k probaci	BCS
Marihuana	57	25	39	16	54	20
Amfetaminy	33	9	28	5	32	7
LSD	22	5	11	3	20	4
Lysohlávky	15	4	6	1	13	3
Extáze	19	4	10	2	17	3
Temazepam	20	1	15	1	19	1
Kokain	11	1	5	1	10	1
Crack	6	0	4	*	5	*
Methadon	9	*	9	*	9	*
Heroin	10	1	7	*	9	*
n	633	1 204	134	1 573	767	2 777

Z tabulky je zřejmé, že užívání drog je mezi odsouzenými k probaci daleko rozšířenější než mezi respondenty BCS. Zatímco u žen byla obecně pravděpodobnost užívání drog nižší než u mužů, ženy odsouzené k probaci užívají drogy častěji než muži – respondenti BCS (viz Tabulka A.7 v dodatku – srovnání odsouzených k probaci mužů a respondentů BCS podle věku).

V odpovědích na otázku, zda respondenti někdy brali nějaké drogy, se procento užívaných drog podstatně zvýšilo: počet respondentů, kteří užívali extázi, LSD, heroin a methadon se zdvojnásobil, zatímco počet dotázaných, kteří brali kokain a crack, se více než zdvojnásobil. Téměř jedna čtvrtina dotázaných ve věku 21 až 35 let uvedlo, že někdy užili kokain a heroin.

Respondentům byla položena otázka ohledně různých metod užívání drog, které použili v posledních 12 měsících a kdykoli předtím. Zdaleka nejčastěji využívanou metodou je kouření/šňupání/vdechování (43 % respondentů ji vyzkoušelo v posledních 12 měsících), následované polykáním/požíváním/pitím (29 %). Nejméně častou metodou bylo vpichování injekční jehlou (10 %). U žen byla pravděpodobnost užití vpichování stejná jako u mužů, přičemž nejčastěji vpichování používá věková skupina 21–35 let. Z údajů získaných z BCS za rok 1992 vyplývá, že pouze méně než 0,5 procenta obecné populace si někdy píchalo drogy.

Poslední dvě otázky v brožuře se týkaly užívání alkoholu. Bohužel nebylo možné porovnat odpovědi s výsledky žádného jiného průzkumu požívání alkoholu. Výsledky jsou však zajímavé i samy o sobě.

Respondentům byla předložena řada tvrzení popisujících vzorce chování při užívání alkoholu, přičemž měli zaškrtnout každé tvrzení, které se na ně vztahovalo. Odpovědi na tuto otázku jsou zaznamenány v Tabulce 3.13.

Pouze 14 procent dotázaných uvedlo, že nikdy nepije, ačkoliv dalších 34 procent prohlásilo, že pijí pouze příležitostně. Do těchto kategorií spadaly častěji ženy než muži. Respondenti starší 36 let nejčastěji uváděli, že pijí alkohol téměř každý den v týdnu, zatímco mladší odsouzení častěji hodně pijí o víkendu. I když vezmeme v úvahu skutečnost, že jedinci mohou z různých důvodů záměrně zveličovat nebo podceňovat své zvyky v užívání alkoholu, zdá se, že nejméně 10 procent osob ve vzorku má potíže s alkoholem (indikátorem této skutečnosti bylo zaškrtnutí posledních čtyř odpovědí).

V poslední otázce měli respondenti porovnat své současné užívání alkoholu s tím, jak často pili alkohol před odsouzením k probaci. Bez ohledu na to, zda užívání alkoholu bylo důvodem odsouzení k probaci, uvedlo 30 procent respondentů, že před odsouzením k probaci pili mnohem více než v době, kdy se zúčastnili tohoto průzkumu. Na druhé straně však sedm procent dotázaných uvedlo, že před odsouzením pili mnohem méně!

Tabulka 3.13 Vzorce užívání alkoholu podle věku a pohlaví – procento odsouzených, kteří souhlasili s uvedenými tvrzeními

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
Nikdy nepiji alkohol	12	22	10	15	16	14
Alkohol piji jen velmi zřídka	32	43	39	35	28	34
Obvykle piji o víkendu, ale nikdy přes týden	31	26	33	30	25	30
Piji alkohol téměř každý den v týdnu	16	4	13	11	20	13
O víkendech obvykle hodně piji	13	6	14	13	6	12
Obvykle přestanu pít, ještě než jsem opilý/á	19	13	17	18	19	18
Obvykle se opiji nejméně jednou týdně	11	7	12	12	6	10
Obvykle se opiji více než jednou týdně	7	2	9	6	4	6
Stalo se mi, že jsem měl/a pocit, že nemohu přestat pít	10	5	8	10	10	9
Někdy se vydám na alkoholický tah	16	8	13	15	12	14
Stalo se mi, že jsem se musel/a hned po ránu napít, abych se uklidnil/a nebo zbavil/a kocoviny	7	2	6	7	6	7
Zjistil/a jsem, že poté, co jsem předchozí večer pil/a, se mi ráno třesou ruce	10	6	8	11	8	9
Bez odpovědi / nevyplnili brožuru	3	3	3	3	3	3
n	996	214	255	697	260	1 213

Současný trest a přechýny

Jak jsme uvedli v Kapitole 2, 84 procent osob ve vzorku si v současnosti odpykává pouze probaci. 12 procent bylo odsouzeno ke kombinovanému trestu a čtyři procenta byla odsouzena k probaci, zatímco si odpykávali i samostatný trest veřejně prospěšných prací. Respondenti ve věku 16 až 20 let byli dvakrát častěji odsouzeni ke kombinovanému trestu než osoby starší 36 let (14 % v porovnání s 8 %). Většina dotázaných byla odsouzena na 13 až 24 měsíců (55 %) a více než jedna třetina na 7 až 12 měsíců. V případě kombinovaného trestu činil objem veřejně prospěšných prací 40 až 100 hodin. Řada našich respondentů však zřejmě neměla ohledně svého trestu veřejně prospěšných prací jasno, neboť více než polovina uvedla, že byli odsouzeni k více než 100 hodinám prací.

Pro více než polovinu respondentů (51 %) to byla jejich první probace, přičemž u žen (65 %) a mladších pachatelů (67 %) to bylo pravděpodobnější než u mužů a starších pachatelů. Z těch, kteří byli již v minulosti odsouzeni k probaci, byla většina (57 %) odsouzena ke dvěma trestům probace (včetně současného), zatímco jedna čtvrtina si již odpykala tři probace.

Vzorci trestné činnosti se obecně liší podle pohlaví a věku a náš vzorek v tom nebyl výjimkou (Tabulka 3.14).

Tabulka 3.14 Současný trestný čin podle věku a pohlaví

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Násilná trestná činnost	19	16	19	21	18	17	18	19
Sexuální delikty	5	0	3	1	4	3	11	4
Vloupání	23	6	30	24	22	17	4	20
Loupež	2	4	5	1	1	2	1	2
Krádež / vykradení auta	12	3	23	12	10	4	0	10
Jiné krádeže / nezákonné obohacování	13	35	15	19	15	20	16	17
Zpronevěra, padělání, podvody	7	29	5	8	14	15	13	11
Poškození cizí věci	6	5	9	8	3	5	4	6
Řízení pod vlivem alkoholu	14	4	1	6	11	20	27	12
Jiné řídičské přestupky	14	3	17	13	10	11	7	12
Drogová trestná činnost	6	5	4	10	6	4	5	6
Jiné	4	5	6	5	4	3	4	
n	993	213	255	277	233	266	177	1 208

Muži byli mnohem častěji než ženy odsouzeni za vloupání, řídičské přestupky a krádež auta nebo z auta, zatímco ženy byly mnohem častěji než muži odsouzeny za krádež, nezákonné obohacování, podvody nebo padělání.

S přibývajícím věkem se snižoval počet pachatelů vloupání, stejně jako krádeží aut. Na druhé straně však řízení pod vlivem alkoholu bylo mnohem častější ve vyšších věkových skupinách.

Není nijak překvapivé, že v porovnání s vězni byl vzorek odsouzených k probaci odsouzen za méně závažnou trestnou činnost: pouze dvě procenta odsouzených k probaci například spáchalo loupež, v porovnání se 13 procenty odsouzených k trestu odnětí svobody. U sexuálních trestných činů jsou tato čísla čtyři procenta a devět procent, u krádeží a podvodů 38 procent a 13 procent.

Dvě třetiny respondentů byly odsouzeny nižším soudem, 31 procent u Korunního soudu a dvě procenta u soudu pro mladistvé. Ženy byly v porovnání s muži častěji souzeny u Korunního soudu (38 % oproti 30 % mužů), ačkoli se neprokázalo, že by ženy páchaly závažnější trestnou činnost než muži.

Historie předchozích deliktů

Respondentům byla položena otázka, zda byli někdy odsouzeni za nějaký trestný čin, kromě toho, který vedl k jejich současnému trestu. 82 procent uvedlo, že už byli dříve souzeni (počet dříve netrestaných osob v *Statistice trestů probace* z roku 1993 se uvádí na 19 %). U žen se častěji než u mužů jednalo o první trestný čin (36 % oproti 13 %). Jak lze očekávat, u starších odsouzených byla vyšší pravděpodobnost předchozí trestné činnosti než u mladších.

Respondenti – muži častěji než ženy začali s trestnou činností již před osmnáctým rokem života: 76 procent mužů uvedlo, že byli poprvé odsouzeni za trestný čin ve věku 18 let nebo nižším, zatímco u žen to bylo jen 59 procent. Více než čtvrtině osob starších 36 let bylo při prvním odsouzení více než 25 let.

Respondenti byli rovněž vyzváni, aby uvedli, za jaký trestný čin byli poprvé odsouzeni (viz Tabulka A.8 v dodatku – rozpis podle věku a pohlaví). Tabulka 3.15 porovnává tyto přechíny se současným trestným činem.

Tabulka 3.15 Trestný čin při prvním odsouzení a současný trestný čin

	Při prvním odsouzení %	Současný trest (osoby dříve trestané) %	Současný trest (osoby nikdy netrestané) %
Násilná trestná činnost	11	19	17
Sexuální delikty	1	3	9
Vloupání	25	22	13
Loupež	3	2	3
Krádež / vykradení auta	12	11	7
Jiné krádeže / nezákonné obohacování	24	18	13
Zpronevěra, padělání, podvody	5	9	19
Poškozování cizí věci	11	6	5
Řízení pod vlivem alkoholu	6	12	12
Jiné řidičské přestupky	11	13	6
Drogová trestná činnost	2	6	6
Jiné	10	4	4
n	989	989	217

60 procent zločinů, za něž byli respondenti odsouzeni poprvé, tvořily vloupání, krádeže a poškozování cizí věci. V případě současných trestných činů však u dříve trestaných tyto zločiny tvořily pouze 45 procent a 31 procent u poprvé trestaných osob. Naopak násilná trestná činnost, podvod, padělání a řízení pod vlivem alkoholu obvykle nepatřily k prvním trestným činům (tvořily pouze 22 %), avšak představovaly 41 procent trestných činů u dříve trestaných a 48 procent u poprvé trestaných osob.

Je nesnadné vysledovat zde určité modely chování, protože není průkazné, zda dochází k nějakému vystupňování současné trestné činnosti oproti přečinům předchozím. Je však zajímavé, že současné trestné činy u dříve netrestaných osob se výrazně lišily od poprvé spáchaných zločinů u dříve trestaných osob. Vyšší procento trestných činů podvodu a padělání u poprvé trestaných osob lze vysvětlit vyšším poměrem žen v této skupině – u žen ve vzorku totiž byla mnohem vyšší pravděpodobnost těchto trestných činů než u mužů. Podobně lze vysvětlit nižší poměr trestných činů vloupání – ženy jsou z vloupání usvědčeny méně často.

Nejčastějším trestem u prvního přečinu byla pokuta, přičemž k ní byla odsouzena polovina dříve trestaných osob. U žen byla vyšší pravděpodobnost propuštění do probace než u mužů (24 % oproti 14 %) a u mladých pachatelů byla třikrát větší pravděpodobnost probace než u osob starších 36 let (29 % oproti 9 %). Druhým nejčastějším trestem u starších pachatelů bylo odsouzení k probaci (18 %), ve věkové skupině 16 až 20 let to však byl až čtvrtý nejčastěji užívaný trest.

Všem respondentům byla položena otázka, zda před prvním odsouzením spáchali trestný čin, za nějž nebyli dopadeni: 46 procent připustilo, že takový čin spáchali. Mezi nejčastější typy trestných činů spáchaných před prvním odsouzením spadaly krádež nebo nezákonné obohacování (42 %), vloupání (34 %) a krádež nebo vykradení automobilu (25 %). Opět se projeví rozdíly v závislosti na věku a pohlaví respondentů (viz Tabulka A.9 v dodatku).

Shrnutí

Celkově tvořili vzorek odsouzených k probaci převážně mladí, nezaměstnaní muži; to přesně odpovídá stereotypu pachatelů trestných činů, avšak vůbec se neshoduje s běžnou populací, kde je průměrný věk vyšší, míra nezaměstnanosti nižší a poměr mužů a žen je mnohem vyrovnanější. Zhruba každá pátá osoba ve vzorku strávila určitou část života v náhradní péči, v porovnání s každou padesátou v celkové populaci, přičemž stejný poměr dotázaných byl vychováván pouze jedním z rodičů. Respondenti měli nízké vzdělání a více než 90 procent z nich ukončilo školní docházku před šestnáctým rokem věku, v porovnání s přibližně třemi čtvrtinami v obecné populaci. Existují také podstatné rozdíly v rodinném stavu: více než jedna polovina odsouzených k probaci jsou svobodní, zatímco v obecné populaci (kde je vyšší průměrný věk) je to pouze každý pátý člověk. Je však zajímavé, že u odsouzených k probaci ve věku 16 až 20 let byla přibližně šestkrát větší pravděpodobnost manželství než u jejich protějšků v obecné populaci.

Vezmeme-li v úvahu tuto obecnou charakteristiku vzorku odsouzených k probaci, nezdá se překvapivé, že odsouzení k probaci jsou silně závislí na státní podpoře, mají problémy s placením účtů a z větší části bydlí v pronajímaném ubytování. V porovnání s běžnou populací mají špatné zdraví. Podstatná část odsouzených má zjevně problémy s alkoholem a v porovnání s celkovou populací je u nich mnohem vyšší pravděpodobnost užívání drog.

Velká většina respondentů už byla dříve soudně trestána. Jejich prvním oficiálním trestným činem bylo obvykle vloupání, krádež nebo poškozování cizí věci, tedy trestné činy, které je jednoduché spáchat a nevyžadují žádné odborné znalosti. Prvním trestem byla obvykle pokuta. Téměř polovina osob ve vzorku připustila, že spáchala trestný čin ještě před prvním odsouzením.

Obecně je zjevné, že odsouzení k probaci mají řadu potřeb a problémů. Jejich charakteristika je vcelku podobná osobám odpykávajícím si trest odnětí svobody, přičemž obě skupiny se radikálně liší od obecné populace. Bez ohledu na to, zda tyto charakteristické vlastnosti souvisí s trestnou činností, představuje chudoba a deprivace odsouzených k probaci důležitý faktor, který bude pravděpodobně mít dopad na službu probačních úředníků, a na který by se nemělo zapomínat nebo jej nebrat na zřetel.

4. Zahájení výkonu trestu, probační dohled a probační úředníci

Toto je první ze dvou kapitol, které rozebírají výsledky získané průzkumem. Zabývá se podrobnými okolnostmi trestů probace a jak je respondenti vnímají v praxi. Zaměřuje se také na náplň probační služby, názory odsouzených na probaci a probační úředníky.

Započetí současného výkonu trestu

Směrnice pro postup při započetí výkonu probace jsou uvedeny ve Státních normách pro probace (Ministerstvo vnitra, 1992).¹⁸ Na úvodní schůzce by probační úředník měl odsouzenému předat písemné materiály o tom, co znamená být odsouzen k probaci a vysvětlit odsouzenému tyto materiály. Pokud je to možné, měl by odsouzenému dát kopii jeho rozsudku, kterou by měl odsouzený podepsat a potvrdit, že s rozhodnutím soudu souhlasí. Osmdesát pět procent respondentů uvedlo, že při zahájení probačního dohledu dostali k podpisu kopii svého rozsudku. Pouze dvě procenta odsouzených uvedla, že k tomu nedošlo a zbývajících 13 procent si nepamatovalo nebo nevěděli, zda kopii dostali. (Je zajímavé, že tato skupina si neodpykávala probaci po výrazně delší dobu než ti, kteří si na to pamatovali.) Ještě vyšší procento dotázaných (93 procent) uvedlo, že jejich probační úředník se ujistil, zda s trestem souhlasí (ve zbývajících skupině si to opět většinou nepamatovali). Více než tři čtvrtiny respondentů (78 %) uvedly, že dostali brožuru o tom, co znamená být odsouzen k probaci; 12 procent uvedlo, že nedostalo žádné písemné materiály a 10 procent si nevzpomíná. Devadesát čtyři procent odsouzených uvedlo, že jejich probační úředník jim vysvětlil, co se stane v případě, že probaci poruší.

Pro zahájení výkonu trestu veřejně prospěšných prací platí podobné normy, a proto bylo 162 respondentů odsouzených ke kombinovanému trestu požádáno, aby sdělili své zkušenosti v tomto směru. Sedmdesát devět procent uvedlo, že jim byla předložena k podpisu kopie rozsudku k veřejně prospěšným pracím, přičemž jen u dvou procent dotázaných se tak nestalo.

Osmdesát osm procent uvedlo, že jejich probační úředník se ujistil, že s trestem souhlasí, a dalších 77 procent prohlásilo, že dostali písemné materiály o veřejně prospěšných pracích (12 % uvedlo, že žádné materiály nedostali). 94 procent respondentů uvedlo, že jejich probační úředník jim vysvětlil, co se stane v případě, že trest poruší. Ve většině případů (71 %) nezajišťoval dohled u veřejně prospěšných prací stejný úředník jako u probace, nýbrž odborník na veřejně prospěšné práce.

Státní normy pro probaci z roku 1992 také stanovují, že pokud je to možné, měl by probační úředník do dvou týdnů od vynesení rozsudku vypracovat ve shodě s odsouzeným plán probačního dohledu. Odsouzený by měl tento plán odsouhlasit, podepsat a probační úředník mu musí předat jeho kopii. Plán by měl být nejméně každé tři měsíce přehodnocen. Dvě třetiny respondentů uvedly, že probační úředník jim vypracoval plán probačního dohledu. 19 procent prohlásilo, že se tak nestalo a 15 procent si nevzpomíná.

Tři čtvrtiny respondentů, pro něž úředník vypracoval plán probačního dohledu, uvedly, že se jich probační úředník zeptal, co by podle nich mělo být náplní tohoto programu. Ze zbývajících částí dotázaných si jedna polovina nepamatovala, zda se jich úředník zeptal, a druhá polovina

¹⁸ Pokud není uvedeno jinak, vztahují se všechny zmínky o Státních normách k jejich vydání z roku 1992, protože toto vydání bylo platné v době provedení průzkumu. Normy z roku 1995 se zabývají stejnými problémy jako první vydání, avšak v některých oblastech práce zavádí přísnější pravidla.

uvedla, že se tak nestalo. Velká většina odsouzených souhlasila s konečnou podobou plánu, přičemž pouze dvě procenta dotázaných s jeho obsahem nesouhlasila. Tři čtvrtiny dotázaných dostaly plán probačního dohledu k podpisu (většina ostatních si nevzpomíná, zda se tak stalo) a 61 procent uvedlo, že dostali kopii plánu. Model užití plánů probačního dohledu znázorňuje Tabulka 4.1.

Celkově je zřejmé, že i když většina probačních úředníků dodržuje Státní normy, podstatná část tak nečiní. V případě plánů probačního dohledu uvedlo téměř 20 procent respondentů, že jim úředník plán nevypracoval a 15 procent neodpovědělo nebo si nevzpomíná. Bylo by účelné blíže prozkoumat důvody, proč se v tomto případě úředníci nedrží norem – zejména proto, že revidované vydání norem je přísnější než jejich původní verze.

Tabulka 4.1 Využití plánů probačního dohledu

	Byl vypracován plán probačního dohledu?	Zeptal se SK odsouzeného, co by mělo být obsahem plánu?	Souhlasil odsouzený s obsahem plánu?	Podepsal odsouzený plán?	Dostal odsouzený kopii plánu?
	Základ: všichni	Základ: Odsouzení, kteří uvedli, že pro ně probační úředník vypracoval plán probačního dohledu			
	%	%	%	%	%
Ano	66	76	94	76	61
Ne	19	13	2	6	22
Nevzpomíná si / bez odpovědi	15	11	5	19	18
n	1 213	810	810	810	810

Základní údaje o probaci v současnosti

Polovina osob ve vzorku (51 %) měla první schůzku se svým probačním úředníkem v tomtéž týdnu, v němž soud vynesl rozsudek. Více než čtvrtina uvedla, že první schůzku s úředníkem měli následující týden, 11 procent se sešlo s úředníkem o dva týdny později a sedm procent uvedlo, že schůzka se konala o více než dva týdny později. Státní normy uvádí, že první schůzka s úředníkem by se měla konat „kdykoli je to možné“ do pěti pracovních dní od vynesení rozsudku. Vypadá proto, že nejméně jeden z pěti odsouzených nemá schůzku s úředníkem v termínu, který stanoví směrnice. Je třeba uvést, že tato interpretace zjištění průzkumu je vůči probační službě ještě příznivá: je totiž poměrně pravděpodobné, že více než polovina z těch, kteří uvedli, že první schůzku s úředníkem měli následující týden, se s úředníkem sešli později

než do pěti dnů po vynesení rozsudku. To by mohlo znamenat, že více než jedna třetina úředníků nedodržuje Státní normy ohledně trestů probace.

Téměř jedna třetina (30 %) respondentů měla jiného probačního úředníka než toho, se kterým se sešli na první schůzce.

Z tohoto počtu měla většina (69 %) pouze dva probační úředníky, včetně toho současného; 20 procent uvedlo, že měli tři úředníky a překvapujících devět procent uvedlo, že už měli čtyři a více úředníků. U odsouzených ke kombinovanému trestu nebo s dodatečnými podmínkami nebyla větší pravděpodobnost, že budou mít více probačních úředníků, než u odsouzených pouze k probaci. Z osob, které uvedly, že měly více než jednoho probačního úředníka, uvedlo 80 procent, že každý úředník nad nimi vykonával dohled po dobu jednoho měsíce nebo delší.

Jen velmi málo respondentů (přibližně jedno procento) požádalo při zahájení výkonu probace o výměnu probačního úředníka. Pokud došlo k výměně úředníků, stalo se tak obvykle proto, že úředník odešel nebo změnil zaměstnání (44 %), nebo proto, že se odsouzený odstěhoval do jiné oblasti (26 %). Více než devět z deseti respondentů však bylo toho mínění, že odsouzení k probaci by měli mít právo požádat o výměnu úředníka.

Všem respondentům byla položena otázka, zda je jejich probačním úředníkem muž nebo žena: v 59 procentech případů se jednalo o ženu a ve 41 procentech o muže (na konci roku 1993 uváděla *Statistika trestů probace*, že 51 % úředníků ve vyšší platové třídě jsou ženy). Padesát šest procent odsouzených mužů a 73 procent odsouzených žen uvedlo, že jejich probačním úředníkem je žena. Respondenti byli dotázáni, zda dávají jako úředníkovi přednost muži nebo ženě: z respondentů, kteří měli probační úředníci, pouze jedno procento mužů i žen uvedlo, že by dali přednost muži. Z respondentů, kteří měli probačního úředníka – muže, uvedla čtyři procenta mužů a sedm procent žen, že by dali přednost tomu, aby jejich úředníkem byla žena. Jak odsouzení muži, tak ženy, byli spíše spokojeni s úřednicemi než s úředníky.

Státní normy pro probaci uvádí, že pokud je to možné, měl by odsouzený během prvních tří měsíců trestu navštívit svého probačního úředníka dvanáctkrát. U většiny osob ve vzorku tomu tak zjevně bylo: 83 procent uvedlo, že po zahájení výkonu trestu navštěvovali svého úředníka přibližně jednou týdně. Existuje zde však věkový rozdíl: téměř devět z deseti mladších odsouzených navštěvovalo svého úředníka jednou týdně, v porovnání s pouze třemi čtvrtinami odsouzených starších 36 let. Více než desetina dotázaných (12 procent) uvedla, že na počátku trestu navštěvovali úředníka jednou za čtrnáct dní.

V době provádění průzkumu navštěvovalo 40 procent respondentů úředníka jednou za dva týdny a 26 procent jednou za měsíc. Pouze 18 procent se scházelo s úředníkem jednou týdně, ačkoliv do této skupiny nejčastěji spadali mladší odsouzení – 28 procent dotázaných ve věku 16 až 20 let uvedlo, že mají schůzku se probačním úředníkem každý týden, v porovnání se 17 procenty odsouzených ve věku 21–35 let a 13 procenty odsouzených starších 36 let.

Tento rozdíl nicméně nevyplývá pouze z toho, že mladší pachatelé většinou teprve započali výkon trestu. Délka sezení s úředníkem však byla u osob mladších 21 let kratší a u osob starších 40 let delší, jak ukazuje Tabulka 4.2.

Tabulka 4.2 Délka posledních sezení s úředníkem, podle věku respondenta

	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%
Asi půl hodiny	49	45	40	42	35	42
Půl hodiny až hodinu	34	37	39	36	47	38
Více než hodinu, méně než 2 hodiny	4	7	9	10	7	8
Více než dvě hodiny	1	1	1	1	2	1
Délka se různí	5	3	7	4	5	5
Jiné	8	8	7	7	4	7
n	255	278	235	267	177	1 213

Při další analýze bylo zjištěno, že délka sezení nesouvisí s délkou trestu, fází trestu ani typem trestného činu (odsouzení za sexuální přečiny měli obvykle delší sezení, avšak za tyto trestné činy byly častěji odsouzeny osoby ve věku 36 let a více). Faktory ovlivňující délku sezení s úředníkem souvisely rovněž s věkem (například zda je odsouzený ženatý/vdaná, nebo zda zodpovídá za své ubytování).

Obecně se zdá, že sezení s úředníkem jsou u osob mladších 21 let kratší, ale častější, ačkoliv důvody této skutečnosti zůstávají otevřeny k zamyšlení.

Náplň probačního dohledu

Jaká témata se obvykle probírají na schůzkách s úředníkem? Respondentům byl předložen seznam témat s dotazem, která z těchto témat probírali na posledním sezení s úředníkem, a která probírali na předchozích sezeních.

Nejčastěji probíraným tématem předchozích schůzek s úředníkem byl trestný čin odsouzeného – 63 procent respondentů uvedlo jako téma rozhovoru „proč jsem to udělal“. To ukazuje, že probační úředníci plní požadavek stanovený Státními normami, aby přiměli odsouzené přijmout zodpovědnost za své jednání. Nejčastěji probíraným námětem posledního sezení bylo zaměstnání (42 % - viz Tabulka A.10 v dodatku), které bylo také nejčastěji probíráno na předchozích schůzkách (56 %). Nepřekvapuje, že témata byla méně často probírána na posledním sezení než na sezeních předchozích (v závislosti na věku a pohlaví), ačkoliv struktura témat je v obou případech podobná. Tabulka 4.3 uvádí témata probíraná na dřívějších sezeních podle věku a pohlaví.

Ženy na rozdíl od mužů neprobíraly s úředníkem tak často témata jako užívání drog nebo alkoholu, zaměstnání, dopad jejich přečinu na ostatní lidi, nebo konstruktivní využití volného času. Naproti tomu však mnohem častěji probíraly své zdravotní problémy nebo osobní potíže a problémy v rodině (ačkoliv tyto dva rozdíly nejsou statisticky významné). Tato skutečnost zcela zjevně naznačuje stereotypní pohled na ženy – ačkoliv ten může být založen na správném výkladu problémů, se kterými se ženy setkávají. Jak jsme například ukázali v předchozí kapitole, ženy berou drogy méně často než muži a méně často si hledají práci.

Obecně lze říci, že mladší pachatelé probírali většinu uvedených témat častěji než odsouzení vyššího věku; tento vzorec se obrátil pouze v případě zdraví a požívání alkoholu. V kapitole 3 jsme ukázali, že mladší respondenti mají méně často zdravotní problémy a užívají alkohol méně než starší odsouzení, přičemž se tak děje převážně o víkendech. Problém braní drog probíraly nejčastěji osoby ve věku 21–24 let, což rovněž odráží model užívání drog v závislosti na věku.

Jak lze očekávat, existuje vztah mezi tématy probíranými na sezení s úředníkem a charakteristikou odsouzených: například problémy s penězi byly zmiňovány častěji, pokud respondent uvedl, že má v současnosti dluhy; zaměstnání bylo tématem diskuse, pokud je respondent nezaměstnaný; užívání drog a alkoholu se probíralo, pokud je odsouzený narkoman nebo alkoholik. Tento trend potvrzuje, že probační úředníci se zaměřují na problémy, které bývají nejčastěji spojeny s trestnou činností.

Žádná další témata se většinou na sezeních neprobírala: pouze jedna třetina respondentů uvedla další problémy, o nichž na sezení s úředníkem hovořili. Mezi nejčastěji zmiňovaná témata v této oblasti patří „každodenní problémy/běžné věci“ (14 %), následované koníčky/aktivitami ve volném čase (4 %), událostmi z minulosti (4 %) a soudními případy / právními kroky (3 %).

Tabulka 4.3 Témata probíraná se probačním úředníkem na dřívějších sezeních, podle věku a pohlaví respondentů – procento osob, které uvedly dané téma

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
Co dělám ve volném čase, abych se nedostal/a do problémů se zákonem	56	40	62	61	50	49	38	53
Problémy s ubytováním	52	50	54	56	48	55	42	52
Problémy s penězi / dluhy	54	56	55	60	50	58	46	54
Zaměstnání	60	40	64	65	54	51	41	56
Problémy v rodině	53	56	56	52	51	59	44	53
Osobní problémy	56	59	55	59	54	58	53	56
Proč jsem spáchal/a trestný čin	64	60	72	67	56	61	58	63
Jaký dopad měl můj trestný čin na ostatní lidi	44	32	42	50	38	39	39	42
Užívání drog	34	23	35	42	32	31	14	32
Požívání alkoholu	44	22	31	41	40	46	53	40
Zdravotní obtíže	33	44	24	36	35	37	46	35
n	982	211	251	276	233	262	173	1 195

Jednou ze zásadních změn v práci probačních úředníků v posledních dvaceti letech bylo omezení individuálního poradenství a rozšíření různých druhů skupinové práce s odsouzenými.

Respondentům byl předložen seznam skupinových projektů a programů s otázkou, zda se některých z nich od začátku svého trestu zúčastnili: celkem 40 procent dotázaných odpovědělo, že se zapojili do nejméně jednoho z uvedených projektů. Mezi nejčastěji využívané programy patřilo protialkoholní poradenství, přičemž 30 procent z těch, kteří se zapojili do některého programu, uvedlo, že navštěvovali právě tento. Nejméně navštěvované programy byly umělecké nebo dramatické kurzy (navštěvnost specializovaných skupin do značné míry závisí na místní dostupnosti těchto skupin: v současnosti probační služby většinou umělecké nebo dramatické skupiny neorganizují). Ženy mezi dotázanými navštěvujícími skupinové programy

častěji než muži docházejí na školení / zaměstnanecké programy (32 % oproti 20 %). Tento údaj může odrážet skutečnost, že ve vzorku bylo zaměstnáno menší procento žen než mužů; dostupné údaje neumožňují blíže zkoumat možné důvody tohoto stavu, jako například obsahovou náplň programů. Ženy daleko méně navštěvují protialkoholní skupinovou terapii (12 % žen oproti 33 % mužů) a ženy se vůbec nezúčastnily skupiny pro pachatele sexuálních trestných činů ani motoristických kursů. Čtyři z deseti žen zapojených do programů navštěvovalo skupiny určené výhradně ženám.

Tabulka 4.4 zaznamenává, jaké skupinové programy respondenti navštěvují v závislosti na věku: je pozoruhodné, že mladší pachatelé častěji než nejstarší věkové skupiny navštěvují střediska probačního dohledu, motoristické projekty a kurzy pro prevenci trestné činnosti. Starší pachatelé však častěji navštěvují terapeutické skupiny pro alkoholiky, zatímco odsouzení mezi 20–30 lety častěji navštěvují protidrogové kurzy.¹⁹ Existují zde určité doklady o účinném zaměřování problémů: účastníci motoristických projektů byli častěji odsouzeni za krádež auta a respondenti zapojení v protidrogových a protialkoholních skupinách byli nejčastěji narkomani nebo alkoholici.

Kromě programů uvedených na seznamu mohou být odsouzení k probaci povzbuzováni k tomu, aby se obrátili na další organizace nebo instituce, které jim mohou pomoci řešit jejich problémy. Šedesát dva procent dotázaných uvedlo, že takové organizace kontaktovali, přičemž nejčastěji se jednalo o organizace nabízející pomoc při získání probačních dávek a příspěvků na bydlení (37 % všech osob, které se obrátily na jiné organizace) a agentury zajišťující školení pro určitou práci a získání zaměstnání. Ženy se méně často obracejí na instituce o pomoc při hledání zaměstnání, ale častěji než muži kontaktují probační služby. Starší respondenti častěji než mladší odsouzení hledali pomoc se zdravotními obtížemi, stejně jako pomoc při řešení závislosti na alkoholu. Naproti tomu mladší pachatelé častěji než vyšší věkové skupiny vyhledávají rekvalifikační školení a pomoc při hledání zaměstnání (viz Tabulka A.11 v dodatku). Ve většině případů respondenti uvedli, že obrátit se na tyto organizace jim poradil jejich probační úředník, nikoli soud jako součást rozsudku.

Zapojení do různých dalších skupin v řadě případů poradili odsouzeným jejich probační úředníci: jedná se například o obecné kurzy svépomoci, vzdělávací kurzy nebo některé formy psychiatrického nebo psychoterapeutického poradenství.

¹⁹ Respondenti byli dotázáni, zda navštěvují určité programy na základě doporučení probačního úředníka, nebo v důsledku dodatečných podmínek trestu. Respondenti byli zjevně v tomto směru zmateni, protože podle jejich odpovědí navštěvovali každý program spíše na základě doporučení nebo rady svého probačního úředníka. To se však zdá nepravděpodobné přinejmenším v případě středisek probačního dohledu, motoristických projektů a terapeutických skupin pro pachatele sexuálních trestných činů.

Tabulka 4.4 Programy navštěvované odsouzenými k probaci podle věku – procento osob, které uvedly daný program

Základ: osoby zapojené do skupinových programů

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
Profesní školení nebo pomoc při hledání zaměstnání	20	32	28	20	21	21	19	22
Denní středisko probačního dohledu	25	25	32	32	27	20	12	25
Umělecký nebo dramatický projekt	3	0	1	3	4	1	2	2
Ženská skupina	0	41	1	9	5	3	6	5
Skupina pro prevenci trestné činnosti	12	9	15	16	16	6	5	11
Protialkoholní poradenství	33	12	10	22	29	44	47	30
Skupina pro pachatele sexuální trestné činnosti	4	0	1	1	4	4	9	4
Protidrogová terapeutická skupina	14	17	7	20	22	15	5	14
Motoristický projekt pro odsouzené k probaci	12	0	25	12	4	7	7	11
n	430	63	91	124	91	104	84	494

Podstatná menšina respondentů uvedla, že jejich probační úředník jim pomáhá nebo radí s různými finančními záležitostmi: 38 procent uvedlo, že jim úředník pomáhá lépe hospodařit s penězi; zhruba podobné procento uvedlo, že úředník jim radí, jak pokrýt všechny výdaje a platit účty a 33 procentům dotázaných úředník pomohl požádat o dávky probačního zabezpečení. Ve všech uvedených případech úředníci poskytovali pomoc častěji ženám než mužům, ačkoliv ženy mají dluhy zhruba stejně často jako muži. Respondentům, kteří měli problémy s dluhy, úředník pomáhal častěji v jedné nebo více z uvedených finančních záležitostí – radu získalo 58 procent z těchto osob v porovnání se 49 procenty osob, které neměly žádné

dluhy. 42 procent odsouzených k probaci, kteří mají problémy se zadlužením, však uvedlo, že jim úředník neposkytl pomoc ani radu v žádné z uvedených oblastí.

Navzdory tomu, že dotázaní probírali s úředníky řadu témat nebo ohledně nich získali radu, uvedlo 14 procent respondentů, že jsou i další záležitosti, v nichž by rádi požádali svého úředníka o pomoc, ten jim však pomoc v této věci nenabídl nebo jim pomoci nedokáže. Nejčastěji zmiňovanými oblastmi rady / pomoci v této skupině byly obecné problémy (37 %); 29 procent dotázaných však zmínilo pomoc s ubytováním, 12 procent pomoc se splácením dluhů a devět procent pomoc s nalezením zaměstnání.

Stručně můžeme tento oddíl shrnout následujícím způsobem: v průběhu probačního dohledu se využívá široká škála programů a agentur a probírá řada témat. Tyto programy a témata se liší podle toho, jakého jsou odsouzení pohlaví a rovněž souvisí s problémy, které odsouzení uvádějí. Sezení se probačním úředníkem jsou zaměřena především na probírání kriminální činnosti odsouzeného. Prokázalo se, že v průběhu probačního dohledu dochází k řešení konkrétních problémů.

Názory a postoje vůči probaci a probačním úředníkům

Všem respondentům byla položena otázka, proč se domnívají, že soud je odsoudil k probaci nebo ke kombinovanému spíše než k jinému druhu trestu. Nejčastější odpovědi (27 %) bylo, že soud chtěl, aby odsouzený mohl využít všech služeb, které má k dispozici při probaci. Druhou nejčastější odpovědi (15 %) bylo poněkud cyničtější konstatování, že odsouzený měl dobrého právníka nebo kladné hodnocení před odsouzením. Mezi další časté odpovědi patřilo, že probace měla respondentovi dát šanci (nebo poslední šanci), aby se osvědčil; že je trest důsledkem fyzických, emocionálních nebo duševních problémů; případně že se jednalo o méně závažný trestný čin, za nějž si odsouzený nezasloužil jít do vězení (viz Tabulka A.12 v dodatku).

Je zajímavé, že nikdo z dotázaných neuvedl, že současný trest dostali proto, aby už nepáchali další trestnou činnost. Ženy se častěji než muži domnívaly, že probaci dostaly proto, že jiný druh trestu by měl negativní důsledky pro jejich rodinu / děti. Starší respondenti zase častěji než mladší vnímali svůj rozsudek jako reakci na své zdravotní problémy.

Zdaleka nejoblíbenější „světlou stránkou“ probace byla možnost odsouzených promluvit si o svých problémech s nezávislou osobou (54 %); v souvislosti s tímto bodem uvedla třetina respondentů jako výhodu získání praktické pomoci nebo rady v konkrétních problémech. Dalších 19 procent dotázaných uvedlo, že kladnou stránkou probace je pomoc při vyhýbání se další trestné činnosti, zatímco 15 procent dotázaných uvedlo daleko pragmatičtější výhodu probace, neboť představuje pouze minimální omezení jejich svobody. Existují jen minimální rozdíly v závislosti na věku, ačkoliv pomoc s problémem alkoholismu uváděli daleko častěji odsouzení ve vyšších věkových skupinách (8 % osob starších 36 let v porovnání se dvěma procenty odsouzených ve věku 16–20 let). Tabulka 4.5 zachycuje uvedené výhody probace v závislosti na věku respondentů.

Je patrné, že ženy obecně vnímají kladné stránky probace ve vztahu ke svým osobním problémům: častěji než muži uváděly takové věci jako možnost si s někým promluvit, pomoc

v osobních vztazích a podobně. Méně než jeden z deseti odsouzených k probaci nedokázal uvést žádnou kladnou stránku probace.

Co se týče špatných stránek probace, je třeba zdůraznit, že 54 procent osob ve vzorku vůbec žádné neuvedlo. Nejčastěji zmiňovanou nevýhodou bylo, že navštěvování sezení s úředníkem zabere příliš mnoho času (24 %), následované nepohodlím při dojíždění na schůzky s úředníkem (7 %). Pouze čtyři procenta dotázaných uvedla, že probace je ztráta času (viz Tabulka A.13 v dodatku).

Velká většina respondentů se domnívá, že jejich současná probace je docela nebo nesmírně užitečná (87 %). Jak ukazuje Tabulka 4.6, starší respondenti častěji vnímají probaci jako nesmírně užitečnou. Z další analýzy vyplývá, že probace a probační dohled považují za užitečný především odsouzení, jejichž hlavním příjmem jsou probační dávky, nezaměstnaní a ti, kteří nikdy neužívali drogy.

Na otázku, jaké jsou důvody jejich nazírání na probace, respondenti nejčastěji opakovali body, které uvedli jako dobré nebo špatné stránky probace.

Tabulka 4.5 Kladné stránky probace, podle pohlaví respondentů

Možno uvést několik odpovědí

	Muži	Ženy	Všichni
	%	%	%
Možnost promluvit si s někým nezávislým	53	61	54
Získání praktické pomoci a rady	32	37	33
Pomoc při vyhýbání se konfliktům se zákonem	20	14	19
Malé omezení svobody	16	9	15
Pomoc při pochopení vlastního trestného jednání	9	6	8
Mám co dělat / dostanu se z domu	4	3	4
Pomoc s alkoholismem	4	1	4
Posílení sebevědomí / mám někoho, kdo se o mě zajímá	4	1	3
Pomoc s osobními problémy nebo problémy ve vztazích	3	6	3
Skupiny a různé aktivity	3	5	3
Pomoc s problémy s drogami	2	2	2
Přátelský postoj zaměstnanců probačního dohledu / jednají se mnou s respektem	2	3	2
Žádné dobré stránky neuvedeny	9	6	9
n	996	214	1 213

Tabulka 4.6 Názory na užitečnost současného trestu, podle věku a pohlaví respondentů

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%
Nesmírně užitečný	46	52	40	46	55	47
Docela užitečný	41	37	47	41	34	41
Nepříliš užitečný	5	3	6	5	4	5
Vůbec není užitečný	6	5	6	7	5	6
Nemohu / nelze odpovědět	2	3	2	1	2	2
n	996	214	255	697	260	1 213

Pozitivní vnímání probace se potvrdilo, když bylo respondentům předloženo pět tvrzení ohledně odsouzení k probaci. Tabulka 4.7 ukazuje, do jaké míry dotázaní s těmito tvrzeními souhlasili nebo nesouhlasili.

Více než 60 procent dotázaných ve vzorku důrazně souhlasilo s prvními dvěma – spíše obecnými – tvrzeními ohledně toho, zda jsou probační úředníci schopni pomáhat lidem. Je zajímavé, že s těmito tvrzeními důrazně souhlasila téměř polovina respondentů černé pleti. Méně pravděpodobný byl souhlas respondentů s konkrétnějšími tvrzeními. O něco více než polovina dotázaných důrazně souhlasila s tvrzením, že jejich probační úředník jim pomáhá vyrovnat se s událostmi z minulosti. Méně než polovina však důrazně souhlasila s tím, že probace jim pomáhá dostat se do konfliktu se zákonem, a jen něco přes jednu třetinu dotázaných důrazně souhlasilo s tvrzením, že probace jim pomůže napříště se zcela vyhnout konfliktu se zákonem. Obecně lze říci, že pozitivnější náhled na probaci měli respondenti starší 36 let, poprvé odsouzení a osoby, které nezměnily probačního úředníka. Není asi příliš překvapivé, že odsouzení s negativní osobní charakteristikou (jako například narkomanie, opakovaná trestná činnost, alkoholismus, dluhy, neuspořádané dětství) měli na probaci mnohem negativnější pohled.

Respondentům byla předložena další série deseti tvrzení, týkajících se jejich vlastního probačního úředníka. Tabulka 4.8 zachycuje, do jaké míry dotázaní s těmito tvrzeními souhlasili nebo nesouhlasili.

Tabulka 4.7 Názory na probaci
Řádková procenta (n = 1 213)

	Důrazně souhlasí	Spíše souhlasí	Nemá vyhraněný názor	Spíše nesou- hlasí	Důrazně nesou- hlasí	Neví / bez odpovědi
At' máte jakýkoli problém, probační úředník vám ho pomůže vyřešit	6	24	5	5	4	1
Pokud jste v probaci a napadne vás páchat trestnou činnost, probační úředník je vždy připraven s vámi o tom mluvit	66	17	7	5	3	3
Můj probační úředník mi pomáhá vyrovnat se s událostmi z mé minulosti	53	20	12	7	6	3
Odsouzení k probaci mi pomáhá nedostat se do konfliktu se zákonem	45	22	12	8	13	1
Probace mi pomůže už nikdy nepáchat trestnou činnost	37	20	13	12	16	2

Tabulka 4.8 Názory respondentů na svého probačního úředníka
Řádková procenta (n=1 213)

	Důrazně souhlasí	Spíše souhlasí	Nemá vyhraněný názor	Spíše nesou- hlasí	Důrazně nesou- hlasí	Neví / bez odpovědi
PÚ se mnou má vždy trpělivost	81	12	2	3	1	1
PÚ mě nutí dělat něco, co nechci	4	6	4	14	73	1
Mohu svému PÚ důvěřovat, že věci, které mu důvěrně svěřím, nepoví nikomu dalšímu	75	10	5	2	4	4
Když je potřeba, PÚ se mě zastane	51	18	18	2	3	8
Úředníkovi je jedno, co se mnou bude	3	5	5	12	73	3
PÚ se vůči mně chová nadřazeně	3	5	3	9	78	2
PÚ se mnou mluví zcela upřímně	80	13	2	2	1	1
PÚ pokaždé vypadá, že má naspěch	4	8	4	15	68	1
Dívám se na PÚ jako na svého přítele	50	28	11	5	5	2
PÚ mi skutečně naslouchá	77	15	2	2	2	1

Celkově lze říci, že dotázaní projevili vysokou míru souhlasu s pozitivními tvrzeními o probačních úřednících a vysokou míru nesouhlasu s tvrzeními negativními. Probační úředníci jsou vnímáni v dobrém světle: jsou trpěliví, důvěryhodní, starostliví a chápající (na druhou stranu se však respondenti nedomnívali, že by je úředníci nutili do věci, které nechtějí dělat – což může naznačovat, že jsou úředníci málo nároční). Ženy a respondenti starší 36 let opět projevily vyšší míru souhlasu s danými tvrzeními. Ačkoliv byl jejich počet příliš nízký pro provedení statistických testů (n=46), odsouzení černé pleti vnímali svého probačního úředníka pozitivně mnohem méně často, než běloši nebo Asiaté.

Následující otázka se týkala čehokoli dalšího, co respondenti mohou říci o svém probačním úředníkovi – a zde byla na pořadu dne až nevkusně přehnaná chvála. Ačkoliv si musíme

uvědomit, že u odsouzených k probaci s negativními názory byla menší pravděpodobnost účasti v průzkumu, pouze asi pět procent respondentů dokázalo říci o svém probačním úředníkovi něco negativního. Místo toho hýřili výrazy jako „přátelský“, „příjemný“, „vstřícný“, „tolerantní“, „soucitný“, „ohleduplný“, „čestný“, či dokonce „báječný“ a „úžasný“. Důvody takové chvály lze přičítat tomu, že úředníci byli většinou odsouzeným k dispozici téměř kdykoliv, když je potřebovali: více než 60 procent dotázaných věří, že se na svého úředníka mohou obrátit kdykoliv nebo téměř kdykoliv. Respondentům, kteří odpověděli, že úředník je jim k dispozici „většinou“ nebo „jen v naléhavých případech“, byla položena otázka, zda by si přáli, aby svého probačního úředníka mohli kontaktovat častěji, pouze 17 procent však odpovědělo kladně.

Míra komunikace mezi probačními úředníky a odsouzenými se vskutku zdá působivě vysoká: téměř tři čtvrtiny dotázaných věří, že mají-li nějaké starosti, mohou o nich vždy mluvit se svým úředníkem, a to zcela upřímně a otevřeně. Podobné procento respondentů uvedlo, že mezi probačním úředníkem a odsouzeným existuje skutečné porozumění a neexistuje nic, o čem by jim činilo potíže nebo rozpaky hovořit. Mladší pachatelé měli obecně menší důvěru v komunikaci s úředníkem než starší věkové skupiny (viz Tabulky A.14 až A.18 v dodatku). Dalším možným měřítkem spokojenosti se probačními úředníky může být skutečnost, že jen velmi málo respondentů požádalo o výměnu úředníka.

Zřejmě v důsledku této značné míry jasné a srozumitelné komunikace s úředníkem uvedlo 72 procent respondentů, že probace jim pomáhá pochopit důvody svého kriminálního jednání. Pouze devět procent uvedlo, že své chování stále nechápou, zatímco 15 procent tvrdí, že rozuměli důvodům svého jednání ještě před odsouzením k současnému trestu (odsouzení vyššího věku toto tvrdí častěji než mladší respondenti).

Téměř dvě třetiny respondentů (63 %) se skutečně domnívají, že odsouzení k probaci jim v budoucnosti pomůže vyhnout se konfliktům se zákonem. Šestnáct procent tvrdí, že jim trest nijak nepomůže, zatímco 13 procent uvádí, že to závisí na mnoha okolnostech. Tyto reakce se podobají odpovědím na poněkud odlišné otázky uvedených v Tabulce 4.7.

Obecně vnímají odsouzení probaci jako užitečný a prospěšný – zejména proto, že mají někoho, s kým si mohou promluvit (a je třeba mít na paměti, že osobní charakteristika respondentů nasvědčuje tomu, že mají mnoho problémů). Bylo obtížné získat nějaké negativní názory na probaci nebo probační úředníky a zdá se, že komunikace mezi odsouzenými a úředníky je na vysoké úrovni. Tyto výsledky jsou v rozporu se zjištěními Národního vězeňského průzkumu (Dodd a Hunter, 1992), kde se přibližně dvě pětiny vězňů domnívaly, že zaměstnanci věznice s nimi nakládají dobře, avšak podobné procento vězňů souhlasilo s tvrzením, že zaměstnancům vězeňských zařízení na věznicích ve skutečnosti nezáleží.

5. Veřejně prospěšné práce, dodatečné požadavky, jejich dodržování a porušování

Tato kapitola se zabývá názory respondentů na veřejně prospěšné práce a dodatečné podmínky probace, dále pak názory na pravděpodobnost úspěšného dokončení trestu, trestnou činnost a porušení probace.

Dodatečné podmínky

V průběhu let bylo možné stanovit pro probaci další dodatečné podmínky. Obvyklým důvodem zavedení těchto podmínek je v poslední době snaha zpřísnit základní trest pro pachatele závažnější trestné činnosti. Respondenti byli požádáni, aby sdělili své zkušenosti s těmito dodatečnými podmínkami.

V roce 1993 byly pro přibližně 28 procent trestů k probaci stanoveny určité dodatečné požadavky, z nichž nejběžnějším byla účast na konkrétních aktivitách. V našem vzorku uvedlo 40 procent respondentů, že jim byly stanoveny dodatečné podmínky, z nichž nejčastější byly určené aktivity. Jak jsme uvedli již dříve, respondentům nebylo někdy dostatečně jasné, zda jsou tyto programy povinnou podmínkou probace, nebo zda je navštěvují dobrovolně, a v následujících závěrech je třeba vzít tuto skutečnost v úvahu.

Pouze 52 respondentů (4 %) uvedlo, že podmínkou jejich probace je bydlení na ubytovně pro odsouzené k probaci, přičemž 14 z těchto respondentů v době průzkumu na těchto ubytovnách stále bydlelo. Většina osob se stanovenou podmínkou bydlení na ubytovně zde bydlela (nebo předpokládala, že zde bude bydlet) pod dobu více než dvou měsíců (68 %), přičemž dalších 29 procent zde žilo po dobu jednoho až dvou měsíců.

Ačkoliv počet respondentů povinně bydlících na ubytovně je velmi malý, stojí za zmínku uvést nejčastěji uváděné výhody a nevýhody těchto ubytoven. Mezi uváděné výhody patří společnost dalších lidí, střecha nad hlavou, možnost soužití s lidmi v podobné životní situaci a mít co dělat (kulečnick, televize). Jako špatné stránky ubytoven pak odsouzení uváděli pravidla, zákaz vycházení v pozdních hodinách, nutnost stýkat se se špatnými lidmi a nedostatek soukromí.

Poněkud větší počet respondentů (27 %) má jako podmínku své probace účast v určité skupině, přičemž u mužů je tato účast vyšší než u žen (31 % oproti 11 %). Z osob účastnících se práce ve skupině 30 procent navštěvovalo nějakou skupinu v době provedení pohovoru. Jak jsme uvedli v předchozí kapitole, mezi nejčastěji navštěvované patří protialkoholní terapeutické skupiny (33 %), dále pak skupiny zabývající se analýzou kriminálního jednání (21 %) a motoristické projekty (23 %). Požádali jsme respondenty, kteří se účastnili pracovních skupin, aby nám sdělili, co považují za dobré stránky těchto skupin: 20 procent uvedlo, že skupiny jim pomohly k většímu uvědomění a přemýšlení o problémech; 17 procent uvedlo konkrétně, že skupiny jim pomohly uvědomit si důsledky nadměrného požívání alkoholu; 15 procent uvedlo, že pro ně bylo užitečné dozvědět se, co cítí ostatní a s čím se mohou ztotožnit; 12 procent uvedlo, že jim skupina pomohla vyřešit konkrétní problémy (kromě alkoholismu). Další respondenti zmínili, že se jim líbí nabízené aktivity nebo koordinátoři skupin, případně že je to pro ně prostě nějaké zaměstnání. Zejména ženy zjevně oceňovaly probační aspekty skupinových programů. Zkoumali jsme také špatné stránky těchto programů, ačkoliv 39 procent

dotázaných uvedlo, že skupiny žádné špatné stránky nemají. Nejčastěji zmiňovanými negativními rysy skupinových programů bylo nepohodlí při dojíždění na skupinu (14 %), nuda (10 %), pocit, že skupina není pro respondenta nijak přínosná (9 %), nebo že dobře nefunguje (7 %). Pouze dvě procenta respondentů uvedla, že si nejsou dost jistí sami sebou, aby se mohli skupiny zúčastnit a podobné procento uvedlo, že skupinová sezení jsou příliš vyhrocená a vyvolávají v nich úzkost.

Pouze sedm procent dotázaných mělo jako podmínku své probace návštěvy probačního střediska, přičemž častěji tomu tak bylo u odsouzených ve věku 16 až 20 let než ve vyšších věkových skupinách a méně často u žen než u mužů. Osoby povinné docházením do probačního střediska sem většinou docházejí tři dny v týdnu (34 %), ačkoliv 32 procent uvedlo, že sem docházejí pouze jeden den v týdnu. Šestnáct procent dochází do střediska dva dny v týdnu, devět procent čtyři dny a pět procent pět dní v týdnu.

Zkušenosti s probačními středisky jsou vesměs velmi kladné, avšak nejčastěji zmiňované kladné stránky středisek souvisí se probačním aspektem návštěv (35 % uvedlo, že díky návštěvám mají co dělat, osmnácti procentům se líbí aktivity provozované ve středisku a 16 procent uvedlo, že pro ně bylo užitečné dozvědět se, co cítí ostatní lidé). Mnohem vzácnější byly poznámky týkající se kriminálního jednání (5 % uvedlo, že ve středisku jim pomohli lépe si uvědomit vlastní nezákonné jednání, 6 % uvedlo pomoc s problémem alkoholismu). Jak lze očekávat, špatné stránky probačních středisek jsou stejné jako u docházení na skupinové programy: 39 procent uvedlo, že středisko žádné špatné stránky nemá, přičemž další uvedli jako špatné stránky nepohodlí, nudu, nepřínosnost a příliš vyhrocený průběh sezení.

Konečně 50 respondentů (4 %) uvedlo, že podmínkou jejich trestu bylo, že se museli zapojit (nebo se v současnosti účastní) dalších aktivit. Mezi tyto aktivity většinou patří docházení na psychiatrickou kliniku / psychoterapii (13 respondentů), případně docházení na protidrogové léčení (9 respondentů).

Mezi nejčastěji zmiňované negativní stránky dodatečných podmínek patří nepohodlí při docházení, nuda a nedostatek přínosu těchto programů pro respondenta. Nad negativními aspekty však výrazně převažovaly kladné stránky vnímané respondenty. U stanovených aktivit se kladné stránky zaměřují spíše na problémy odsouzených, zatímco v případě probačních středisek pozitivní stránky souvisí více se probačními aspekty docházení do střediska.

Veřejně prospěšné práce

Dvanáct procent dotázaného vzorku bylo odsouzeno ke kombinovanému trestu, a jedna část dotazníku byla proto zaměřena na zkušenosti této skupiny s veřejně prospěšnými pracemi – jednou součástí tohoto trestu.

Na poslední směně veřejně prospěšných prací 82 procent dotázaných pracovalo ve skupině, 10 procent pracovalo samostatně a pět procent se zúčastnilo pracovního projektu organizovaného jinou institucí než úřadem probačního dohledu. Starší respondenti častěji než mladší pracovali samostatně. Tabulka 5.1 uvádí typy prací, do nichž se podle svých slov respondenti zapojili.

Nejčastějším typem práce bylo malování a natírání (stejně jako ve studii veřejně prospěšných prací provedené McIvorovou, 1992), následované zahradnickými pracemi. Ženy vykonávaly

tento druh prací méně často než muži a nejstarší věková skupina se mnohem méně často zabývala malováním a natíráním než odsouzení ve věku 16 až 20 let. Naproti tomu respondenti starší 36 let častěji než mladí pachatelé pracovali se starými lidmi, vyráběli hračky nebo se zabývali řemeslnou činností. Je však třeba uvést, že rozdíly uvedené v tomto odstavci nejsou statisticky významné, neboť vzorek je příliš malý.

Obecně jsou výše uvedené činnosti pro veřejně prospěšné práce velmi typické a může se zdát, že nejsou příliš imaginativní, nesmíme však zapomínat na obtíže při hledání práce.

Tabulka 5.1 Činnosti vykonávané v rámci veřejně prospěšných prací, podle věku a pohlaví respondentů
(možno uvést několik odpovědí)

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%
Malování a natírání	42	27	56	37	27	40
Zahradnické práce	31	21	28	30	30	29
Venkovní údržbářské práce	12	3	11	10	14	11
Pomoc starým lidem	12	10	5	12	17	11
Pomoc postiženým lidem	3	8	0	6	0	4
Práce s dětmi	2	5	0	2	9	2
Výroba hraček / řemeslná činnost	11	14	11	11	17	12
Jiné činnosti	16	17	13	16	19	16
n	139	23	40	98	24	162

Respondentům, kteří v rámci svého trestu vykonávali nějaké veřejně prospěšné práce, jsme položili otázku, jaké jsou podle nich kladné stránky této činnosti. Jedna čtvrtina uvedla, že žádné kladné stránky nevidí, ostatní však uvedli příležitost vykonávat nějakou konstruktivní práci (22 %), příležitost naučit se novým dovednostem a získat zkušenosti (18 %), příležitost setkávat se s druhými lidmi (18 %), skutečnost, že díky práci mají co dělat nebo kam jít (16 %), případně hovořili obecně o příjemnosti veřejně prospěšných prací. Co se týče negativních stránek veřejně prospěšné činnosti, 19 procent dotázaných žádné neuvedlo, ačkoliv 35 procent se domnívá, že představuje nepohodlí a omezení svobody. Jedenáct procent uvedlo jako

negativní aspekt povinnost pracovat zadarmo a devět procent prohlásilo, že veřejně prospěšné práce jsou nudné a ztráta času.

Respondenti byli dotázáni, zda se domnívají, že je možné nějakým způsobem veřejně prospěšné práce zlepšit, přičemž 50 procent odpovědělo na tuto otázku kladně.

Této skupině jsme pak položili otázku, jak by se podle jejich názoru daly veřejně prospěšné práce zlepšit. Získali jsme pět typů odpovědí: rozšíření spektra činností; větší možnost výběru činností, kterými se odsouzený v rámci veřejně prospěšných prací musí zabývat; poskytnutí více zdrojů a vybavení; práce za nějaký plat; větší pomoc při hledání stálého zaměstnání.

Obecně se tedy zdá, že na veřejně prospěšné práce nahlíží odsouzení poměrně kladně, ačkoliv ne tak pozitivně jako na dodatečné podmínky trestu. Respondenti zmiňovali konstruktivní práci a získání nových dovedností, ačkoliv polovina z nich se domnívá, že veřejně prospěšné práce by bylo možné ještě zlepšit. Nejčastěji zmiňovanou špatnou stránkou VPP bylo nepohodlí, ačkoliv to je zcela jistě součástí trestu. Tato zjištění se podobají výsledkům získaným McIvorovou (1992), která provedla podrobnou studii veřejně prospěšných prací ve Skotsku; rovněž její respondenti vnímali zkušenost veřejně prospěšných prací velmi pozitivně.

Dokončení probace

Jako všechny tresty v rámci komunity probace samozřejmě, na rozdíl od trestu odnětí svobody, nebrání odsouzeným v páchání další trestné činnosti. Na otázku, zda od započetí své současné probace spáchali nějakou trestnou činnost, odpovědělo 32 procent dotázaných, že se tak stalo. Tabulka 5.2 znázorňuje rozložení odpovědí podle věku a pohlaví respondentů.

Mladší pachatelé pokračovali v trestné činnosti podstatně častěji než starší respondenti (věkový vrchol trestné činnosti je těsně před dvacátým rokem života), zatímco ženy páchaly trestnou činností mnohem méně často než muži. Vyšší pravděpodobnost další trestné činnosti byla u nezaměstnaných a osob, které byly k současnému trestu odsouzeny za vloupání nebo krádež. Pouze 15 procent osob, které nikdy neužívaly drogy, spáchalo trestný čin v průběhu probace.

Většina z těch, kteří spáchali v probaci další trestný čin, tvrdila, že jejich probační úředník o tomto činu ví: 70 procent uvedlo, že úředník ví o všech jejich přečinech, zatímco devět procent uvedlo, že ví jen o některých. Pouze 21 procent (81 respondentů) uvedlo, že jejich probační úředník o trestné činnosti neví. Do této kategorie spadá jedna čtvrtina odsouzených ve věku 16–20 let, avšak pouze šest procent osob starších 36 let. I když tedy poměrně podstatná menšina přiznala, že spáchali další trestný čin, většina z nich uvedla, že jejich úředník o tom ví – což je třeba vnímat jako krok správným směrem. Z otázek položených v rámci průzkumu nelze vyvodit, jaké kroky probační úředníci v takových případech podnikli, pokud vůbec nějaké, ani zda se o další trestné činnosti, o níž se dozví úředník, dozví také policie.

Tabulka 5.2 Páchání další trestné činnosti, podle věku a pohlaví respondentů

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Od započetí současného trestu spáchali další trestný čin	34	25	46	41	33	25	11	32
Od započetí současného trestu nespáchali žádný trestný čin	65	75	53	58	66	74	89	67
Nemohli odpovědět / bez odpovědi	1	1	1	1	1	1	0	1
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Další trestná činnost může představovat jeden způsob předpovědi, zda odsouzený k probaci nebo kombinovaný trest úspěšně dokončí. Dalším faktorem může být, zda odsouzený považuje svůj trest za přiměřený či nikoliv. Je pozoruhodné, že zatímco tři čtvrtiny dotázaných věří, že jejich trest je spravedlivý, 21 procent se domnívá, že spravedlivý není. Odsouzení černé pleti a Asiaté častěji než běloši považovali délku trestu za nespravedlivou, stejně jako respondenti, kteří se nacházeli teprve v počáteční fázi odpykávání trestu, nebo osoby odsouzené k probaci poprvé. Respondenty, kteří považují svůj trest za nespravedlivý, jsme požádali, aby uvedli důvody, proč ho tak vnímají. Zdaleka nejčastěji uváděným důvodem bylo, že trest je delší, než by si podle závažnosti trestu zasloužili (66 %). Jako další důvody respondenti uvedli, že probace jim nijak nepomáhá; že si odsouzený trest už odpykal v době, kdy byl ve vazbě; že odsouzený již splnil podmínky probace a zbytek trestu by mu měl být odpuštěn. Je pozoruhodné, že několik respondentů prohlásilo, že vzhledem k závažnosti jejich trestného činu by trest měl být delší.

Devět z deseti respondentů se domnívá, že s velkou pravděpodobností svůj trest dokončí, a šest procent to považuje za docela pravděpodobné. Lidé s neuspořádaným dětstvím (tedy ti, kteří byli umístěni v pěstounské péči, v dětském domově, nebo v nápravném zařízení před 21. rokem) považovali zdárné dokončení svého trestu za méně pravděpodobné.

Důvěra v dokončení trestu nesouvisí s délkou trestu, ale s tím, zda respondent považuje délku trestu za spravedlivou či nikoliv. Z osob, které se domnívaly, že délka jejich trestu je spravedlivá, uvedlo 91 procent, že trest pravděpodobně zdárně dokončí, zatímco u osob, které považovaly svůj trest za nespravedlivý, doufalo v jeho zdárné dokončení pouze 87 procent – malý, avšak statisticky významný rozdíl.

Tabulka 5.3 zaznamenává důvody uvedené osobami, které považují zdárné dokončení svého trestu za pravděpodobné.

Každý pátý respondent uvedl pragmatický důvod, že už má stejně těsně před dokončením trestu. Téměř stejný počet uvedl zastrašující účinek představy, že půjdou znovu před soud a ten je pošle do vězení. Několik odpovědí naznačilo, že odsouzení pozitivně vnímají průběh probačního dohledu: probace byla užitečná; respondent rád navštěvuje svého úředníka; dokončení trestu znamená pro respondenty osobní úspěch.

Shrňme-li výše uvedená zjištění, ačkoliv jedna třetina odsouzených spáchala během svého současného trestu další trestný čin (což bylo nejpravděpodobnější u respondentů ve věku 16 až 20 let), většina z nich uvedla, že jejich probační úředník o tomto činu ví. Většina dotázaných považuje svůj trest za spravedlivý a částečně v důsledku tohoto pocitu v kombinaci s pragmatickými důvody a vděčností se devět z deseti odsouzených domnívá, že s největší pravděpodobností svůj trest zdárně dokončí.

Porušení zkušební lhůty při probaci

Způsob, kterým probační úředníci prosazují tresty odpykávané na svobodě, je klíčovým faktorem toho, jak je vnímají, a v důsledku jich využívají soudy. Přísné postupy v případě porušení zkušební lhůty při probaci, které se důsledně dodržují, pravděpodobně zvýší důvěru justice v příslušný typ potrestání. V minulosti měli probační úředníci značnou volnost v rozhodování, jak jednat v případě porušení probace, a jedním z důvodů zavedení Státních norem bylo proto sjednotit postupy v případě porušení zkušební lhůty při probaci. Ve vydání norem z roku 1992 (které platilo v době provedení této studie) se uvádí, že „kárná opatření by se měla obvykle uplatňovat maximálně po třech případech porušení zkušební lhůty při probaci.“ Je třeba uvést, že od zavedení verze trestního zákona z roku 1991 neznamena další trestná činnost automaticky porušení současného rozsudku k probaci. Nedodržení probace představuje především nedostavení se na schůzku s úředníkem bez jeho předchozího svolení. Dotazník obsahoval řadu otázek ohledně porušení zkušební lhůty při probaci a reakce probačního úředníka na toto porušení.

Tabulka 5.3 Důvody, proč respondenti považují za pravděpodobné, že dokončí trest – procento osob uvádějících různé typy důvodů
(možno uvést několik odpovědí)

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
Mám těsně před dokončením trestu	20	22	20	22	17	20
Bojím se jít do vězení / jít zpět před soud / jiných důsledků	18	19	19	20	12	18
Probace mi pomohla / je pro mne užitečný	15	21	15	15	18	16
Nespáchám už žádný trestný čin	16	9	13	14	18	14
Soud to vyžaduje / nemám jinou možnost	12	11	9	12	14	12
Dokončení trestu považuji za osobní úspěch	9	8	9	8	10	9
Rád navštěvuji úředníka / probace se mi líbí	7	11	9	7	8	8
Chci, aby zkušební lhůta při probaci skončila / vrátit se k normálnímu životu	7	5	10	6	4	6
Změnil(a) jsem se / změnil(y) se okolnosti	6	3	2	7	5	5
Probace se mi nezdá obtížný	5	2	6	4	5	5
Nechci zklamat ostatní (úředníka nebo rodinu)	2	1	2	2	4	2
Už jsem předtím trest úspěšně dokončil(a)	2	0	1	2	3	2
n	996	214	255	697	260	1 213

Více než jedna polovina dotázaných přiznala, že od zahájení svého současného trestu se nedostavili na sezení s úředníkem bez jeho svolení, přičemž muži to dělají častěji než ženy (56 % oproti 47 %) a mladší respondenti častěji než starší (62 % osob ve věku 16–20 let oproti 38 % osob starších 36 let). Častěji vynechávali schůzky s úředníkem odsouzení, kteří někdy

užívali drogy (62 % oproti 39 %). Větší pravděpodobnost zanedbání schůzky s úředníkem byla rovněž u nezaměstnaných a osob bez jakékoli technické kvalifikace.

162 respondentům, kteří byli odsouzeni ke kombinovanému trestu, jsme položili otázku, zda někdy bez dovolení vynechali směnu veřejně prospěšných prací: téměř polovina (48 %) odsouzených přiznala, že se tak už stalo. V tomto směru byl značný rozdíl mezi osobami staršími 36 let a věkovou skupinou 16–20 let. U první skupiny se k vynechání směny přiznalo 33 procent, zatímco u druhé skupiny to bylo 68 procent.

Menší část respondentů (98) v současnosti navštěvuje v rámci své probace skupinové programy, přičemž polovina z tohoto počtu vynechala setkání skupiny bez dovolení koordinátora. U osob starších 36 let byla pravděpodobnost vynechání nejvyšší.

Položili jsme respondentům otázku, zda je od započetí trestu jejich probační úředník varoval, že zvažuje jejich opětovné předvolání před soud pro porušení zkušební lhůty při probaci. Toto varování obdržela téměř jedna pětina všech dotázaných (19 %). Procento takto varovaných mezi odsouzenými ke kombinovanému trestu bylo vyšší – 30 procent. Jak lze vyvodit už z modelu docházení na povinná sezení, existuje také značný rozdíl mezi osobami staršími 36 let, z nichž bylo varováno pouze sedm procent, a mezi věkovou skupinou 16–20 let, kde úředník varoval téměř jednu čtvrtinu (24 %) odsouzených. Mezi respondenty, kteří nikdy neužívali drogy, bylo varováno pouze 12 procent v porovnání s 23 procenty odsouzených, kteří někdy drogy brali. Pravděpodobnost varování byla vyšší u svobodných osob, nezaměstnaných, odsouzených za vloupání a těch, kteří pokračovali v trestné činnosti i ve zkušební lhůtě při probaci, stejně jako u osob s dodatečnou podmínkou docházení do probačního střediska.

U většiny osob varovaných před porušením probace bylo důvodem varování nedostavení se na schůzku se probačním úředníkem (75 %); devět procent obdrželo varování za vynechání směny veřejně prospěšných prací a tři procenta za vynechání skupinového programu. (Nesmíme zapomenout, že do průzkumu nebyli zahrnuti pachatelé odsouzení pouze k veřejně prospěšným pracím.)

Pouze 67 respondentů (6 %) skutečně nedodrželo podmínky probace. Pravděpodobnost porušení zkušební lhůty při probaci se snižuje s věkem, přičemž pouze jedno procento osob starších 35 let porušilo svou probaci.

Co se týče varování, porušení trestu bylo pravděpodobnější u osob odsouzených ke kombinovanému trestu (12 %), svobodných, nezaměstnaných, osob pokračujících v trestné činnosti, osob odsouzených za vloupání a odsouzených s dodatečnou podmínkou docházky do probačního střediska. Ve více než třech čtvrtinách případů bylo důvodem porušení probace nedodržení pravidelných sezení.

Obecně se zdá, že mezi respondenty poměrně často dochází k vynechání pravidelných sezení. Nejčastěji vynechávají mladší pachatelé, zatímco osoby starší 36 let jsou nejspolehlivější. Jedna pětina osob ve vzorku byla varována před kárným řízením pro porušení trestu, avšak pouze u šesti procent k němu skutečně došlo, přičemž ve více než jedné třetině případů se jednalo o osoby ve věku 16 až 20 let.

Postoje vůči trestné činnosti

Většina dotázaných ve vzorku (82 %) už byla dříve trestána. Těchto odsouzených jsme se zeptali, proč začali s trestnou činností. Mezi nejčastěji uváděné důvody patřil tlak vrstevníků (32 %) – tento důvod častěji uváděli mladší pachatelé (42 %) než osoby starší 36 let (25 %). Mezi další velmi rozšířené důvody patří, že odsouzený potřeboval peníze / „věci“ (25 %, přičemž ženy zmiňovaly tento důvod častěji než muži), z nudy nebo díky ztrátě zaměstnání (17 %), kvůli problémům doma (14 %) nebo z hlouposti a neschopnosti přemýšlet (10 %). Vězni v Národním vězeňském průzkumu uváděli podobné spektrum důvodů, ačkoliv nejčastěji se v této skupině objevoval jako důvod nedostatek peněz (Dodd a Hunter, 1992).

Všem respondentům byla položena otázka, proč spáchali svůj poslední trestný čin. Tabulka 5.4 zachycuje nejčastěji uváděné důvody, rozložené podle věku a pohlaví respondentů.

Je zajímavé, že tlak vrstevníků – což je nejčastěji uváděný důvod pro spáchání prvního přechinu – byl jako důvod posledního trestného činu uváděn mnohem méně často (7 %). Potřebu peněz / „věcí“ uvedlo jako důvod 28 procent respondentů, přičemž ženy a mladší pachatelé uváděli tento důvod častěji než muži nebo vyšší věkové skupiny. Druhý nejrozšířenější důvod – vliv alkoholu (19 %) – jen zřídka uváděly ženy, avšak jednalo se o běžnou odpověď mezi odsouzenými staršími 35 let. Ženy a starší osoby častěji uváděly jako důvod svého trestného činu duševní nebo citové problémy.

Tabulka 5.4 Důvody spáchání posledního trestného činu, podle věku a pohlaví respondentů – procento osob, které uvedly dané důvody
(možno uvést několik odpovědí)

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
Potřeboval(a) jsem peníze nebo věci	25	41	35	29	31	24	18	28
Byl(a) jsem pod vlivem alkoholu	22	9	16	18	17	20	28	19
Potřeboval(a) jsem drogy / byl(a) jsem pod vlivem drog	13	13	10	18	16	11	6	13
Rodinné problémy	12	11	7	12	9	18	14	12
Byl(a) jsem vyprovokován(a) / jednal(a) jsem v sebeobraně / z pomsty / oběť mě svedla	9	10	12	8	9	8	9	9
Deprese / duševní a citové problémy	8	13	2	5	7	16	16	9
Hloupost / lehkomyšlnost / jen tak jsem se potloukal(a) / nechal(a) jsem se unést / věci se mi vymkly z rukou	8	3	7	10	7	5	8	7
Svedli mě ostatní / tlak vrstevníků	6	10	14	10	5	2	2	7
Pokušení / myslel(a) jsem si, že mě nedopadnou	7	2	9	5	4	7	5	6
Byl(a) jsem odsouzen(a) neprávem	6	5	5	6	3	6	9	6
Nuda / nezaměstnanost / neměl(a) jsem co na práci	6	3	8	4	5	5	3	5
Abych pomohl(a) rodině nebo příteli / z donucení / vydírali mě	4	8	3	3	5	7	4	5
n	993	213	255	276	235	266	176	1 208

Více než dvě pětiny dotázaných uvedly, že pokud by v budoucnosti měli být znovu odsouzeni k probaci, zabránilo by jim to spáchat trestný čin (44 %). Více než jedna třetina však uvedla, že by jim pomyšlení na probaci v trestné činnosti nezabránilo (38 %). Při zkoumání důvodů těchto odpovědí vyšlo najevo, že z respondentů, kteří by *nespáchali* trestný čin, uvedlo 19 procent, že se nechtějí dostat znovu do potíží a 13 procent uvedlo, že důvodem je nepohodlí a omezení

svobody při probaci. Z těch, kteří uvedli, že by trestný čin *spáchali*, uvedlo 18 procent důvod, že nepovažují probace za odstrašující prostředek, sedm procent uvedlo, že trestné činy páchají bez přemýšlení a šest procent uvedlo, že probace není nijak náročná.

Respondentům byla položena podobná sada otázek týkající se potenciálního dopadu veřejně prospěšných prací. 49 procent dotázaných uvedlo, že pomyšlení na takový trest by jim zabránilo spáchat další trestný čin (33 % prohlásilo, že nikoli). Nejčastěji uváděnými důvody, proč by VPP zabránily dotázaným v další trestné činnosti, bylo, že VPP představují nepohodlí a omezení svobody (16 %), že respondenti nechtějí vykonávat nepříjemnou a náročnou práci (10 %) a že nechtějí pracovat zadarmo (9 %). U respondentů, kteří VPP nevnímají jako překážku trestné činnosti v budoucnosti, uvedlo deset procent důvod, že VPP nepovažují za odstrašující prostředek; šest procent uvedlo, že VPP nejsou nijak zvlášť omezující ani náročné a pět procent prohlásilo, že trestné činy jsou dílem okamžiku a páchají je bez přemýšlení o následcích.

Všem respondentům jsme také položili otázku, zda by jim představa, že půjdou do vězení, zabránila spáchat trestný čin: 76 procent odpovědělo, že ano. Patnáct procent uvedlo, že by jim tato představa v trestné činnosti nezabránila, přičemž muži uvedli tuto odpověď téměř dvakrát častěji než ženy (16 % oproti 9 %).

U respondentů, kteří uvedli vězení jako nejčastější důvod vyhnout se konfliktu se zákonem, byly důvody tohoto tvrzení v podstatě negativní: vězení je ztráta času, uvěznění by mělo dopad na rodinu a děti (toho se obzvláště obávají ženy), vězení mají špatnou pověst, respondent by se nedokázal s vězeňským životem vyrovnat. Zdaleka nejčastěji uváděným důvodem, proč probace pomůže dotázaným vyhnout se další trestné činnosti, bylo, že probace pomůže člověku pochopit, proč přečin spáchal.

V další otázce jsme se ptali, jaký typ trestu by odsouzeným nejpravděpodobněji zabránil spáchat v budoucnu trestný čin: 49 procent uvedlo trest odnětí svobody (délky buď neuvedené, nebo do pěti let), 19 procent uvedlo probace nebo veřejně prospěšné práce a 12 procent řeklo, že jakýkoli rozsudek, případně že už žádný další rozsudek nepotřebují. Interpretace těchto čísel je však poněkud zamlžena dvojznačností otázky, která se může vztahovat jak k odstrašujícímu účinku, tak k nakládání s odsouzeným.

Stručně lze říci, že existují zjevné rozdíly mezi uváděnými důvody započetí trestné činnosti a důvody spáchání současného přečinu: zpočátku je nejdůležitější tlak vrstevníků, avšak později se významným důvodem stává potřeba peněz. Méně než polovina dotázaných ve vzorku vnímá probace nebo veřejně prospěšné práce jako odstrašující prostředek proti další trestné činnosti, zatímco vězení považují za jasnou hrozbu tři čtvrtiny odsouzených k probaci. Účinky vězení byly však vnímány negativně, zatímco na probaci měli odsouzení pozitivnější náhled.

Rodina, přátelé a trestná činnost

O něco více než dvě pětiny (42 %) respondentů uvedly, že některý člen jejich rodiny byl odsouzen za trestný čin (srovnatelné číslo z Národního vězeňského průzkumu je 43 %), přičemž u osob starších 36 let to bylo méně časté (26 %). Tabulka 5.5 znázorňuje poměr trestaných členů rodiny. Ve většině případů byl trestaným členem rodiny bratr nebo sestra, následovaní některým z rodičů. Ženy podstatně častěji než muži uváděly jako trestaného člena rodiny partnera, syna nebo dceru. Nepřekvapí, že mezi respondenty ve věku 16 až 20 let uvedlo 22

procent jako trestaného rodinného příslušníka jednoho z rodičů, v porovnání s pouhými pěti procenty u osob starších 36 let. V této skupině naopak osm procent uvedlo jako trestaného člena rodiny syna nebo dceru.

Tabulka 5.5 Procento respondentů, jejichž rodinní příslušníci byli v minulosti trestáni / ve vězení
(možno uvést několik odpovědí)

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
Manžel(ka) / partner(ka)	1(*)	14(11)	3(2)	4(3)	3(*)	3(2)
Matka / otec	14(10)	14(9)	22(16)	15(10)	5(4)	4(10)
Bratr / sestra	32(22)	24(17)	31(18)	36(26)	16(11)	30(21)
Strýc / teta	4(4)	6(5)	8(7)	4(4)	2(1)	4(4)
Bratranec / sestřenice	4(3)	3(2)	4(3)	4(3)	2(1)	3(3)
Syn / dcera	1(1)	5(2)	0(0)	*(0)	8(4)	2(1)
Jiný příbuzný	4(3)	6(5)	5(4)	5(3)	2(2)	4(3)
Žádný příbuzný nebyl odsouzen ani ve vězení	58(67)	58(65)	54(64)	54(62)	74(80)	58(67)
n	996	214	255	697	260	1 213

První číslo představuje počet trestaných členů rodiny a druhé číslo v závorce ukazuje, kolik z nich bylo ve vězení.

Přibližně jedna třetina respondentů má rodinného příslušníka, který si odpykal trest ve vězení, jak rovněž ukazuje Tabulka 5.5. Většina uvězněných byli nejbližší rodinní příslušníci, zejména sourozenci, následovaní rodiči. Ačkoliv poměry jsou zde vyšší, z údajů Národního vězeňského průzkumu vyplývá, že u vězňů byli sourozenci a rodiče ti rodinní příslušníci, u nichž je nejvyšší

pravděpodobnost uvěznění. Každá desátá žena odsouzená k probaci má manžela nebo partnera, který byl v minulosti ve vězení.

Trestnou činnost však nepáchají pouze rodinní příslušníci odsouzených k probaci. Téměř tři čtvrtiny dotázaných uvedli, že mají přátele, kteří měli v minulosti potíže se zákonem. U respondentů ve věku 16 až 20 let tento poměr vzrostl téměř na 90 procent; procento bylo nižší u žen a osob starších 36 let, ale i tak představovalo více než polovinu vzorku dotázaných (63 % ve srovnání s 54 %).

Respondenti byli požádáni, aby zhruba uvedli, kolik jejich známých mělo potíže se zákonem. 31 procent uvedlo jednu až devět osob: do této kategorie spadaly častěji ženy než muži (47 % v porovnání s 29 %) a osoby starší 36 let častěji než mladší pachatelé (42 % oproti 29 %). Dalších 17 procent dotázaných uvedlo číslo mezi 10 a 19 a třináct procent zná 20 až 29 takových osob. Patnáct procent respondentů uvedlo, že znají 60 a více osob, které měly problémy se zákonem (16 % mužů a 6 % žen): i když vezmeme v úvahu určitou míru přehánění, naznačuje to zapojení respondentů do poměrně rozvětvené kriminální kultury.

V devíti z deseti případů rodiny respondentů ví, že byl respondent odsouzen k probaci. Ženy uváděly o něco častěji než muži, že jejich rodina o odsouzení neví (14 % v porovnání s 9 %); rovněž čím starší respondent, tím větší pravděpodobnost, že jeho rodina nebude o trestu vědět (19 % osob starších 36 let v porovnání s třemi procenty odsouzených ve věku 16–20 let). Názory rodinných příslušníků na odsouzení respondenta k probaci se různí: 27 procent dotázaných uvedlo, že jejich rodině je to jedno; podle 26 procent odsouzených se jejich rodina domnívá, že probace jim prospěje; u 15 procent odsouzených byla reakce jejich rodiny, že mají štěstí, že nejsou ve vězení; stejné procento respondentů uvedlo, že jejich rodina je šokována a znechucena. Poslední odpověď uvedly častěji ženy než muži.

V 85 procentech případů respondenti uvedli, že jejich přátele vědí o jejich probaci, přičemž ženy a osoby starší 36 let opět nejčastěji uváděly, že jejich přátele o trestu neví. Názory přátel na odsouzení respondentů k probaci nejsou tak různorodé jako v případě rodinných příslušníků: 52 procent dotázaných uvedlo, že jejich přátelům je to jedno, zatímco podle devíti procent jim přátele řekli, že mají štěstí, že nejsou ve vězení.

Rodinní příslušníci i přátele respondentů mají poměrně často problémy se zákonem: společenské styky s pachateli trestných činů jsou proto u odsouzených k probaci docela běžné. Ani rodina, ani přátele nebyli nijak zvlášť šokováni skutečností, že respondent byl odsouzen k probaci – nejčastější reakcí bylo nebrat trest na vědomí.

6. Závěry

Průzkum odsouzených k probaci osob, který zpracovává tato studie, je první příležitostí, kdy byl velký vzorek odsouzených k probaci dotázán na jejich názory na probaci a probační úředníky. Jako takový nemůže zabíhat do takové hloubky a podrobností jako předchozí studie, v rámci nichž byly provedeny pohovory s malými vzorky odsouzených (např. Day, 1981; Fielding, 1986). Místo toho studie nabízí, jak tomu bývá u většiny průzkumů vzorku osob, letmý pohled na postoje odsouzených vůči probaci na počátku 90. let – klíčové době pro probační službu. Studie se tak může stát rovněž srovnávacím měřítkem pro budoucí práci.

V této poslední kapitole předkládáme význačná zjištění získaná průzkumem a krátce je komentujeme v souvislosti s jejich významem pro probaci. Je nutné znovu zdůraznit, že naše studie se nezabývá osobami odsouzenými pouze k veřejně prospěšným pracím a výsledky proto nelze extrapolovat na tuto skupinu (ačkoliv odsouzení ke kombinovanému trestu byli do průzkumu zahrnuti). Nadto ještě probační služba pro odsouzené k probaci prošla v posledních deseti letech podstatnými změnami. Pokud budou tyto změny nadále pokračovat, například co se týče změn ve školení probačních úředníků a zavedení trestů s elektronicky monitorovaným omezeným vycházením, mohou se výsledky tohoto průzkumu rychle stát zastaralými. Tímto varováním nechceme v žádném případě snižovat význam výsledků průzkumu – jsou důležité samy o sobě jako první celonárodní projekt tohoto typu.

Není pochyb o tom, že odsouzení k probaci vnímají probační službu a práci probačních úředníků ve velmi dobrém světle. K tomuto závěru došly už dřívější studie – i když z jiných důvodů – a náš průzkum je tedy potvrzením starších zjištění. Tento výsledek zřejmě nepotěší zastánce toho, aby odsouzení k probaci mělo větší charakter trestu. Avšak odsouzení, kteří vnímají probaci kladně, častěji navštěvují sezení se svým úředníkem, jsou ochotnější mu naslouchat a častěji se snaží uvést v praxi to, co jim úředník navrhuje. V případě, že by odsouzení vnímali probaci negativně, dostavovali by se na sezení s úředníkem s menší pravděpodobností. To by vedlo ke zvýšenému počtu porušení podmínek probationě a v konečném důsledku k rozšíření vězeňské populace.

Není třeba pochybovat, že probaci lze zpřísnit a učinit ho náročnějším, aniž by ztratil svůj základní charakter (viz Mair a kol., 1994 – příklad intenzivních trestů probationě).

May (1995) prokázal, že rovněž justiční pracovníci vnímají probaci pozitivně. Kladné hodnocení trestů probationě odsouzenými bychom neměli ignorovat ani zapomenout. Neměli bychom však ani ignorovat, že ne všichni dotázaní vnímají probaci stejně kladně: starší respondenti a ženy nahlížejí na trest obecně pozitivněji než mladší respondenti a muži (i když je jejich počet malý, jednoznačně nejvíce negativní názory na probaci měli respondenti černé pleti). To naznačuje, že probační úředníci budou zřejmě muset zvolit k těmto odsouzenými jiný přístup. Podobně bychom neměli zapomínat, že 27 procent konečného vzorku se nedostavilo na pohovor v rámci průzkumu. Je pravděpodobné, že tato skupina představuje osoby, které *nemají* příznivý pohled na probaci a pokud by se s nimi podařilo pohovor provést, mohlo by to přinést více negativních hodnocení. Nemůžeme jednoduše vyvozovat závěr, že toto procento odsouzených pravidelně vynechává sezení se svým probačním úředníkem (ačkoliv polovina dotázaného vzorku připustila, že někdy sezení vynechali), avšak pokud se počet odsouzených blížící se tomuto procentu nedostaví, vyvolává to závažné otázky nejen v souvislosti

s porušením podmínek probace, ale také, že by si probační úředníci měli pravděpodobně lépe organizovat práci. Další výzkum tohoto problému by mohl být velice přínosný.

Předchozí výzkumy prokázaly zanedbané a neuspořádané zázemí odsouzených k probaci (viz Stewart a Stewartová, 1993) a náš průzkum toto jen potvrzuje. Většina respondentů nemá práci a je závislá na příspěvcích od státu. Mají problémy s placením účtů, nízké vzdělání a nemají příliš dobré zdraví. Podstatná menšina odsouzených strávila v dětství určitou dobu v náhradní péči. Kriminologové nepochybují o tom, že všechny tyto faktory souvisí s trestnou činností, ačkoliv přesné vztahy mezi nimi jsou stále nejasné. Probační úředníci by proto neměli ignorovat přítomnost těchto faktorů a podstatná část náplně probačního dohledu se zaměřuje na zmírnění problémů způsobených těmito charakteristickými vlastnostmi. Zázemí odsouzených k probaci se velmi podobá zázemí vězňů.

Probační úředníci z velké části dodržují Státní normy, odpovědi odsouzených však naznačují, že v menším procentu případů úředníci Státní normy z roku 1992 nedodržují. O kolik obtížnější bude dodržovat zpřísněnou verzi norem z roku 1995? A pokud se normy nedodržují, z jakých důvodů se tak děje? Studie o prosazování norem, kterou provedl Ellis a kol. (1992) ukazuje, že probační úředníci často používají normy velice volně. Protože většina systému sledování se zakládá na záznamech provedených samotnými úředníky, může být velmi nesnadné odchytky od norem odhalit.

Co se děje v průběhu probace? Nejčastěji probíraným tématem na sezeních s probačním úředníkem bylo trestné jednání odsouzených, ačkoliv se probíraly i další záležitosti související s charakteristickými rysy odsouzených – zaměstnání, ubytování, peníze, osobní a rodinné problémy.

Poměrně běžné jsou také skupinové programy a často se využívají služby nezávislých institucí. Tento obraz práce probačních úředníků nepřekvapí ty, kteří probační službu znají. Klíčovou otázkou zůstává, jakým způsobem se úředníci těmito oblastmi zabývají: většina respondentů si koneckonců nebyla jistá, zda jim probace pomůže předcházet další trestné činnosti. Klíčovými otázkami výzkumu efektivnosti probačních trestů se proto stává, jak úředník uvádí různá témata, jakým způsobem zdůrazní jejich důležitost odsouzenému, a jak odsouzení tyto záležitosti pochopí.

I když se na sezeních s úředníkem často probírá trestné jednání odsouzeného, je zvláštní, že nikdo z odsouzených nevzal v úvahu, že současný trest dostali, aby jim zabránil páchat další trestnou činnost. Soud by proto možná měl tuto skutečnost zdůraznit při vynášení rozsudku a probační úředníci by se měli snažit opakovaně odsouzeným zdůrazňovat, že to je hlavní cíl probačního dohledu. Většina odsouzených měla za to, že v důsledku probačního dohledu se jim podařilo lépe pochopit své kriminální jednání, ale přesto jedna třetina respondentů v průběhu probace spáchala další trestné činy. Respondenti byli toho názoru, že trest odnětí svobody je mnohem účinnější v předcházení další trestné činnosti než probace nebo trest veřejně prospěšných prací – pohled, který je v rozporu s důkazy poměru znovu odsouzených (viz Lloyd, Mair a Hough, 1994). Není jasné, jak lze tyto rozpory vyřešit – lze-li je vůbec nějak uspokojivě vyřešit – ale je zřejmé, že je zapotřebí v tomto směru provést další výzkumy.

I když řada problémů, které se objevily na základě zjištění průzkumu, má důsledky pro práci s odsouzenými, je třeba zmínit zejména tři oblasti. Za prvé se uváděné důvody trestné činnosti v průběhu času mění; za druhé se zdá, že rodiny a přátelé odsouzených v poměrně rozsáhlé míře páchají trestnou činnost; a za třetí hrají v životě respondentů významnou roli drogy a alkohol.

Tyto problémy musí probační úředníci vzít v úvahu při práci s odsouzenými, a to jak v posuzovací fázi, tak v průběhu probačního dohledu.

Celkově vyznívá tato zpráva pro probační službu velice kladně: většina odsouzených vnímá probační dohled příznivě a úředníci se zjevně snaží splnit formální cíle a úkoly probačního dohledu stanovené Státními normami. Toto zjištění by však nemělo vést k pocitu uspokojení. Je pravděpodobné, že jakákoli instituce, která by poskytovala podobnou pomoc, jakou zajišťuje probační služba chudým a nezaměstnaným, by byla nahlížena v podobně pozitivním světle. Vysoký poměr osob, které se nedostavily na pohovor, zcela jistě znamená, že osoby s nejvíce kritickým pohledem na probaci nebyly do průzkumu zahrnuty. Rovněž mladí pachatelé mužského pohlaví, kteří páchají většinu trestných činů a nejčastěji přestupují zákon opakovaně, nebyli tak spokojeni s probací jako ostatní respondenti. Probační služba také čelí rozpočtovým omezením, která mohou mít v konečném důsledku dopad na probační dohled nad odsouzenými.

Nicméně navzdory takovým námitkám je tento průzkum (společně s průzkumy spokojenosti soudů) dobrým základem, na němž může probační dohled stavět a zlepšovat služby, které poskytuje odsouzeným. V uplynulých dvanácti letech došlo k nebyvalým změnám v probační službě, ale podle názorů odsouzených má služba natolik dobrou formu, že může s důvěrou čelit budoucnosti.

Dodatek A: Další tabulky

Tabulka A.1 Rodinný stav, podle věku respondentů, v porovnání s vězni a obecnou populací

	16–20			21–24			25–29			30–39		
	Pod	Věz	Pop	Pod	Věz	Pop	Pod	Věz	Pop	Pod	Věz	Pop
Svobodný(á)	79	81	97	70	63	66	55	46	29	33	34	12
Vdaná/ženatý / žije jako v manželství	19	17	3	27	31	32	37	42	66	38	43	81
Rozloučený(á), rozvedený(á), vdovec / vdova	2	2	*	3	6	2	9	12	5	29	23	7
n	238	705		258	827		225	825		256	858	

	40–49			50–59			60 a více			Všichni	
	Pod	Věz	Pop	Pod	Věz	Pop	Pod	Věz	Pop	Pod	Věz
Svobodný(á)	16	24	6	11	22	5	5	21	7	52	50
Vdaná/ženatý / žije jako v manželství	44	39	85	46	41	81	48	38	59	33	35
Rozloučený(á), rozvedený(á), vdovec / vdova	41	36	9	43	37	13	48	42	34	16	15
n	119	427		35	144		14	48		1 145	3 844

Tabulka A.2 Osoby, s nimiž respondent žije/s nimiž žil před odsouzením do vězení, podle věku respondentů

	16–20		21–24		25–29		30–39		40–49		50–59		60 a více		Všichni	
	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Sám/sama	12	12	20	17	25	15	26	19	33	27	41	30	41	39	23	18
Manžel/ka, partner	20	24	30	43	42	58	41	63	46	54	43	55	50	44	35	49
Rodiče	47	46	27	26	15	14	9	7	6	5	5	3	*	6	21	19
Jiný dospělý příbuzný	3	4	2	5	3	4	2	3	1	4	*	3	*	*	2	4
Přátelé	7	9	7	7	5	6	6	5	4	4	4	4	5	6	6	6
Sám s dětmi	2	*	7	*	10	1	7	2	5	4	4	3	4	2	6	1
Pouze dospělé děti	*	*	*	*	*	*	1	*	2	1	*	1	*	2	1	*
Jiná osoba	8	4	6	2	1	2	8	1	3	1	4	1	*	2	6	2
n	255	705	278	827	235	825	267	858	125	427	38	144	14	48	1 213	3 844

Tabulka A.3 Osoby, s nimiž respondent žije/s nimiž žil před odsouzením do vězení, podle pohlaví respondentů

	Muži		Ženy		Všichni	
	Pod	Věz	Pod	Věz	Pod	Věz
	%	%	%	%	%	%
Sám / sama	25	18	14	14	23	18
Manžel(ka) / partner	36	49	34	43	35	49
Rodiče	24	20	8	11	21	19
Jiný dospělý příbuzný	2	4	1	6	2	4
Přátelé	7	6	2	7	6	6
Sám s dětmi	1	1	32	14	6	1
Pouze dospělé děti	1	*	1	2	1	*
Jiná osoba	5	2	8	3	6	2
n	996	3 718	214	827	1 213	3 844

Tabulka A.4 Nejvyšší dosažené vzdělání, podle pohlaví respondentů

[Pozn. překladatele: Termíny uvedené v následující tabulce představují systém srovnávacích zkoušek a certifikátů v britském školství, které nemají v českém prostředí obdobu. Jedná se o zkoušky na středoškolské úrovni různého stupně obtížnosti, některé jsou však ekvivalentní nebo se vzájemně nahrazují (např. O level $\approx$ GCSE). Statistické údaje v této tabulce jsou proto v českém kontextu nepoužitelné.]

	Muži	Ženy	Všichni
	%	%	%
Univerzita	1	3	1
A level	3	3	3
O level	8	12	8
GCSE	11	9	10
CSE	10	13	10
Jiné	2	1	2
Žádná kvalifikace	66	61	65
n	981	218	1 199

Kategorie zahrnují rovněž skotské a další ekvivalentní kvalifikační stupně. Tabulka zachycuje *nejvyšší* stupeň dosaženého vzdělání. V textu se předpokládá, že respondenti s univerzitním vzděláním rovněž složili zkoušky A level a O level, a že osoby s kvalifikací A level získaly také O level.

Tabulka A.5 Procento respondentů, kteří vlastní řidičský průkaz, podle pohlaví respondentů, v porovnání s obecnou populací

	Muži		Ženy		Všichni	
	Odsouzení k probaci	Obecná populace	Odsouzené k probaci	Obecná populace	Odsouzení k probaci	Obecná populace
17–20	12	54	20	42	13	48
21–29	23	83	23	68	23	75
30–39	29	91	38	73	31	82
40–49	37	88	31	70	37	79
Všichni starší 17 let	24	81	27	54	25	67
n	984		211		1 198	

Tabulka A.6 Procento odsouzených, kterým v posledních 12 měsících někdo nabízel drogy, podle věku a pohlaví respondentů

	Muži	Ženy	16–20	21–35	36 a více	Všichni
Marihuana	52	34	65	53	23	49
Amfetaminy	39	28	53	40	14	37
Temazepam	24	16	29	24	10	22
LSD	29	15	46	27	9	27
Extáze	27	15	38	26	8	25
Lysohlávky	18	10	27	18	4	17
Heroin	16	13	10	19	10	15
Kokain	17	7	14	18	9	15
Methadon	12	10	8	14	8	11
Crack	12	8	12	12	9	11
Žádné z těchto drog nebyly nabídnuty	32	50	19	29	66	35
Neodpověděli / nevyplnili brožuru	18	19	12	22	14	18
n	996	214	255	697	260	1 213

Tabulka A.7 Procento mužů, kteří uvedli, že v posledním roce brali uvedené typy drog, pouze respondenti ve věku 16–59 let, v porovnání s výsledky BCS 1994

	16–19		20–24		25–29		30–34		35–39		40–44		45–59		Všichni 16-59	
	Pod	BCS	Pod	BCS	Pod	BCS	Pod	BCS	Pod	BCS	Pod	BCS	Pod	BCS	Pod	BCS
Marihuana	60	32	62	29	47	17	38	9	41	5	9	4	12	1	46	10
Amfetaminy	33	12	36	12	27	4	18	2	16	*	3	*	10	*	25	3
LSD	31	7	23	7	13	2	11	1	5	*	2	*	0	0	16	2
Lysohlávky	23	6	15	5	10	2	8	*	6	*	2	*	0	*	11	1
Extáze	25	5	22	4	10	2	9	*	3	*	0	0	0	*	13	1
Temazepam	22	1	19	2	19	*	17	*	12	1	5	*	5	*	17	1
Kokain	13	1	9	2	12	1	8	*	8	*	2	0	4	0	9	*
Crack	2	0	6	0	8	0	6	0	1	0	0	0	4	0	5	0
Methadon	3	*	10	*	12	0	6	0	7	0	3	*	6	0	8	*
Heroin	5	0	10	1	14	*	11	0	6	0	3	0	4	0	9	*
n	139	48	298	380	196	576	128	662	83	621	67	517	72	1 142	983	4 446

Tabulka A.8 Typ trestného činu při prvním odsouzení, podle věku a pohlaví respondentů

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Násilná trestná činnost	10	11	17	15	9	6	5	11
Sexuální delikty	2	1	1	0	2	1	5	1
Vloupání	27	14	32	29	24	23	17	25
Loupež	3	2	2	6	3	3	3	3
Krádež / vykradení auta	13	4	19	12	14	11	3	12
Jiné krádeže / nezákonné obohacování	20	49	24	26	22	22	25	24
Zpronevěra, padělání, podvody	4	13	3	6	7	3	9	5
Poškozování cizí věci	11	7	14	12	10	12	4	11
Řízení pod vlivem alkoholu	7	1	2	5	7	7	11	6
Jiné řídičské přestupky	12	3	13	8	8	11	16	11
Drogová trestná činnost	2	3	3	2	2	1	3	2
Jiné	10	9	6	9	14	11	9	10
n	853	135	185	238	205	221	140	989

Tabulka A.9 Procento osob, které před prvním odsouzením spáchaly uvedené typy trestných činů, podle věku a pohlaví respondentů

Tabulka zahrnuje pouze osoby, které přiznaly, že spáchaly nějaký trestný čin ještě před prvním odsouzením. Možno uvést několik odpovědí

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Násilná trestná činnost	13	10	15	11	16	12	9	13
Sexuální delikty	2	3	2	0	3	2	8	2
Vloupání	37	13	38	39	28	27	35	34
Loupež	4	0	3	1	7	5	3	3
Krádež / vykradení auta	27	8	39	25	27	12	10	25
Jiné krádeže / nezákonné obohacování	39	67	44	44	44	43	25	42
Zpronevěra, padělání, podvody	4	8	6	4	5	2	10	5
Poškozování cizí věci	20	5	24	17	19	15	14	18
Řízení pod vlivem alkoholu	5	3	2	1	6	8	11	4
Jiné řidičské přestupky	12	7	11	9	12	14	8	11
Drogová trestná činnost	7	10	8	10	7	6	6	8
Jiné	7	5	5	7	6	10	5	7
n	490	65	138	150	107	116	46	557

Tabulka A.10 Témata probíraná na posledním sezení se probačním úředníkem, podle věku a pohlaví respondentů – procento osob, které uvedly dané téma

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
Co dělám ve volném čase, abych se nedostal/a do problémů se zákonem	32	23	38	37	25	20	24	29
Problémy s ubytováním	32	31	34	36	33	28	25	31
Problémy s penězi / dluhy	28	43	32	37	29	29	22	30
Zaměstnání	46	23	57	50	40	29	31	42
Problémy v rodině	28	39	34	27	27	35	26	30
Osobní problémy	39	46	40	41	39	40	41	40
Proč jsem spáchal/a trestný čin	22	14	29	21	16	16	20	20
Jaký dopad měl můj trestný čin na ostatní lidi	12	6	11	13	9	8	13	11
Užívání drog	16	12	12	23	18	16	5	16
Požívání alkoholu	24	9	14	22	19	23	30	21
Zdravotní obtíže	18	25	10	15	20	23	30	19
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.11 Typ pomoci hledané u institucí (kromě stanovených programů) – procento osob, které hledají pomoc

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
Zdravotní problémy	12	13	4	4	15	17	25	12
Profesní školení a práce	22	15	26	22	19	16	22	21
Probační dávky a příspěvky na bydlení	24	21	27	22	21	20	27	23
Probační služby	15	21	17	15	14	18	17	16
Čtení, psaní a počítání	3	1	3	3	3	3	1	3
Cvičení a tělesná kondice	7	5	7	7	6	6	5	6
Drogová závislost	9	8	3	13	10	9	5	8
Alkoholismus	8	2	2	5	8	10	12	7
Právní pomoc nebo rada	14	15	15	16	18	12	11	15
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.12 Důvody, pro něž se respondenti domnívají, že byli odsouzeni k probaci spíše než jinému trestu

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Probace respondentovi prospěje	26	29	31	23	28	25	26	27
Respondent měl dobrého právníka a hodného soudce	15	16	10	17	15	15	20	15
Šance se ještě osvědčit / druhá šance	13	10	17	15	13	8	7	12
Fyzické nebo duševní zdraví	10	12	4	8	10	15	17	10
Méně závažný trestný čin	11	6	7	12	8	10	11	10
První trestný čin nebo první trestný čin po dlouhé době	9	11	9	12	6	10	8	9
Menší dopad na rodinu	6	18	6	5	9	11	8	8
Práce nebo vzdělání	5	4	3	4	8	5	4	5
Vězení nepomohlo respondentovi přestat páchat trestnou činnost	5	1	1	6	5	5	4	5
Pachatel požádal o probaci/požádal, aby nebyl znovu odsouzen	4	3	2	6	5	4	3	4
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.13 Procento respondentů, kteří uvádí záporné stránky probace

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
Čas, který zaberou sezení s úředníkem	25	18	25	21	28	27	20	24
Čas strávený dojížděním	7	5	9	6	8	6	6	7
Nuda / ztráta času	4	3	5	5	4	4	3	4
Žádné špatné stránky neuvedeny	52	61	54	55	53	50	60	54
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.14 Odpovědi na otázku: „Máte pocit, že když máte nějaké starosti, můžete o nich se svým probačním úředníkem hovořit?“

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ano, pokaždé	74	79	68	73	74	77	89	75
Někdy	21	16	24	24	20	19	9	20
Ne, nikdy	3	3	6	2	4	2	1	3
Nemohu odpovědět / bez odpovědi	2	2	2	1	2	3	1	1
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.15 Odpovědi na otázku: „Máte pocit, že vůči svému úředníkovi můžete být vždy upřímný a otevřený?“

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ano, vždycky	73	69	64	70	74	74	84	72
Někdy	22	27	28	27	20	23	14	23
Zřídka nebo nikdy	4	3	5	2	6	2	1	3
Nemohu odpovědět / bez odpovědi	1	1	2	2	0	1	1	1
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.16 Odpovědi na otázku: „Používá někdy probační úředník slova, kterým nerozumíte?“

	Muži	Ženy	16–20	21–24	25–29	30–39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ano, často	2	4	5	3	3	1	2	3
Ano, občas	21	23	36	29	17	15	9	22
Ne, nikdy	76	72	59	67	81	83	90	75
Bez odpovědi	*	1	1	1	*	1	0	1
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.17 Odpovědi na otázku: „Máte pocit, že probační úředník chápe, co se mu skutečně snažíte říci?“

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ano, vždycky	68	71	65	65	68	71	79	69
Ano, někdy	24	21	25	26	23	24	17	23
Ne, zřídka	4	4	3	5	6	2	2	4
Ne, nikdy	1	2	2	1	3	1	0	1
Nemohu odpovědět / bez odpovědi	3	2	5	3	1	2	2	3
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Tabulka A.18 Odpovědi na otázku: „Je něco, o čem by vám působilo potíže nebo rozpaky mluvit se svým probačním úředníkem?“

	Muži	Ženy	16– 20	21– 24	25– 29	30– 39	40 a více	Všichni
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ano, spousta věcí	3	3	2	3	4	2	3	3
Ano, o některých věcech	21	19	24	18	25	21	16	21
Ne	75	78	72	79	71	76	81	76
Bez odpovědi	1	1	2	1	0	1	0	1
n	996	214	255	278	235	267	177	1 213

Bibliografické odkazy

- Bailey, R. a Ward, D.,** *Probation Supervision: attitudes to formalised helping*, Belfast, Probation Board for Northern Ireland, 1992.
- Bennett, N. et al.,** *Health Survey for England 1993*, London, HMSO, 1994.
- Bridgwood, A. a Malbon, G.,** *Survey of the physical health of prisoners 1994*, London, HMSO 1995.
- Central Statistical Office,** *Social Trends 24*, London, HMSO, 1994.
- Central Statistical Office,** *Social Trends 26*, London, HMSO, 1994.
- Day, P.,** *Social Work and Social Control*, London, Tavistock, 1981.
- Department of Transport,** *Transport statistics 1995*, London, HMSO, 1995.
- Ditton, J. a Ford, R.,** *The Reality of Probation: a formal ethnography of process and practice*, Aldershot, Avebury, 1994.
- Dodd, T. a Hunter, P.,** *The national prison survey*, London, HMSO, 1992.
- Dundon-Smith, D., Ghateová, D. a Hales, J.,** *On Probation – a survey of offenders: Technical Report*, London, SCPR, 1994.
- Ellis, T., Heddermanová, C. a Mortimer, E.,** *Ensuring compliance and dealing with breach: a study of enforcement in the probation service*, Home Office Research Study 158, London, Home Office, 1996.
- Fielding, N.,** *Probation Practice: client support under social control*, Aldershot, Gower, 1986.
- Home Office,** *National Standards for the Supervision of Offenders in the Community*, London, Home Office, 1992.
- Home Office,** *Probation Statistics England and Wales 1993*, London, Home Office, 1994.
- Home Office,** *Strengthening Punishment in the Community*, Cm 2780, London, HMSO, 1995a.
- Home Office,** *National Standards for the Supervision of Offenders in the Community*, London, Home Office, 1995b.
- Lloyd, C., Mair, G. a Hough, M.,** *Explaining Reconviction Rates: a critical analysis*. Home Office Research Study 136, London, HMSO, 1994.
- Mair, G.,** "What Works – Nothing or Everything? Measuring the effectiveness of sentences," Home Office Research Bulletin 30, str. 3–8.
- Mair, G.,** "Developments in probation in England and Wales 1984 – 1993," in: G. McIvorová (ed.), *Working with Offenders*, Research Highlights in Social Work 26, London, Jessica Kingsley, 1996.
- Mari, G., Lloyd, C., Neeová, C. a Sibbitt, R.,** *Intensive Probation in England and Wales: an evaluation*, Home Office Research Study 133, London, HMSO, 1994.
- Mantle, G.,** "Probation: offenders have their say," *Justice of the Peace and Local Government Law* 368, 1995.
- May, C.,** *Measuring the Satisfaction of Courts with the Probation Service*, Home Office Research Study 144, London, Home Office, 1995.
- McIvorová, G.,** *Sentenced to Serve: the operation and impact of community service by offenders*, Aldershot, Avebury, 1992.
- Mott, J. a Mirrlees-Blacková, C.,** *Self-reported Drug Misuse in England and Wales: Findings from the 1992 British Crime Survey*, Research and Planning Unit Paper 89, London, Home Office, 1995.
- Neeová, C. a Sibbitt, R.,** *The Probation Response to Drug Misuse*, Research and Planning Unit Paper 78, London, Home Office, 1993.
- Office of Population Censuses and Surveys,** *General Household Survey 1992*, London, HMSO, 1994.

- Office of Population Censuses and Surveys**, *General Household Survey 1993*, London, HMSO, 1995.
- Ramsay, M. a Percy, A.**, *Drug misuse declared: results of the 1994 British Crime Survey*, Home Office Research Study 151, London, Home Office, 1996.
- Stewart, G. a Stewart, J.**, *Social Circumstances of Younger Offenders under Supervision*, London, Association of Chief Officers of Probation, 1993.
- Willis, A.**, *Help and control in probation: an empirical assessment of probation practice*, in: J. Pointing (ed.), *Alternatives to Custody*, Oxford, Basil Blackwell, 1986.

Publikace

Seznam výzkumných publikací

V této části uvádíme seznam výzkumných publikací vydaných v posledních třech letech. Úplný seznam publikací si lze vyžádat od informační a publikační skupiny Ředitelství pro výzkum a statistiku.

Výzkumné studie ministerstva vnitra (HORS)

133. **Intensive Probation in England and Wales: an evaluation.** George Mair, Charles, Lloyd, Claire Neeová a Rae Sibbitt, xiv + 143 stran, 1994 (0 11 341114 6).
134. **Contacts between Police and Public: findings from the 1992 British Crime Survey.** Wesley G. Skogan, ix + 93 stran, 1995 (0 11 341115 4).
135. **Policing low-level disorder: Police use of Section 5 of the Public Order Act 1986.** David Brown a Tom Ellis, ix + 69 stran, 1994 (0 11 341116 2).
136. **Explaining reconviction rates: A critical analysis.** Charles Lloyd, George Mair a Mike Hough, xiv + 103 stran, 1995 (0 11 341117 0).
137. **Case Screening by the Crown Prosecution Service: How and why cases are terminated.** Debbie Crispová a David Moxon, viii + 66 stran, 1995 (0 11 341137 5).
138. **Public Interest Case Assessment Schemes.** Debbie Crispová, Claire Whittakerová a Jessica Harrisová, x + 58 stran, 1995 (0 11 341139 1).
139. **Policing domestic violence in the 1990s.** Sharon Graceová, x + 74 stran, 1995 (0 11 341140 5).
140. **Young people, victimisation and the police: British Crime Survey findings on experiences and attitudes of 12 to 15 year olds.** Natalie Aye Maungová, xii + 140 stran, 1995 (0 11 341150 2).
141. **The Settlement of refugees in Britain.** Jenny Carey-Woodová, Karen Dukeová, Valerie Karnová a Tony Marshall, xii + 133 stran, 1995 (0 11 341145 6).
142. **Vietnamese Refugees since 1982.** Karen Dukeová a Tony Marshall, x + 62 stran, 1995 (0 11 341147 2).
143. **The Parish Special Constables Scheme.** Peter Southgate, Tom Bucke a Carole Byronová, x + 59 stran, 1995 (1 85893 458 3).
144. **Measuring the Satisfaction of the Courts with the Probation Service.** Chris May, x + 76 stran, 1995 (0 85893 483 4).
145. **Young people and crime.** John Graham a Benjamin Bowling, xv + 142 stran, 1995 (1 85893 551 2).
146. **Crime against retail and manufacturing premises: findings from the 1994 Commercial Victimisation Survey.** Catriona Mirrlees-Blacková a Alec Ross, xi + 110 stran, 1995 (1 85893 554 7).
147. **Anxiety about crime: findings from the 1994 British Crime Survey.** Michael Hough, viii + 92 stran, 1995 (1 85893 553 9).
148. **The ILPS Methadone Prescribing Project.** Rae Sibbitt, viii + 69 stran, 1996 (1 85893 485 0).
149. **To scare straight or educate? The British experience of day visits to prison for young people.** Charles Lloyd, xi + 60 stran, 1996 (1 85893 570 9).
150. **Predicting reoffending for Discretionary Conditional Release.** John B. Copas, Peter Marshall a Roger Tarling, vii + 49 stran, 1996 (1 85893 576 8).

151. **Drug misuse declared: results of the 1994 British Crime Survey.** Malcolm Ramsay and Andrew Percy, xv + 131 stran, 1996 (1 85893 628 4).
152. **An Evaluation of the Introduction and Operation of the Youth Court.** David O'Mahony a Kevin Haines, viii + 70 stran, 1996 (1 85893 579 2).
153. **Fitting supervision to offenders: assessment and allocation decisions in the Probation Service.** Ros Burnett, xi + 99 stran, 1996 (1 85893 599 7).
154. **Ethnic minorities: victimisation and racial harassment. Findings from the 1988 and 1992 British Crime Surveys.** Marian Fitzgeraldová a Chris Hale, xi + 97 stran, 1996 (1 85893 603 9).
155. **PACE ten years on: a review of research.** David Brown, xx + 281 stran, 1997 (1 85893 603 9).
156. **Automatic Conditional Release: the first two years.** Mike Maguire, Brigitte Perroudová a Peter Raynor, x + 114 stran, 1996 (1 85893 659 4).
157. **Testing obscenity: an international comparison of laws and controls relating to obscene material.** Sharon Graceová, ix + 46 stran, 1996 (1 85893 672 1).
158. **Enforcing community sentences: supervisors' perspectives on ensuring compliance and dealing with breach.** Tom Ellis, Carol Heddermanová a Ed Mortimer, x + 81 stran, 1996 (1 85893 691 8).
160. **Implementing crime prevention schemes in a multi-agency setting: aspects of process in the Safer Cities programme.** Mike Sutton, x + 53 stran, 1996 (1 85893 691 8).
161. **Reducing criminality among young people: a sample of relevant programmes in the United Kingdom.** David Utting, vi + 122 stran, 1997 (1 85893 744 2).
162. **Imprisoned women and mothers.** Dianne Caddleová a Debbie Crispová, xiii + 74 stran, 1996 (1 85893 760 4).
163. **Curfew orders with electronic monitoring: an evaluation of the first twelve months of the trials in Greater Manchester, Norfolk a Berkshire, 1995 – 1996.** George Mair a Ed Mortimer, x + 50 stran, 1996 (1 85893 765 5).
165. **Enforcing financial penalties.** Claire Whittakerová a Alan Mackie, xii + 58 stran, 1997 (1 85893 786 8).
166. **Assessing offenders' needs: assessment scales for the probation service.** Rosamund Aubreyová a Michael Hough, x + 55 stran (1 85893 799 X).
167. **Offenders on probation.** George Mair a Chris May, xiv + 95 stran, 1997 (1 85893 890 2).
168. **Managing courts effectively: The reasons for adjournments in magistrates' courts.** Claire Whittaker, Alan Mackie, Ruth Lewisová a Nicola Ponikiewská, x + 37 stran, 1997 (1 85893 804 X).

Studie číslo 159 a 164 nebyly dosud vydány.

Články publikované Oddělením plánování a výzkumu (RPUP)

86. **Drug Education Amongst Teenagers: a 1992 British Crime Survey analysis.** Lizanne Dowdsová a Judith Redfernová, 1995.
87. **Group 4 Prisoner Escort Service: a survey of customer satisfaction.** Claire Neeová, 1994.
88. **Special Considerations: Issues for the Management and Organisation of the Volunteer Police.** Catriona Mirrlees-Blacková a Carole Byronová, 1995.

89. **Self-reported drug misuse in England a Wales, findings from the 1992 British Crime Survey.** Joy Mottová a Catriona Mirrlees-Blacková, 1995.
90. **Improving bail decisions: the bail process project, phase 1.** John Burrows, Paul Henderson a Patricia Morganová, 1995.
91. **Practitioners' views of the Criminal Justice Act: a survey of criminal justice agencies.** George Mair a Chris May, 1995.
92. **Obscene, threatening, and other troublesome telephone calls to women in England and Wales: 1982 – 1992.** Wendy Bucková, Michael Chatterton a Ken Pease, 1995.
93. **A survey of the prisoner escort and custody service provided by Group 4 and by Securicor Custodial Services.** Diane Caddleová, 1995.

Závěry výzkumů

12. **Explaining Reconviction Rates: A Critical Analysis.** Charles Lloyd, George Mair a Mike Hough, 1995.
13. **Equal opportunities and the Fire Service.** Tom Bucke, 1994.
14. **Trends in Crime: Findings from the 1994 British Crime Survey.** Pat Mayhewová, Catriona Mirrlees-Blacková a Natalie Aye Maungová, 1994.
15. **Intensive Probation in England and Wales: an evaluation.** George Mair, Charles Lloyd, Claire Neeová a Rae Sibbitt, 1995.
16. **The settlement of refugees in Britain.** Jenny Carey-Woodová, Karen Dukeová, Valerie Karnová a Tony Marshall, 1995.
17. **Young people, victimisation and the police: British Crime Survey findings on experiences and attitudes of 12- to 15- year-olds.** Natalie Aye Maungová.
18. **Vietnamese Refugees since 1982.** Karen Dukeová a Tony Marshall, 1995.
19. **Supervision of Restricted Patients in the Community.** Suzanne Dellová a Adrian Grounds, 1995.
20. **Videotaping children's' evidence: an evaluation.** Graham Davies, Clare Wilsonová, Rebecca Mitchell a John Milsom, 1995.
21. **The mentally disordered and the police.** Graham Roberson, Richard Pearson a Robert Gibb, 1995.
22. **Preparing records of taped interviews.** Andrew Hooke a Jim Knox, 1995.
23. **Obscene, threatening and other troublesome telephone calls to women: Findings from the British Crime Survey.** Wendy Bucková, Michael Chatterton a Ken Pease, 1995.
24. **Young people and crime.** John Graham a Ben Bowling, 1995.
25. **Anxiety about crime: Findings from the 1994 British Crime Survey.** Michael Hough, 1995.
26. **Crime against retail premises in 1993.** Catriona Mirrlees-Blacková a Alec Ross, 1995.
27. **Crime against manufacturing premises in 1993.** Catriona Mirrlees-Blacková a Alec Ross, 1995.
28. **Policing and the public: findings from the 1994 British Crime Survey.** Tom Bucke, 1995.
29. **The Child Witness Pack – An Evaluation.** Joyce Plotnikoffová a Richard Woolfson, 1995.
30. **To scare straight or educate? The British experience of day visits to prison for young people.** Charles Lloyd, 1996.

31. **The ADT drug treatment programme at HMP Downview – a preliminary evaluation.** Elaine Playerová a Carol Martinová, 1996.
32. **Wolds remand prison – an evaluation.** Keith Bottomley, Adrian James, Emma Clareová a Alison Lieblingová, 1996.
33. **Drug misuse declared: results of the 1994 British Crime Survey.** Malcolm Ramsay a Andrew Percy, 1996.
34. **Crack cocaine and drugs-crime careers.** Howard Parker a Tim Bottomley, 1996.
35. **Imprisonment for fine default.** David Moxon a Claire Whittakerová, 1996.
36. **Fine impositions and enforcement following the Criminal Justice Act 1993.** Elizabeth Charmanová, Bryan Gibson, Terry Honess a Rod Morgan, 1996.
37. **Victimisation in prisons.** Ian O'Donnell a Kimmett Edgar, 1996.
38. **Mothers in prison.** Diane Caddleová a Debbie Crispová, 1997.
39. **Ethnic minorities, victimisation and racial harassment.** Marian Fitzgeraldová a Chris Hale, 1996.
40. **Evaluating joint performance management between the police and the Crown Prosecution Service.** Andrew Hooke, Jim Knox a David Portas, 1996.
41. **Public attitudes to drug-related crime.** Sharon Graceová, 1996.
42. **Domestic burglary schemes in the safer cities programme.** Paul Ekblom, Ho Law a Mike Sutton, 1996.
43. **Pakistani women's experience of domestic violence in Great Britain.** Salma Choudryová, 1996.
44. **Witnesses with learning disabilities.** Andrew Sanders, Jane Creatonová, Sophia Birdová a Leanne Weberová, 1997.
45. **Does treating sex offenders reduce reoffending?** Carol Heddermanová a Darren Sugg, 1996.
46. **Re-education programmes for violent men – an evaluation.** Russell Dobash, Rebecca Emerson Dobashová, Kate Cavanaghová a Ruth Lewisová, 1996.
47. **Sentencing without a pre-sentence report.** Nigel Charles, Claire Whittakerová a Caroline Ballová, 1997.
48. **Magistrates' views of the probation service.** Chris May, 1997.
49. **PACE ten years on: a review of the research.** David Brown, 1997.

Výzkumný bulletin

Výzkumný bulletin se vydává dvakrát do roka a obsahuje krátké články týkající se nejnovějšího výzkumu.

Příležitostné studie

Measurement of caseload weightings associated with the Children Act, Richard, J. Gadsden a Graham J. Worsdale, 1994 (možno objednat u Informační a publikační skupiny Ředitelství pro výzkum a statistiku [RSD]).

Managing difficult prisoners: The Lincoln and Hull special units, prof. Keith Bottomley, prof. Norman Jepson, p. Kenneth Elliott a dr. Jeremy Coid, 1994 (možno objednat u Informační a publikační skupiny RSD).

The Nacro diversion initiative for mentally disturbed offenders: an account and an evaluation, Home Office, NACRO and Mental Health Foundation, 1994 (možno objednat u Informační a publikační skupiny RSD).

Probation Motor Projects in England and Wales, J.P. Martin a Douglas Martin, 1994.

Community-based treatment of sex offenders: an evaluation of seven treatment programmes, R. Beckett, A. Beech, D. Fisher a A.S. Fordham, 1994.

Videotaping children's evidence: an evaluation, Graham Davies, Clare Wilsonová, Rebecca Mitchellová a John Milsom, 1995.

Managing the needs of female prisoners, Allison Morrisová, Chris Wilkinson, Andrea Tisiová, Jane Woodrowová a Ann Rockleyová, 1995.

Local information points for volunteers, Michael Locke, Nick Richards, Lorraine Downová, Jon Griffiths a Roger Worgan, 1995.

Mental disorder in remand prisoners, Anthony Maden, Caecilia J.A. Taylorová, Deborah Brookeová a John Gunn, 1996.

An evaluation of prison work and training, Frances Simonová a Claire Corbettová, 1996.

The Impact of the National Lottery on the Horse-Race Betting Levy, Simon Field, 1996.

Reviewing risk. A review of research on the assessment and management of risk and dangerousness: implications for policy and practice in the Probation Service, Hazel Kemshallová, 1996 (možno objednat u Informační a publikační skupiny RSD).

Crack cocaine and drugs – crime careers, Howard Parker a Tim Bottomley, 1996.

The social implications of casino gambling, Iain Brown a Sue Fisherová (vydali Clem Henricson a Joel Miller), 1996.

Evaluation of a Home Office initiative to help offenders into employment, Ken Roberts, Alana Bartonová, Julian Buchanan a Barry Goldson, 1996.

Knihy

Analysing Offending. Data, Models and Interpretations, Roger Tarling, viii + 203 stran, 1993 (0 11 341080 8).

Žádosti o publikace

Výzkumné studie ministerstva vnitra od čísla 143, *Články publikované Oddělením plánování a výzkumu, Závěry výzkumů a Výzkumné bulletiny* je možné objednat **v závislosti na dostupnosti jednotlivých titulů** na této adrese:

Research and Statistics Directorate
Information and Publications Group
Room 201, Home Office
50 Queen Anne's Gate
London SW1H 9AT
Telefon: 0171 273 2084
Fax: 0171 222 0211
Internet: <http://www.open.gov.uk/home off/rdshome.htm>

Příležitostné studie lze zakoupit na adrese:

Home Office
Publications Unit
50 Queen Anne's Gate
London SW1H 9AT
Telefon: 0171 273 2302

Výzkumné studie ministerstva vnitra před č. 143 lze objednat na adrese:

HMSO Publications Centre

(Objednávky přijímáme pouze poštou, faxem, nebo telefonicky)
PO Box 276, London SW8 5DT
Telefonické objednávání: 0171-873 9090
Všeobecné dotazy: 0171-873 0011
(obě linky jsou provozovány v systému řazení do front)
Objednávky faxem: 0171-873 8200

*Studie lze rovněž získat v knihkupectvích **HMSO Bookshops***

PROBACE - POZNATKY ZE ZAHRANIČÍ

**Prosazování probace na mezinárodní úrovni
Pachatelé, kterým byla uložena probace**

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: září 2002
Vydání: první
Náklad: 170 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-7338-005-6